Albert

CAMUS

—

Kaligula
Teisieji

baltos lankos

Albert

CAMUS

—

Kaligula
Teisieji

Iš prancūzų kalbos vertė
Birutė Gedgaudaitė (Kaligula)
Genovaitė Dručkutė (Teisieji)

baltos lankos

UDK 821.133.1-2
Ca-144

Versta iš:
Albert Camus, *Théâtre, récits, nouvelles,*
Éditions Gallimard, 1991

Dailininkas
Zigmantas Butautis

Redaktorė
Dovilė Janušau

Maketuotoja
Eglė Jurkūnaitė

ISBN 978-9955-23-452-4

Turinys

Albert Camus

KALIGULA

Veikėjai:

KALIGULA
KESONIJA
HELIKONAS
SCIPIONAS
HERĖJA
SENEKTAS, senas patricijus
METELAS
LEPIDAS, OKTAVIJUS, patricijai
PATRICIJUS, intendantas
MERĖJA
MUCIJUS
PIRMAS SARGYBINIS

ANTRAS SARGYBINIS
PIRMAS TARNAS
ANTRAS TARNAS
TREČIAS TARNAS
MUCIJAUS ŽMONA
PIRMAS POETAS
ANTRAS POETAS
TREČIAS POETAS
KETVIRTAS POETAS
PENKTAS POETAS
ŠEŠTAS POETAS

Veiksmas vyksta Kaligulos rūmuose
Tarp pirmo veiksmo ir paskesnių – trejų metų tarpas

Pirmas veiksmas

Pirma scena

Patricijai, vienas gana senas, susirinkę rūmų salėje, aiškiai nervinasi

PIRMAS PATRICIJUS. Vis dar nieko naujo.
SENASIS PATRICIJUS. Nieko nei rytą, nei vakare.
ANTRAS PATRICIJUS. Jau trys dienos jokių naujienų.
SENASIS PATRICIJUS. Pasiuntiniai iškeliauja ir sugrįžta. Jie purto galvas ir sako: „Nieko“.
ANTRAS PATRICIJUS. Visur išieškota, nebėra kas daryti.
PIRMAS PATRICIJUS. Kam pirma laiko nerimauti? Palaukime. Kaip pradingo, taip ir atsiras.
SENASIS PATRICIJUS. Aš mačiau jį išeinant iš namų. Jo žvilgsnis buvo keistas.
PIRMAS PATRICIJUS. Aš taip pat ten buvau ir paklausiau, kas jam yra.
ANTRAS PATRICIJUS. Ką jis atsakė?
PIRMAS PATRICIJUS. Tik vieną žodį: „Nieko“.
Pauzė. Įeina Helikonas, valgydamas svogūnus

ANTRAS PATRICIJUS (*vis dar susinervinęs*). Tikrai neramu.

PIRMAS PATRICIJUS. Ką gi, jauni visi tokie.

SENASIS PATRICIJUS. Su amžiumi tai, žinoma, praeis.

ANTRAS PATRICIJUS. Jūs taip manote?

PIRMAS PATRICIJUS. Tikėkimės, kad jis ją užmirš.

SENASIS PATRICIJUS. Kurgi ne! Dešimt į vienos vietą.

HELIKONAS. Jums atrodo, kad čia meilė?

PIRMAS PATRICIJUS. O kas gi kita?

HELIKONAS. Gal kepenys. O gal jam tiesiog įgriso jūsų snukiai, kasdien vis tie patys. Jam būtų lengviau, jeigu jūsų veidai retkarčiais pasikeistų. Bet ne, valgiaraštis nesikeičia. Visada taip pat iškepta mėsa.

SENASIS PATRICIJUS. Aš linkęs galvoti, kad čia meilė. Tai labiau graudina.

HELIKONAS. Ir ypač ramina, tikrai ramina. Tokia liga nesigaili nei protingų, nei kvailų.

PIRMAS PATRICIJUS. Šiaip ar taip, visa laimė, kad sielvartas neamžinas. Ar jūs galėtumėte kentėti ilgiau kaip metus?

ANTRAS PATRICIJUS. Aš ne.

PIRMAS PATRICIJUS. Niekas negalėtų.

SENASIS PATRICIJUS. Gyvenimas pasidarytų neįmanomas.

PIRMAS PATRICIJUS. Teisingai kalbate. Štai pernai mirė mano žmona. Aš labai liūdėjau, o paskui užmiršau. Kartais man dar būna sunku. Bet apskritai jau nieko.

SENASIS PATRICIJUS. Gamta yra viską gerai sutvarkiusi.

HELIKONAS. O vis dėlto, kai žiūriu į jus, man atrodo, kad ji kartais prašauna pro šalį.

Įeina Herėja

PIRMAS PATRICIJUS. Na ir kaip?

HERĖJA. Vis dar nieko.

HELIKONAS. Ramybės, ponai, ramybės. Išlaikykim išorinį padorumą. Romos imperija – tai mes. Jeigu mes neteksim tvirtybės, imperija neteks galvos. Dabar ne metas, o ne! Na, pirma eime papusryčiauti, imperija geriau pasijus.

SENASIS PATRICIJUS. Teisingai, nepaleiskime grobio, pabūgę šešėlio.

HERĖJA. Man tai nepatinka. Bet viskas per daug gerai klojosi. Šitas imperatorius buvo tobulas.

ANTRAS PATRICIJUS. Taip, jis buvo kaip reikiant: sąžiningas ir be patirties.

PIRMAS PATRICIJUS. Bet kas gi jums yra ir ko verkšlenate? Niekas jam netrukdo ir toliau tokiam būti. Jis, be abejo, Druzilą mylėjo. Bet jinai juk buvo jo sesuo. Gulėti su ja – to jau buvo per daug. Tačiau dėl jos mirties drumsti Romos ramybę – ne, tai peržengia visas ribas.

HERĖJA. Ramybės jis nedrumsčia. Man tai nepatinka, tačiau nesuprantu, kodėl jis pabėgo.

SENASIS PATRICIJUS. O, nėra dūmų be ugnies.

PIRMAS PATRICIJUS. Šiaip ar taip, protinga valstybė negali leisti kraujomaišos, kuri virsta tragedija. Kraujomaiša tegul, bet diskretiška.

HELIKONAS. Žinote, kraujomaiša visada sukelia truputį triukšmo. Lova girgžda, jeigu leisite taip pasakyti. Beje, kas jums sakė, kad taip yra dėl Druzilos?

ANTRAS PATRICIJUS. Jeigu ne dėl jos, tai dėl ko?

HELIKONAS. Atspėkite. Ir įsidėmėkite, kad nelaimė – kaip vedybos. Manai, kad pats išsirinkai, o pasirodo, tave išsirinko. Taip jau yra, nieko nepadarysi. Mūsų Kaligula nelaimingas, bet gal nė pats nežino kodėl! Tikriausiai pasijuto įvarytas į kampą ir pabėgo. Juo dėti, mes būtume padarę tą pat. Štai, sakysim, aš, jeigu būčiau galėjęs pasirinkti tėvą, būčiau visai negimęs.

Įeina Scipionas

Antra scena

HERĖJA. Na?

SCIPIONAS. Dar nieko. Valstiečiai sako matę jį praeitą naktį netoli nuo čia, bėgantį per audrą.

Herėja grįžta prie senatorių. Scipionas eina paskui jį

HERĖJA. Jau trys dienos, Scipionai?

SCIPIONAS. Taip. Aš buvau kartu, kaip visada jį lydėjau. Jis priėjo prie Druzilos lavono. Palietė jį pirštų galais. Paskui kiek pastovėjo mąstydamas, apsisuko ir nuėjo lygiu žingsniu. Nuo to laiko visi jo ieško.

HERĖJA (*linguodamas galvą*). Tas jaunas vyras per daug mėgo literatūrą.

ANTRAS PATRICIJUS. Tokio jau jis amžiaus.

HERĖJA. Bet ne tokio rango. Imperatoriui netinka būti menininku. Žinoma, esame turėję tokį vieną ar du. Kiekvienoj bandoj pasitaiko nususųsių avių. Bet užtat kiti buvo geri pareigūnai.

PIRMAS PATRICIJUS. Tada ramiau.

SENASIS PATRICIJUS. Kiekvienam savo.

SCIPIONAS. Ką daryti, Herėja?

HERĖJA. Nieko.

ANTRAS PATRICIJUS. Laukime. Jeigu negrįš, išrinksime kitą. Tarp mūsų imperatorių netrūksta.

PIRMAS PATRICIJUS. Taip, mums trūksta tiktai titulų.

HERĖJA. O jeigu jis grįš blogai nusiteikęs?

PIRMAS PATRICIJUS. Dievaž, jis dar vaikas, ir mes jį priversime klausyti proto balso.

HERĖJA. O jeigu jis bus tam kurčias?

PIRMAS PATRICIJUS (*juokdamasis*). Na ir tegul! Argi kadaise nesu parašęs traktato apie valstybės perversmą?

HERĖJA. Žinoma, jeigu to prireiks! Bet aš mieliau pasilikčiau prie knygų.

SCIPIONAS. Atleiskite. (*Išeina*)

HERĖJA. Jam tai nepatiko.

SENASIS PATRICIJUS. Jis irgi dar vaikas. Jauni vieningi.

HELIKONAS. Vieningi ar ne, bet vis tiek pasens.

Pasirodo sargybinis

SARGYBINIS. Kaligulą matė rūmų sode.

Visi išeina

Trečia scena

Keletą sekundžių scena tuščia. Kaligula slėpdamasis įeina iš kairės. Jis sutrikęs, nešvarus, šlapiais plaukais ir purvinomis kojomis. Kelis kartus kelia ranką prie burnos. Prieina prie veidrodžio ir sustoja, pamatęs savo atvaizdą. Kažką neaiškiai sumurma, paskui atsisėda

dešinėje, nuleidęs rankas tarp išskėstų kelių. Helikonas įeina iš kairės. Pamatęs Kaligulą, sustoja scenos gilumoje ir tylėdamas žiūri į jį. Kaligula atsisuka ir jį pamato. Pauzė

Ketvirta scena

HELIKONAS (*iš vieno scenos galo į kitą*). Sveikas, Gajau.

KALIGULA (*paprastai*). Sveikas, Helikonai.

Tyla

HELIKONAS. Atrodai pavargęs!

KALIGULA. Daug vaikščiojau.

HELIKONAS. Taip. Ilgai tavęs nebuvo.

Tyla

KALIGULA. Sunku buvo rasti.

HELIKONAS. Ką?

KALIGULA. Tai, ko norėjau.

HELIKONAS. O ko norėjai?

KALIGULA (*vis dar paprastai*). Mėnulio.

HELIKONAS. Ko?

KALIGULA. Taip, aš norėjau mėnulio.

HELIKONAS. A!

Tyla. Helikonas prieina arčiau

O kam?

KALIGULA. Šiaip sau!.. Tai vienas iš tų daiktų, kurių aš neturiu.

HELIKONAS. Suprantama. O dabar jau patenkintas?

KALIGULA. Ne, negalėjau jo gauti.

HELIKONAS. Gaila.

KALIGULA. Taip, dėl to ir esu pavargęs.

Pauzė

Helikonai!

HELIKONAS. Taip, Gajau.

KALIGULA. Tu galvoji, kad aš beprotis.

HELIKONAS. Tu gerai žinai, aš apskritai negalvoju. Esu per daug protingas, kad galvočiau.

KALIGULA. Taip. Tikrai! Bet aš ne beprotis, ir net išmintingesnis negu paprastai. Tiesiog staiga pajutau norą turėti tai, kas neįmanoma. (*Pauzė*) Daiktai tokie, kokie yra, manęs netenkina.

HELIKONAS. Daugeliui taip atrodo.

KALIGULA. Teisingai. Bet aš anksčiau to nežinojau. Dabar žinau. (*Vis paprastai*) Pasaulis toks, koks yra – nepakenčiamas. Man reikia mėnulio arba laimės, arba amžinybės, ko nors, galbūt ir beprotiško, bet ne iš šio pasaulio.

HELIKONAS. Tai pagrįstas samprotavimas. Nors apskritai laikytis jo iki galo negalima.

KALIGULA (*stodamasis, bet vis taip pat paprastai*). Tu nieko apie tai neišmanai. Niekada iki galo neišlaikysi to, ko nesi įgijęs. Reikia iki galo būti logiškam, ir galbūt to užtenka. (*Žiūri į Helikoną*) Aš juk žinau, apie ką tu galvoji. Kiek triukšmo dėl vienos moters mirties! Ne, čia ne tas. Teisybė, aš prisimenu, kad prieš kelias dienas mirė moteris, kurią mylėjau. Bet kas gi yra meilė? Menkas daiktas. Ši mirtis niekis, galiu tau prisiekti, ji tik ženklas tiesos, dėl kurios aš trokštu mėnulio. Toji tiesa labai paprasta ir aiški, truputį kvaila, bet ją sunku rasti ir sunku nešiotis.

HELIKONAS. Kokia gi ta tiesa, Gajau?

KALIGULA (*nusisukęs, abejingu tonu*). Žmonės miršta, ir jie nėra laimingi.

HELIKONAS (*patylėjęs*). Na, Gajau, su šia tiesa galima puikiai apsiprasti. Apsidairyk aplink save. Tai netrukdo žmonėms pusryčiauti.

KALIGULA (*staiga visu balsu*). Todėl, kad viskas aplink mane melas, o aš noriu, kad visi gyventų tiesoje. Aš juk žinau, ko jiems trūksta, Helikonai. Jiems trūksta pažinimo ir mokytojo, suprantančio, ką pats kalba.

HELIKONAS. Neįsižeisk, Gajau, dėl to, ką aš dabar tau pasakysiu. Bet iš pradžių turi pailsėti.

KALIGULA (*sėsdamasis, švelniai*). Tai neįmanoma, Helikonai. Niekada nebebus įmanoma.

HELIKONAS. Bet kodėl gi?

KALIGULA. Jeigu aš miegosiu, kas man paduos mėnulį?

HELIKONAS (*patylėjęs*). Tiesa.

KALIGULA (*sunkiai atsistoja*). Klausyk, Helikonai. Aš girdžiu žingsnius ir balsus. Tylėk ir užmiršk, kad mane matei.

HELIKONAS. Supratau.

Kaligula pasuka durų link. Atsigręžia

KALIGULA. Ir nuo šiol prašau man padėti.

HELIKONAS. Neturiu priežasčių atsisakyti, Gajau. Kokios pagalbos norėtum? Aš žinau daug dalykų, bet mažai kas iš jų mane domina. O tau kuris rūpi?

KALIGULA. Neįmanomas.

HELIKONAS. Mielai padėsiu.

Kaligula išeina. Skubiai įeina Scipionas ir Kesonija

Penkta scena

SCIPIONAS. Nieko nėra. Ar tu jo nematei, Helikonai?
HELIKONAS. Ne.
KESONIJA. Helikonai, ar jis tau tikrai nieko nesakė prieš dingdamas?
HELIKONAS. Aš nesu jo patikėtinis, aš esu jo žiūrovas. Tai išmintingiau.
KESONIJA. Aš tavęs prašau.
HELIKONAS. Brangioji Kesonija, Gajus idealistas, tai visi žino. Kitaip sakant, jis dar nieko nesuprato. O aš supratau, todėl niekuo nesirūpinu. Bet jeigu Gajus ims suprasti, tai priešingai, su savo gera maža širdim pradės viskuo rūpintis. Ir dievai žino, kiek mums tai atsieis. Na, jums leidus, einu pusryčiauti! (*Išeina*)

Šešta scena

Kesonija pavargusi atsisėda

KESONIJA. Sargybinis jį matė praeinant. Visa Roma Kaligulą mato visur. O Kaligula iš teisybės mato tik savo idėją.
SCIPIONAS. Kokią idėją?
KESONIJA. Ką aš žinau, Scipionai?
SCIPIONAS. Druzilą?
KESONIJA. Kas gali tai pasakyti? Bet jis ją iš tikrųjų mylėjo. Ir iš tikrųjų sunku matyti mirusią būtybę, kurią dar vakar laikei glėbyje.
SCIPIONAS (*droviai*). O tu?
KESONIJA. Aš? Aš sena meilužė.

SCIPIONAS. Kesonija, reikia jį gelbėti.

KESONIJA. Vadinasi, tu jį myli?

SCIPIONAS. Myliu. Jis buvo man geras. Padrąsindavo mane, ir kai kuriuos jo žodžius puikiai atmenu. Jis man sakydavo, kad gyvenimas nėra lengvas, tačiau jis mums duoda meną, tikėjimą ir meilę. Jis dažnai kartodavo, kad labiausiai klysta tas, kas verčia kentėti kitus. Jis norėtų būti teisingas žmogus.

KESONIJA (*stodamasi*). Jis buvo dar vaikas. (*Eina prie veidrodžio ir žiūri į save*) Aš nesu turėjusi kito dievo, tik savo kūną, ir šiandien norėčiau tik jam vienam melstis, kad Gajus grįžtų pas mane.

Įeina Kaligula. Pamatęs Kesoniją ir Scipioną, sudvejoja ir traukiasi atgal. Tuo pačiu metu iš priešingos pusės įeina patricijai ir rūmų intendantas. Jie apstulbę sustoja, Kesonija atsigręžia. Ji ir Scipionas puola prie Kaligulos. Jis juos sustabdo rankos mostu

Septinta scena

INTENDANTAS (*netvirtu balsu*). Mes... mes tavęs ieškojome, Cezari.

KALIGULA (*griežtu, pasikeitusiu balsu*). Matau.

INTENDANTAS. Mes... taip sakant...

KALIGULA (*šiurkščiai*). Ko norite?

INTENDANTAS. Mes nerimavome, Cezari.

KALIGULA (*artindamasis prie jo*). Kokiu pagrindu?

INTENDANTAS. Ė! Ė... (*Staiga susiėmęs greitai išpyškina*) Pagaliau, šiaip ar taip, tu žinai, kad turi išspręsti keletą valstybės iždo klausimų.

KALIGULA (*pratrūksta kvatoti*). Iždo? Betgi iš tikrųjų, iždas visų svarbiausia.

INTENDANTAS. Tikrai, Cezari.

KALIGULA (*vis dar juokdamasis, Kesonijai*). Ar ne tiesa, brangioji, iždas – visa ko pamatas.

KESONIJA. Ne, Kaligula, tai antraeilis dalykas.

KALIGULA. Betgi tu nieko neišmanai. Iždui reikia skirti daugiausia dėmesio. Viskas svarbu: finansai, visuomenės moralė, užsienio politika, armijos aprūpinimas ir žemės įstatymai! Viskas svarbu, aš tau sakau. Viskas vienodai reikšminga: Romos didybė ir tavo artrito priepuoliai. Aš tuojau viso to imsiuos. Paklausyk manęs, intendante.

INTENDANTAS. Klausome.

Prieina patricijai

KALIGULA. Tu man ištikimas ar ne?

INTENDANTAS (*su priekaištu*). Cezari!

KALIGULA. Gerai, aš pasiūlysiu tau vieną planą. Mes tučtuojau išjudinsime politinę ekonomiją. Aš tau paaiškinsiu, intendante... kai išeis patricijai.

Patricijai išeina

Aštunta scena

Kaligula atsisėda šalia Kesonijos

KALIGULA. Gerai išklausyk. Pirma: visi patricijai, visi imperijos gyventojai, kurie turi turto, – nesvarbu, daug ar mažai, – privalo jį palikti ne vaikams, o tučtuojau užrašyti testamentu valstybei.

INTENDANTAS. Bet, Cezari...

KALIGULA. Aš tau dar nedaviau žodžio. Verčiami aplinkybių, žudysime juos paeiliui pagal sąrašą, kurį sudarysime savo nuožiūra. Kada panorėję, eilės tvarką galėsime keisti, taip pat savo nuožiūra. O turtą paveldėsime.

KESONIJA (*atsitiesdama*). Kas tau užėjo?

KALIGULA (*ramiai*). Egzekucijų eilės tvarka iš tikrųjų neturi jokios reikšmės. Arba, tikriau, visos egzekucijos vienodos reikšmės. Vadinasi, visos bereikšmės. Beje; jie juk nusikaltėliai, ir vieni, ir kiti. Ir įsidėmėkite: geriau atvirai plėšti piliečius negu branginti maisto produktus, be kurių jie negali apsieiti. Valdyti – vadinasi, plėšti, visi tai žino. Bet yra įvairių būdų. Aš pasirenku atvirą. Tai jums bus ne tie vargani skatikai. (*Šiurkščiai, intendantui*) Vykdysi mano įsakymus nedelsdamas. Testamentai turi būti pasirašyti: Romoje šį vakarą, provincijose – vėliausiai po mėnesio. Siųsk pasiuntinius.

INTENDANTAS. Cezari, jūs nesuprantate...

KALIGULA. Klausyk manęs, kvaily. Jeigu svarbu iždas, vadinasi, nesvarbu žmogaus gyvybė. Tai aišku. Visi, kurie galvoja kaip tu ir kuriems pinigai – viskas, turi sutikti su mano samprotavimais ir žmogaus gyvybę laikyti per nieką. Taigi aš sumaniau būti logiškas, ir kadangi turiu valdžią, jūs tuoj pamatysite, kiek jums ta logika atsieis. Išnaikinsiu prieštarautojus ir prieštaravimus. Jeigu reikės, pradėsiu nuo tavęs.

INTENDANTAS. Cezari, galite neabejoti mano gera valia.

KALIGULA. Ir tu tikėk manąja. Štai įrodymas: sutinku su tavo požiūriu ir valstybės iždą laikau apmąstymų

vertu objektu. Apskritai turi man dėkoti: prisidedu prie tavo žaidimo ir lošiu tavo kortomis. (*Pauzė, ir jau ramiai*) Beje, mano planas genialus savo paprastumu ir nepalieka vietos debatams. Na, dink iš čia, duodu tau tris sekundes. Skaičiuoju: viens...

Intendantas dingsta

Devinta scena

KESONIJA. Aš tavęs nebepažįstu! Tu juokauji, ar ne?

KALIGULA. Ne visai, Kesonija. Auklėju.

SCIPIONAS. Tai neįmanoma, Gajau!

KALIGULA. Tikrai!

SCIPIONAS. Aš tavęs nesuprantu.

KALIGULA. Tikrai! Aš kalbu apie tai, kas neįmanoma, arba, tikriau, kaip tai, kas neįmanoma, padaryti įmanoma.

SCIPIONAS. Bet tai jau žaidimas, kuris neturi ribų. Bepročio pramoga.

KALIGULA. Ne, Scipionai, tai kilni imperatoriaus pareiga. (*Atsilošia su nuovargiu veide*) Pagaliau aš supratau, kokią naudą gauni iš valdžios. Ji duoda šansų tam, kas neįmanoma. Šiandieną, ir nuo šiol visada, laisvė nebeturės ribų.

KESONIJA (*liūdnai*). Nežinau, ar dėl to reikia džiaugtis, Gajau.

KALIGULA. Aš taip pat nežinau. Bet manau, dėl to verta gyventi.

Įeina Herėja

Dešimta scena

HERĖJA. Sužinojau, kad grįžai. Kaip tavo sveikata? Aš padariau įžadus, kad pasveiktum.

KALIGULA. Mano sveikata tau dėkoja. (*Pauzė, ir staiga*) Išeik, Herėja, nenoriu tavęs matyti.

HERĖJA. Stebiuosi, Gajau.

KALIGULA. Nesistebėk. Aš nemėgstu literatų ir negaliu pakęsti jų melagysčių. Jie kalba ir neklauso. Jei klausytų, suprastų, kad jie niekas, ir nebegalėtų kalbėti. Na, eik, aš bijau neteisingų liudytojų.

HERĖJA. Jeigu mes ir meluojame, tai dažniausiai patys to nežinodami. Aš ginu nekaltus.

KALIGULA. Melas niekada nėra nekaltas. O jūsų melas teikia reikšmės žmonėms ir daiktams. Štai už ką negaliu jums atleisti.

HERĖJA. Ir vis dėlto šį pasaulį reikia ginti, jeigu norime jame gyventi.

KALIGULA. Nebesistenk, byla išspręsta. Šis pasaulis bereikšmis, ir kas tai pripažįsta, įgyja laisvę. (*Atsistoja*) Aš kaip tik dėl to jūsų ir nekenčiu, kad jūs nelaisvi. Visoje Romos imperijoje aš vienas laisvas. Džiaukitės, pagaliau turite imperatorių, kuris jums paaiškins, kas yra laisvė. Išeik, Herėja, ir tu taip pat, Scipionai, draugystė man kelia juoką. Eikite, praneškite Romai, kad jai pagaliau grąžinta laisvė ir kad prasideda didysis išbandymas.

Jie išeina. Kaligula nusisuka

Vienuolikta scena

KESONIJA. Tu verki?

KALIGULA. Taip, Kesonija.

KESONIJA. Bet kas gi pasikeitė? Jeigu tu iš tikrųjų mylėjai Druzilą, tai tuo pat metu mylėjai ir mane, ir daugybę kitų. Netikiu, kad dėl jos mirties tu tris dienas ir tris naktis buvai išbėgęs į laukus ir grįžai tokiu rūsčiu veidu.

KALIGULA (*atsigręžęs*). Kas gi kalba apie Druzilą, kvailute? Negi manai, kad žmogus verkia tiktai iš meilės?

KESONIJA. Atleisk, Gajau. Aš stengiuosi suprasti.

KALIGULA. Žmonės verkia todėl, kad viskas yra ne taip, kaip turėtų būti. (*Ji eina prie jo*) Liaukis, Kesonija. (*Ji žengia atgal*) Bet pasilik su manimi.

KESONIJA. Tebūnie, kaip tu nori. (*Atsisėda*) Sulaukęs mano metų, žmogus žinai, kad gyvenimas nėra geras. Bet jeigu žemėje yra daug blogio, tai kam jį didinti?

KALIGULA. Tu negali suprasti. Bet argi tai svarbu? Aš galbūt išsivaduosiu iš tos būsenos. Bet jaučiu savyje sukylant bevardes būtybes. Kaip man su jomis kovoti? (*Pasisuka į ją*) O! Kesonija, aš žinojau, kad yra neviltis, bet nesupratau, ką tas žodis reiškia. Kaip ir visi maniau, kad tai sielos liga. Bet ne, kenčia kūnas. Skauda odą, krūtinę, rankas ir kojas. Galva tuščia ir pyksta širdis. O baisiausia – tas bjaurus skonis burnoje. Ne kraujo, ne mirties, ne karščio, o viso to kartu. Vos tik pajudinu liežuvį, viskas pasidaro

juoda ir sukyla tos bevardės būtybės. Kaip sunku, kaip negera būti žmogumi!

KESONIJA. Reikia pamiegoti, ilgai pamiegoti, į viską numoti ranka ir nieko nebemąstyti. Aš budėsiu tau miegant. Nubudęs pamatysi, kad pasaulis atgavo įprastą skonį. Pasinaudok savo valdžia ir labiau mylėk tai, kas dar gali būti. Tai, kas įmanoma, taip pat nusipelno savo šanso.

KALIGULA. Reikia užmigti, reikia užmiršti. O tai neįmanoma.

KESONIJA. Taip visada atrodo, kai esi baisiai pavargęs. Bet ateina laikas, ir pajunti, kad ranka vėl tvirta.

KALIGULA. Tik reikia žinot, kur ją panaudoti. Ir kam gi man tvirta ranka, kam ta stebinanti valdžia, jeigu aš negaliu pakeisti pasaulio tvarkos, negaliu padaryti, kad saulė leistųsi rytuose, kad sumažėtų kančios ir žmonės nebemirtų? Ne, Kesonija, nesvarbu, ar miegosi, ar budėsi, jeigu neturi galios pakeisti pasaulio tvarką.

KESONIJA. Bet tai noras prilygti dievams. Didžiausia beprotybė.

KALIGULA. Tu taip pat mane laikai bepročiu. Ir vis dėlto kas man dievas, jeigu aš noriu jam prilygti? Tai, ko trokštu šiandien, yra aukščiau už dievą. Aš užsikraunu karalystę, kurios karalius – tai, kas neįmanoma.

KESONIJA. Tu negalėsi padaryti, kad dangus nebebūtų dangus, kad gražus veidas taptų bjaurus, o žmogaus širdis nejautri.

KALIGULA (*vis labiau jaudindamasis*). Aš noriu sumaišyti dangų su jūra, bjaurumą su grožiu, paversti kančią juoku.

KESONIJA (*stovėdama prieš jį maldaujama poza*). Yra gėris ir blogis, yra tai, kas didinga ir žema, teisinga ir neteisinga. Galiu prisiekti, kad visa tai nepasikeis.

KALIGULA (*taip pat*). O aš noriu pakeisti. Aš padovanosiu šiam šimtmečiui lygybę. Ir kai viskas bus sulyginta, kai žemėje įsigalės, kas neįmanoma, o mėnulis atsidurs mano rankose, tada galbūt aš pats pasikeisiu ir pasaulis pasikeis kartu su manimi, tada pagaliau žmonės nebemirs ir bus laimingi.

KESONIJA (*šaukia*). Tu negalėsi paneigti meilės!

KALIGULA (*užsidegęs, pilnu pykčio balsu*). Meilė, Kesonija! (*Jis ima ją už pečių ir purto*) Aš sužinojau, kad tai niekas. Svarbu kas kita – valstybės iždas! Tu girdėjai, ar ne? Nuo to viskas ir prasideda. O! Pagaliau dabar aš gyvensiu! Gyventi, Kesonija, gyventi – tai visai priešingas dalykas negu mylėti. Aš tau šitą sakau ir kviečiu tave į besaikę šventę, į visuotinį procesą, į gražiausią spektaklį. Ir man reikia minios, žiūrovų, aukų ir kaltųjų. (*Prišoka prie gongo ir ima skambinti be perstojo, vis smarkiau. Vis dar skambindamas*) Įveskite kaltuosius. Man reikia kaltų. Jie visi kalti. (*Vis skambindamas*) Noriu, kad įvestų nuteistuosius mirti. Publikos, noriu savo publikos! Teisėjai, liudytojai, kaltinamieji, visi pasmerkti iš anksto. O! Kesonija, aš jiems parodysiu, ko niekada nėra matę, vienintelį laisvą žmogų šioje imperijoje!

Skambant gongui, rūmai pamažu prisipildo klegesio, kuris stiprėja ir artėja. Balsai, ginklų žvangesys, trepsėjimas. Kaligula juokiasi ir vis skambina. Įeina sargybiniai, paskui išeina

(*Skambindamas*) O tu, Kesonija, manęs klausysi. Man visada padėsi. Tai bus nuostabu. Prisiek, Kesonija, kad man padėsi.

KESONIJA (*suglumusi, tarp dviejų gongo dūžių*). Man nebūtina prisiekti, aš juk tave myliu.

KALIGULA (*taip pat*). Tu darysi viską, ką aš tau pasakysiu.

KESONIJA (*taip pat*). Viską, Kaligula, bet nustok.

KALIGULA (*vis skambindamas*). Tu būsi žiauri.

KESONIJA (*verkdama*). Žiauri.

KALIGULA (*taip pat*). Šalta ir negailestinga.

KESONIJA. Negailestinga.

KALIGULA (*taip pat*). Tu irgi kentėsi.

KESONIJA. Taip, Kaligula, bet aš einu iš proto.

Įeina apstulbę patricijai, su jais rūmų žmonės. Kaligula suduoda paskutinį kartą, pakelia medinį plaktuką, atsigręžia į juos ir pašaukia

KALIGULA (*su bepročio mina*). Eikite šen. Prisiartinkite. Aš jums įsakau prisiartinti. (*Nekantriai trepteli*) Imperatorius reikalauja, kad prieitumėte. (*Visi persigandę eina artyn*) Greičiau! O dabar prieik ir tu, Kesonija! (*Paima ją už rankos, veda prie veidrodžio ir įnirtingai plaktuku sudaužo lygų veidrodžio paviršių, kuriame atsispindėjo jos atvaizdas. Juokiasi*) Matai, nebeliko nieko. Nebeliko prisiminimų, išnyko visi veidai! Nieko, daugiau nieko. Ar žinai, kas liko?

Prieik dar. Žiūrėk. Prieikite. Žiūrėkite. (*Įžūliai stovi prieš veidrodį bepročio poza*)

KESONIJA (*žiūrėdama į veidrodį, su siaubu*). Kaligula!

Kaligula pakeičia toną, deda pirštą ant veidrodžio ir staiga sustingusiu žvilgsniu triumfuodamas sako:

KALIGULA. Kaligula.

UŽDANGA

Antras veiksmas

Pirma scena

Patricijai susirinkę pas Herėją

PIRMAS PATRICIJUS. Jis įžeidinėja mūsų orumą.
MUCIJUS. Jau treji metai!
SENASIS PATRICIJUS. Jis mane vadina boba! Šaiposi iš manęs. Jis nusipelno mirties!
MUCIJUS. Jau treji metai!
PIRMAS PATRICIJUS. Kas vakarą mus verčia bėgti aplink savo neštuvus, kai eina pasivaikščioti už miesto!
ANTRAS PATRICIJUS. Ir mums sako, kad bėgioti sveika.
MUCIJUS. Jau treji metai!
SENASIS PATRICIJUS. Nedovanotina.
TREČIAS PATRICIJUS. Ne, to atleisti negalima.
PIRMAS PATRICIJUS. Patricijau, jis nusavino tavo turtą; Scipionai, jis nužudė tavo tėvą; Oktavijau, jis atėmė iš tavęs žmoną ir laiko ją savo viešnamy; Lepidai, jis nužudė tavo sūnų. Ar ilgai dar kęsite? O aš, aš jau apsisprendžiau. Negaliu dvejoti, kai tenka rinktis riziką ar tą nepakeliamą bailio ir bejėgio gyvenimą.

SCIPIONAS. Nužudydamas mano tėvą, jis pasirinko mane.

PIRMAS PATRICIJUS. Ir jūs dar dvejojate?

TREČIAS PATRICIJUS. Mes su tavimi. Jis atidavė liaudžiai mūsų vietas cirke, verčia mus muštis su plebsu, kad paskui galėtų mus skaudžiai nubausti.

SENASIS PATRICIJUS. Niekšas.

ANTRAS PATRICIJUS. Cinikas.

TREČIAS PATRICIJUS. Komediantas.

SENASIS PATRICIJUS. Impotentas.

KETVIRTAS PATRICIJUS. Jau treji metai!

Sumaištis ir triukšmas. Žvanga ginklai. Nukrinta žvakidė. Apvirsta stalas. Visi puola prie durų. Bet įeina ramus Herėja, ir viskas nuščiūva

Antra scena

HERĖJA. Kur taip skubate?

TREČIAS PATRICIJUS. Į rūmus.

HERĖJA. Aš supratau. Bet negi manote, kad jus įleis?

PIRMAS PATRICIJUS. Leidimo neprašysime.

HERĖJA. Štai kokie ryžtingi staiga pasidarėte! Ar bent leisite man atsisėsti, parėjus į savo namus?

Uždaromos durys. Herėja eina prie apversto stalo ir atsisėda ant vieno jo kampo. Visi sugrįžta prie jo

HERĖJA. Tai ne taip lengva, kaip jūs manote, mieli bičiuliai. Jūsų baimė negali jums atstoti drąsos ir šalto kraujo. Dar per anksti.

TREČIAS PATRICIJUS. Jeigu tu ne su mumis, tai išeik, bet laikyk liežuvį už dantų.

HERĖJA. Vis dėlto manau, kad aš su jumis. Bet dėl kitų priežasčių.

TREČIAS PATRICIJUS. Užtenka plepalų!

HERĖJA (*atsitiesdamas*). Taip, užtenka plepalų. Aš noriu, kad viskas būtų aišku. Aš su jumis, bet ne dėl jūsų. Štai kodėl man jūsų būdas neatrodo geras. Jūs nepažįstate savo tikro priešo, jūs jam priskiriate menkus motyvus. O jie dideli, ir jūs einate į pražūtį. Išmokite pirmiau matyti jį tokį, koks yra, ir galėsite geriau su juo kovoti.

TREČIAS PATRICIJUS. Mes jį matome tokį, koks yra – didžiausią beprotį iš visų tironų!

HERĖJA. Netiesa! Mes žinom, kad buvo išprotėjusių imperatorių. Bet šis ne visai išprotėjęs. Ir aš labiausiai jo nekenčiu už tai, kad jis žino, ko nori.

PIRMAS PATRICIJUS. Jis nori visų mūsų mirties.

HERĖJA. Ne, tai ne svarbiausia. Naudodamasis valdžia, jis nori patenkinti didesnę ir pavojingesnę aistrą, grasina pražudyti tai, kas yra mumyse didu. Be abejo, mūsų valstybėje ne pirmas kartas, kai vienas žmogus turi neribotą valdžią, tačiau tai pirmas atvejis, kai jis, naudodamasis ta valdžia, peržengė visas ribas ir ėmė neigti žmogų ir pasaulį. Štai kas mane baugina ir štai su kuo aš noriu kovoti. Netekti gyvybės – menkas dalykas, ir kai reikės, man užteks tam drąsos. Bet matyti, kaip mūsų gyvybė netenka prasmės, kaip nyksta mūsų gyvenimo tikslas – štai kas nepakeliama. Neįmanoma gyventi be tikslo.

PIRMAS PATRICIJUS. Tikslas – tai kerštas.

HERĖJA. Taip, dėl to aš ir kovosiu kartu su jumis. Bet supraskite, ne dėl menkų jūsų pažeminimų. Kovosiu

prieš didelę idėją, kurios pergalė reikštų pasaulio pabaigą. Aš galiu pakęsti, kad jis šaiposi iš jūsų, bet negaliu sutikti, kad Kaligula padarytų tai, ką svajoja padaryti, visa tai, ką svajoja padaryti. Savo filosofiją jis paverčia lavonais, ir, mūsų nelaimė, ta filosofija neginčytina. Kai negali paneigti, reikia triuškinti.

TREČIAS PATRICIJUS. Vadinasi, reikia veikti.

HERĖJA. Reikia veikti. Bet jūs nesunaikinsite šitos neteisingos jėgos atvirose kautynėse, nes ji labai stipri. Tironiją galima nugalėti klasta ir apgaule, nesiekiant naudos sau. Reikia leisti išryškėt jos tikrajai prasmei ir laukti, kol ta logika taps pamišimu. Ir dar kartą garbingai prisipažįstu, aš su jumis išvien tik laikinai. Jūsų interesams aš netarnausiu, vienintelis mano troškimas – surasti ramybę šiame, vėl logiškame, pasaulyje. Mane veikti skatina ne ambicija, bet protinga baimė, baimė dėl šio žiauraus lyrizmo, palyginti su kuriuo mano gyvybė yra niekis.

PIRMAS PATRICIJUS (*eidamas artyn*). Man atrodo, kad supratau, bent jau maždaug. Svarbiausia, kad tu, kaip ir mes, esi tos nuomonės, jog mūsų visuomenės pamatai kliba. Dabar mums pagrindinis klausimas – moralė, ar ne? Šeima yra, pagarba darbui mažėja, visa tėvynė atiduota išniekinimui. Kilni pareiga mus šaukia jai padėti, nejaugi mes neatsiliepsime į tą šauksmą? Sąmokslininkai, ar sutiksite, kad patricijai kiekvieną vakarą būtų verčiami bėgti aplink Cezario neštuvus?

SENASIS PATRICIJUS. Ar leisite juos vadinti „mano brangioji"?

TREČIAS PATRICIJUS. Atimti iš jų žmonas?

ANTRAS PATRICIJUS. Ir jų vaikus?

MUCIJUS. Ir jų pinigus?

PENKTAS PATRICIJUS. Ne!

PIRMAS PATRICIJUS. Tu gerai kalbėjai, Herėja. Ir gerai padarei, kad mus nuraminai. Per anksti veikti: šiandieną liaudis dar būtų prieš mus. Ar lauksi kartu su mumis išmušant valandos?

HERĖJA. Taip, tegu Kaligula tęsia ką pradėjęs. Ir dar stumkime jį patys į tą kelią. Skatinkime jo beprotybę. Ateis diena, ir jis liks vienas prieš imperiją, pilną mirusių ir jųjų giminių.

Visi šaukia. Lauke skamba trimitai. Paskui tyla. Ir iš lūpų į lūpas vardas: Kaligula

Trečia scena

Įeina Kaligula ir Kesonija, lydimi Helikono ir kareivių. Tyli scena. Kaligula sustoja ir žiūri į sąmokslininkus. Jis tylėdamas eina nuo vieno prie kito, vienam pataiso sagtį, atsitraukia atgal ir pasižiūri į kitą, dar kartą visus apžvelgia, persibraukia ranka per akis ir išeina, nepasakęs nė žodžio

Ketvirta scena

KESONIJA (*ironiškai, rodydama netvarką*). Jūs mušėtės?

HERĖJA. Mušėmės.

KESONIJA (*taip pat*). Ir ko jūs mušėtės?

HERĖJA. Šiaip, dėl niekų.

KESONIJA. Ne, tai netiesa.

HERĖJA. Kas netiesa?

KESONIJA. Jūs nesimušėte.

HERĖJA. Na, nesimušėme.

KESONIJA (*šypsodamasi*). Gal reikėtų sutvarkyti kambarį. Kaligula nepakenčia netvarkos.

HELIKONAS (*senajam patricijui*). Galų gale jūs išvesite tą žmogų iš kantrybės!

SENASIS PATRICIJUS. O ką mes jam padarėme?

HELIKONAS. Iš tiesų nieko. Negirdėtas dalykas, kad tave šitaip per nieką laikytų. Baigsis tuo, kad pasidarys neįmanoma kęsti. Pabandykite įsivaizduoti save Kaligulos vietoj. (*Pauzė*) Aišku, jūs pamažu ruošiate sąmokslą, ar ne?

SENASIS PATRICIJUS. Ne, tai netiesa. Ką jis sau mano?

HELIKONAS. Jis ne mano, o žino. Aš spėju, kad širdies gilumoje jis to nori. Na eime, padėsim tvarkyti.

Jie triūsia. Įeina Kaligula ir stebi

Penkta scena

KALIGULA (*senajam patricijui*). Laba diena, mano brangioji. (*Kitiems*) Herėja, aš sugalvojau pietauti pas tave. Mucijau, aš leidau sau pasikviesti tavo žmoną.

Intendantas suploja. Įeina vergas, bet Kaligula jį sustabdo

Valandėlę! Ponai, jūs žinote, kad valstybės finansai laikėsi tik iš inercijos. Nuo vakar dienos inercijos nebeužtenka. Todėl apgailestaudamas turiu sumažinti etatus. Aukodamasis, – tikiuosi, jūs tai įvertinsite, –

nusprendžiau sumažinti namų išlaidas, paleisti keletą vergų, o jus paskirti man patarnauti. Būkite malonūs paruošti ir serviruoti stalą.

Senatoriai susižvalgo ir dvejoja

HELIKONAS. Na, ponai, truputį geros valios. Beje, jūs pamatysite, kad nusileisti viena socialinių laiptų pakopa lengviau negu pakilti.

Senatoriai neryžtingai vaikšto po sceną

KALIGULA (*Kesonijai*). Kaip baudžiami tingūs vergai?

KESONIJA. Man atrodo, rykštėmis.

Senatoriai puola negrabiai statyti stalą

KALIGULA. Na, truputį stropumo! Metodikos, daugiau metodikos! (*Helikonui*) Man rodos, jie dirba tarsi be rankų.

HELIKONAS. Iš teisybės, jie jų niekada ir neturėjo, nebent tik daužyti ir komanduoti. Reikės kantrybės, ir tiek. Senatoriumi pasidarai per vieną dieną, o darbininku per dešimt metų.

KALIGULA. Bet aš bijau, kad iš senatoriaus tik po dvidešimt metų išeis darbininkas.

HELIKONAS. Ir vis dėlto išeis. Mano galva, jie turi pašaukimą! Vergovė jiems pritiks. (*Vienas senatorius nusišluosto prakaitą*) Žiūrėk, jie net ima prakaituoti. Vienas žingsnis žengtas.

KALIGULA. Gerai. Nereikalaukime per daug. Tai jau neblogai. Be to, visada malonu nors akimirką matyti teisybę. Jeigu jau prašnekom apie teisybę, tai turime skubėti: manęs laukia egzekucija. O! Rufijui pasisekė, kad aš taip greitai išalkau. (*Konfidencialiai*) Rufijus – tai tas žmogus, kuris

turi mirti. (*Pauzė*) Jūs manęs neklausiate, kodėl jis turi mirti?

Visi tyli. Per tą laiką vergai atneša valgius

(*Gerai nusiteikęs*) Na, aš matau, kad jūs darotės protingi.

(*Žiaumoja alyvuogę*) Pagaliau supratote, jog nebūtina kažką padaryti, kad numirtum. Kariai, aš jumis patenkintas! Ar ne, Helikonai? (*Nustoja žiaumoti ir pašaipiai žiūri į svečius*)

HELIKONAS. Teisingai! Šitokia armija! Bet jei nori žinoti mano nuomonę, jie dabar per daug protingi ir nebenorės kariauti. Jeigu taip bus ir toliau, imperija žlugs!

KALIGULA. Puiku. Mes pailsėsime. Na, sėskimės kur pakliuvo. Be ceremonijų. Vis dėlto tam Rufijui sekasi. Bet, esu tikras, šio trumpo atokvėpio jis neįvertina. O juk laimėti kelias valandas iš mirties – neįkainojamas dalykas.

Jis valgo, kiti taip pat. Darosi aišku, kad Kaligula prie stalo elgiasi nemandagiai. Nei iš šio, nei iš to mėto alyvuogių kauliukus į artimiausių kaimynų lėkštes, spjaudo mėsos atliekas į dubenį, nagais krapštosi dantis ir smarkiai kasosi galvą. Per visus pietus tai daro labai paprastai. Bet staiga jis nustoja valgęs ir įsistebeilija į vieną svečią, Lepidą

(*Šiurkščiai*) Tu, atrodo, blogos nuotaikos. Gal todėl, kad liepiau nužudyti tavo sūnų?

LEPIDAS (*užgniaužta gerkle*). Ne, Gajau, priešingai.

KALIGULA (*nušvitęs*). Priešingai! O! Kaip mėgstu, kai veidas neišduoda širdies rūpesčių. Tavo veidas liūdnas. O tavo širdis? Priešingai, ar ne, Lepidai?

LEPIDAS (*ryžtingai*). Priešingai, Cezari.

KALIGULA (*vis linksmesniu veidu*). O Lepidai, tu man iš visų brangiausias. Pasijuokime kartu, jei nori. Papasakok man kokią gražią istoriją.

LEPIDAS (*supratęs, kad pervertino savo jėgas*). Gajau!

KALIGULA. Gerai, gerai. Tada aš papasakosiu. Bet tu juoksies, ar ne, Lepidai? (*Negeru žvilgsniu*) Ar tik nebus tai už antrą sūnų? (*Vėl juokdamasis*) Beje, tu nesi blogos nuotaikos. (*Geria, paskui sufleruoja*) Prie... prie... Na, Lepidai.

LEPIDAS (*nuvargusiu balsu*). Priešingai, Gajau.

KALIGULA. Puiku! (*Geria*) Dabar klausyk. (*Svajingai*) Kartą gyveno vargšas imperatorius, kurio niekas nemėgo. Jis mylėjo Lepidą ir liepė nužudyti jauniausią jo sūnų, kad išplėštų sau iš širdies tą meilę. (*Kitu tonu*) Žinoma, tai netiesa. Juokinga, ar ne? Tu nesijuoki. Niekas nesijuokia? Tada klausykite. (*Su baisiu pykčiu*) Aš noriu, kad visi juoktųsi. Tu, Lepidai, ir visi kiti. Stokite, juokitės. (*Trenkia į stalą*) Aš noriu, jūs girdėjote, noriu matyti jus juokiantis.

Visi atsistoja. Per visą šią sceną aktoriai, išskyrus Kaligulą ir Kesoniją, gali vaidinti kaip marionetės

(*Išsidrėbęs savo lovoje, linksmas, leipsta juoku*) Na, tu tik pažiūrėk į juos, Kesonija. Nieko nebėra. Garbė, padorumas, kitaip sakant, tautų išmintis, nieko nebereiškia. Viskas išnyksta baimės akivaizdoje. Baimė, a, Kesonija, tas gražus jausmas, be priemaišos, tyras ir nesavanaudiškas, vienas iš tų retų jausmų, kurių didybė eina iš pilvo. (*Persibraukia

ranką per kaktą ir geria. Draugišku tonu) Dabar pakalbėkime apie ką kita. Na, Herėja, ko tu toks tylus?

HERĖJA. Aš pasiruošęs kalbėti, Gajau. Kai tik tu leisi.

KALIGULA. Puiku. Tada tylėk. Mieliau pasiklausyčiau mūsų draugo Mucijaus.

MUCIJUS (*nenorom*). Kaip įsakysi, Gajau.

KALIGULA. Na gerai, papasakok mums apie savo žmoną. Prieš pradėdamas atsiųsk man ją iš kairės.

Mucijaus žmona eina prie Kaligulos

Na, Mucijau, mes laukiame.

MUCIJUS (*truputį sumišęs*). Savo žmoną aš myliu.

Visi juokiasi

KALIGULA. Suprantama, bičiuli, suprantama. Kaip tas būdinga visiems!

Moteris jau šalia jo, ir jis išsiblaškęs bučiuoja jai kairįjį petį

(*Vis su didesniu malonumu*) Beje, kada aš įėjau, jūs kalbėjotės apie sąmokslą, ar ne? Apie savo nedidelę konspiraciją, a?

SENASIS PATRICIJUS. Gajau, kaip tu gali!..

KALIGULA. Tai visai nesvarbu, mano gražuole. Reikia užmiršti senatvę. Iš tikro visai nesvarbu. Jūs niekada nesiryšite drąsiam poelgiui. Man neišeina iš galvos mintis, kad turiu sutvarkyti keletą valstybės reikalų. Bet pirmiau pakluskime savo geismams, kuriuos mums davė motina prigimtis. (*Pakyla ir išsiveda Mucijaus žmoną į gretimą kambarį*)

Šešta scena

Mucijus nori atsistoti

KESONIJA (*maloniai*). O! Mucijau, norėčiau dar šio puikaus vyno.

Mucijus paklūsta ir tylėdamas pripila jai taurę. Valandėlę visi jaučiasi nesmagiai. Kėdės girgžda. Dialogas truputį suvaržytas

KESONIJA. Na, Herėja! Ar nepasakysi man dabar, kodėl jūs ką tik mušėtės?

HERĖJA (*šaltai*). Viskas prasidėjo nuo to, brangioji Kesonija, kad mes ėmėm ginčytis norėdami išsiaiškinti, ar poezija turi būti pragaištinga, ar ne.

KESONIJA. Tai labai įdomu. Tačiau per sunku moters galvai. Bet aš žaviuosi, kad jūsų aistra menui tokia stipri, jog net griebiatės kumščių.

HERĖJA (*taip pat*). Žinoma, Kaligula man sakydavo, kad kiekviena didelė aistra turi šiek tiek žiaurumo.

HELIKONAS. Net meilė neapsieina be prievartos.

KESONIJA (*valgydama*). Šie žodžiai turi teisybės. O kaip kiti manote?

SENASIS PATRICIJUS. Kaligula puikus psichologas.

PIRMAS PATRICIJUS. Jis mums gražiai pakalbėjo apie drąsą.

ANTRAS PATRICIJUS. Jis turėtų surašyti visas savo mintis. Tai neįkainojama.

HERĖJA. Vargu jis tuo užsiims. Aiškiai matyti, kad jam reikia pramogų.

KESONIJA (*tebevalgydama*). Jūs būsite sužavėti, kai sužinosite, kad jis apie tai pagalvojo ir šiuo metu rašo didelį traktatą.

Septinta scena

Įeina Kaligula ir Mucijaus žmona

KALIGULA. Mucijau, aš grąžinu tau žmoną. Ji grįš pas tave. Bet atleiskite man, turiu duoti keletą nurodymų.

Jis skubiai išeina. Mucijus išblyškęs atsistoja

Aštunta scena

KESONIJA (*stovinčiam Mucijui*). Šis didelis traktatas prilygs patiems žymiesiems, Mucijau, mes tuo neabejojame.

MUCIJUS (*tebežiūrėdamas į duris, pro kurias išėjo Kaligula*). Apie ką jis, Kesonija?

KESONIJA (*abejingai*). O! Aš ten nieko nesuprantu.

HERĖJA. Vadinasi, reikia manyti, kad jis apie pražūtingą poezijos galią.

KESONIJA. Manau, kad taip.

SENASIS PATRICIJUS (*linksmai*). Puiku! Tuo jis užsiims, kaip pasakytų Herėja.

KESONIJA. Taip, mano gražuole. Tačiau jus, be abejo, šokiruos to veikalo pavadinimas.

HERĖJA. O koks jis?

KESONIJA. „Kalavijas“.

Devinta scena

Skubiai įeina Kaligula

KALIGULA. Atleiskite man, bet valstybės reikalai taip pat skubūs. Intendante, tu uždarysi valstybinius sandėlius. Aš tuojau pasirašysiu dekretą. Tu jį rasi miegamajame.

INTENDANTAS. Bet...

KALIGULA. Rytoj bus badas.

INTENDANTAS. Bet liaudis ims murmėti.

KALIGULA (*garsiai ir aiškiai*). Aš sakau, rytoj bus badas. Visi žino, kas yra badas. Tai nelaimė. Rytoj bus nelaimė... ir aš jai padarysiu galą, kada man patiks. (*Aiškina kitiems*) Pagaliau turiu ne tiek jau daug būdų įrodyti, kad esu laisvas. Visada esi laisvas kito sąskaita. Tai nemalonu, bet taip jau yra. (*Mesdamas žvilgsnį į Muciją*) Pritaikykite šią išmintį pavydui ir pamatysite. (*Susimąstęs*) Vis dėlto kaip negražu būti pavydžiam! Kentėti dėl tuštybės ir vaizduotės! Matyti savo žmoną...

Mucijus sugniaužia kumščius ir prasižioja

(*Skubiai*) Valgykime, ponai. Ar žinote, kad mudu su Helikonu rimtai dirbame? Jau visai baigiame nedidelį traktatą apie egzekuciją, apie kurią jūs mums duosite žinių.

HELIKONAS. Vadinasi, jūs klausiate jų nuomonės.

KALIGULA. Būkime kilnūs, Helikonai! Atskleiskime jiems mūsų mažas paslaptis. Na, pirmas paragrafas, trečias skyrius.

HELIKONAS (*atsistoja ir iš atminties, mechaniškai*). „Egzekucija palengvina ir išlaisvina. Ji universali, teikianti stiprybės ir teisinga tiek savo taikymu, tiek savo tikslais. Žmogus miršta todėl, kad yra kaltas. Jis kaltas todėl, kad yra Kaligulos valdinys. Tačiau visi yra Kaligulos valdiniai. Vadinasi, visi yra kalti. Ir, vadinasi, visi mirs. Tai laiko ir kantrybės klausimas".

KALIGULA (*juokdamasis*). Ką jūs apie tai manote? Kantrybė, a, štai atradimas! Norite, aš jums pasakysiu: tuo jūs mane labiausiai ir žavite.
O dabar, ponai, galite būti laisvi. Herėjai jūsų nebereikia. Tačiau Kesonija tegu lieka! Ir Lepidas su Oktavijum! Merėja taip pat. Aš norėčiau su jumis pasitarti dėl mano viešųjų namų tvarkymo. Jie man kelia didelį rūpestį.

Kiti lėtai išeina. Kaligula nulydi Muciją akimis

Dešimta scena

HERĖJA. Klausome, Gajau. Kas negerai? Blogas personalas?

KALIGULA. Ne, pajamos menkos.

MERĖJA. Reikia pakelti kainas.

KALIGULA. Verčiau patylėtum, Merėja. Sulaukus tavo metų, tokie dalykai nebedomina, ir tavo nuomonės aš neklausiu.

MERĖJA. Tai kodėl liepei pasilikti?

KALIGULA. Todėl, kad man greitai reikės nešališkos nuomonės.

Merėja pasitraukia

HERĖJA. Jei galiu, Gajau, kalbėti šališkai, tai pasakysiu, kad kainų keisti nereikia.

KALIGULA. Na, žinoma. Bet mums reikia atsigriebti didinant apyvartą. Aš jau išaiškinau savo planą Kesonijai, ir ji jums tuojau jį išdėstys. Aš per daug išgėriau vyno, ir mane pradeda imti miegas. (*Išsitiesia ir užsimerkia*)

KESONIJA. Tai labai paprasta. Kaligula sugalvojo naują apdovanojimą.

HERĖJA. Nematau jokio ryšio.

KESONIJA. O vis dėlto jis yra. Tai bus Pilietinio herojaus ordinas. Jį gaus piliečiai, dažniausiai lankęsi Kaligulos viešuosiuose namuose.

HERĖJA. Aišku.

KESONIJA. Aš manau. Dar pamiršau pasakyti, kad apdovanojimas bus skiriamas kiekvieną mėnesį, patikrinus įėjimo talonus; pilietis, per metus nė karto jo negavęs, bus ištremtas arba nubaustas mirties bausme.

TREČIAS PATRICIJUS. Kodėl „arba nubaustas mirties bausme"?

KESONIJA. Todėl, kad Kaligula sako, jog tai neturi jokios reikšmės. Svarbiausia, kad jis pats galės pasirinkti.

HERĖJA. Puiku. Valstybės iždas dabar išgelbėtas.

HELIKONAS. Ir įsidėmėkite, labai padoriu būdu. Šiaip ar taip, geriau nustatyti oficialią ydos kainą negu lupti pinigus iš dorybės, kaip daroma demokratiškoje visuomenėje.

Kaligula prasimerkia ir žiūri į senį Merėją, kuris nuošaly išsitraukia nedidelį buteliuką ir nugeria gurkšnį

KALIGULA (*tebegulėdamas*). Ką tu geri, Merėja?

MERĖJA. Nuo astmos, Gajau.

KALIGULA (*eina prie jo nustumdamas kitus ir uosto jam burną*). Ne, tai priešnuodžiai.

MERĖJA. O ne, Gajau. Nejuokauk. Aš dūstu naktį ir jau labai seniai geriu vaistus.

KALIGULA. Vadinasi, tu bijai būti nunuodytas?

MERĖJA. Aš sergu astma...

KALIGULA. Ne, vadinkime daiktus tikraisiais vardais: tu bijai, kad aš tavęs nenunuodyčiau. Tu mane įtari. Tu mane seki.

MERĖJA. Ne, prisiekiu visais dievais.

KALIGULA. Tu mane įtarinėji. Lyg ir nepasitiki.

MERĖJA. Gajau!

KALIGULA (*šiurkščiai*). Atsakyk man. (*Logiškai*) Jei vartoji priešnuodžius, vadinasi, manai, kad noriu tave nunuodyti.

MERĖJA. Taip... tai yra... ne.

KALIGULA. Ir nuo tos akimirkos, kai pagalvojai, jog sumaniau tave nunuodyti, visaip mėgini priešintis mano valiai.

Tyla. Prasidėjus šiai scenai, Kesonija ir Herėja pasitraukė į scenos gilumą. Dialogo klausosi tik vienas Lepidas sunerimusiu veidu

(*Vis aiškiau*) Tai du nusikaltimai, ir pasirinkimo tu neturi: arba aš nenoriu tavęs nužudyti ir tu neteisingai mane įtarinėji, mane, savo imperatorių. Arba aš to noriu, o tu, vabale, priešiniesi mano planams.

(*Pauzė. Kaligula patenkintas žiūri į senį*) A, Merėja, ką tu pasakysi apie šią logiką?

MERĖJA. Ji... ji griežta, Gajau. Bet šiam atvejui ji netinka.

KALIGULA. Ir trečias nusikaltimas: tu laikai mane kvailiu. Atidžiai manęs klausyk. Tik vienas iš šitų trijų nusikaltimų tau teikia garbę – antrasis, nes nuo tos akimirkos, kai imi mane įtarinėti ir priešintis mano sprendimui, tavyje kyla maištas. Tu pasidarai lyderiu, revoliucionieriumi. Tai gerai. (*Liūdnu balsu*) Aš tave labai myliu, Merėja. Štai kodėl ir būsi nubaustas už antrąjį nusikaltimą, o ne už kitus. Tu mirsi vyriškai, už maištą.

Kaligulai kalbant, Merėja vis labiau gūžiasi krėsle

Nedėkok man. Tai natūralu. Še. (*Jis jam paduoda buteliuką ir maloniai*) Išgerk šiuos nuodus.

Merėja, draskomas raudos, purto galvą

(*Netekdamas kantrybės*) Gerk, gerk.

Merėja bando pabėgti. Bet Kaligula pašoka kaip laukinis, pasiveja jį vidury scenos, meta ant žemos kėdutės, po trumpų grumtynių įkiša jam buteliuką tarp dantų ir kumščiu sudaužo stiklą. Keletą kartų trūktelėjęs, šlapiu nuo kraujo ir ašarų veidu Merėja miršta. Kaligula atsitiesia ir mašinaliai nusišluosto rankas

(*Kesonijai, duodamas Merėjos buteliuko šukę*) Kas čia buvo? Priešnuodžiai?

KESONIJA (*ramiai*). Ne, Kaligula. Vaistai nuo astmos.

KALIGULA (*po pauzės, žiūrėdamas į Merėją*). Tai nieko. Vis viena tas pat. Truputį anksčiau ar truputį vėliau... (*Staiga išeina skubiu, užsiėmusio žmogaus žingsniu, be paliovos šluostydamasis rankas*)

Vienuolikta scena

LEPIDAS (*priblokštas*). Ką daryti?

KESONIJA (*paprastai*). Iš pradžių, man rodos, reikia išnešti kūną. Jis per daug bjaurus!

Herėja ir Lepidas paima kūną ir neša už kulisų

LEPIDAS (*Herėjai*). Reikės greitai veikti.

HERĖJA. Mūsų turėtų būti du šimtai.

Įeina jaunasis Scipionas, pamatęs Kesoniją, nori išeiti

Dvylikta scena

KESONIJA. Eik šen.

JAUNASIS SCIPIONAS. Ko nori?

KESONIJA. Prieik arčiau. (*Paima jį už smakro ir žiūri į akis. Pauzė. Šaltai*) Jis nužudė tavo tėvą?

JAUNASIS SCIPIONAS. Taip.

KESONIJA. Tu jo nekenti?

JAUNASIS SCIPIONAS. Taip.

KESONIJA. Tu nori jį nužudyti?

JAUNASIS SCIPIONAS. Taip.

KESONIJA (*jį paleisdama*). Kodėl man tą sakai?

JAUNASIS SCIPIONAS. Todėl, kad nieko nebijau. Padaryti tam galą yra du būdai: jį nužudyti ar pačiam žūti. Be to, tu manęs neišduosi.

KESONIJA. Teisingai, aš tavęs neišduosiu. Bet noriu tau kai ką pasakyti, tikriau, ne tau, o tam, ką tu turi savyje geriausio.

JAUNASIS SCIPIONAS. Geriausia, ką turiu savyje – tai neapykanta.

KESONIJA. Na, tai klausyk. Tie žodžiai, kuriuos noriu tau pasakyti, – ir paprasti, ir sudėtingi. Bet jeigu jie būtų gerai išklausyti, šiame pasaulyje padarytų vienintelį ir galutinį perversmą.

JAUNASIS SCIPIONAS. Sakyk.

KESONIJA. Neskubėk. Iš pradžių pagalvok apie perkreiptą tėvo veidą, kai jam plėšė liežuvį. Pagalvok apie pilną kraujo burną ir kankinamo gyvulio riksmą.

JAUNASIS SCIPIONAS. Pagalvojau.

KESONIJA. Dabar pagalvok apie Kaligulą.

JAUNASIS SCIPIONAS (*su begaline neapykanta*). Pagalvojau.

KESONIJA. Dabar klausyk: pasistenk jį suprasti.

Ji išeina palikdama suglumusį jaunąjį Scipioną. Įeina Helikonas

Trylikta scena

HELIKONAS. Kaligula grįžta: ar valgysite, poete?

JAUNASIS SCIPIONAS. Helikonai! Padėk man.

HELIKONAS. Tai pavojinga, mano balandėle. Be to, aš nesuprantu poezijos.

JAUNASIS SCIPIONAS. Tu galėtum man padėti. Tu daug žinai.

HELIKONAS. Aš žinau, kad laikas bėga ir kad reikia skubėti valgyt. Taip pat žinau, kad tu galėtum nužudyti Kaligulą... ir kad jis į tai kreivai nepažiūrėtų.

Įeina Kaligula, Helikonas išeina

Keturiolikta scena

KALIGULA. O, čia tu! (*Stabteli, tarsi nežinodamas, kaip elgtis*) Seniai tave bemačiau. (*Lėtai artindamasis prie jo*) Ką tu veiki? Vis rašai? Ar gali man parodyti paskutines savo pjeses?

JAUNASIS SCIPIONAS (*taip pat jausdamasis nejaukiai, kankinamas neapykantos ir pačiam nežinomo jausmo*). Aš rašau eilėraščius, Cezari.

KALIGULA. Apie ką?

JAUNASIS SCIPIONAS. Nežinau, Cezari. Turbūt apie gamtą.

KALIGULA (*pasijutęs laisviau*). Gera tema. Ir plati. Kaip tave veikia gamta?

JAUNASIS SCIPIONAS (*atitokęs, ironiškai ir kandžiai*). Ji mane sutaiko su nebūtimi, Cezari.

KALIGULA. A! O kaip tu manai, ar ji galėtų mane sutaikyti su būtimi?

JAUNASIS SCIPIONAS (*tokiu pat tonu*). O! Ji yra išgydžiusi ir skaudesnes žaizdas.

KALIGULA (*su keistu paprastumu*). Žaizdas? Tą žodį tu pasakei piktai. Ar todėl, kad nužudžiau tavo tėvą? Bet kad žinotum, koks taiklus šis žodis! Žaizdos! (*Keisdamas toną*) Tik neapykanta padaro žmones protingus.

JAUNASIS SCIPIONAS (*įsitempęs*). Aš atsakiau į tavo klausimą apie gamtą.

Kaligula atsisėda, žiūri į Scipioną, paskui staiga griebia jį už rankų ir stipriai patraukia prie savo kojų. Delnais suima jo veidą

KALIGULA. Padeklamuok man savo eilėraštį.

JAUNASIS SCIPIONAS. Ne, prašau tave, Cezari.
KALIGULA. Kodėl?
JAUNASIS SCIPIONAS. Neturiu pasiėmęs.
KALIGULA. Negi neprisimeni?
JAUNASIS SCIPIONAS. Ne.
KALIGULA. Na, nors pasakyk, apie ką jis.
JAUNASIS SCIPIONAS (*vis dar įsitempęs ir tarsi su gailesčiu*). Ten rašoma...
KALIGULA. Apie ką?
JAUNASIS SCIPIONAS. Ne, aš nežinau...
KALIGULA. Pabandyk...
JAUNASIS SCIPIONAS. Ten rašoma apie savotišką žemės susitaikymą...
KALIGULA (*mąstydamas, susidomėjęs*). Su tuo, kad ji mindoma.
JAUNASIS SCIPIONAS (*iš nuostabos sudvejojęs*). Taip, maždaug taip...
KALIGULA. Toliau.
JAUNASIS SCIPIONAS. Taip pat apie Romos kalvų liniją ir tą trumpą, jaudinančią ramybę, kurią atneša vakaras...
KALIGULA. Apie čiurlių čirenimą žydrame danguje.
JAUNASIS SCIPIONAS (*pamažu įsitraukdamas*). Taip, ir apie tai.
KALIGULA. Apie ką?
JAUNASIS SCIPIONAS. Apie tą paslaptingą valandėlę, kai dangus, dar nuauksintas saulės, staiga apsiverčia ir vienu mirksniu mums parodo kitą savo pusę, nusėtą mirgančiom žvaigždėm.
KALIGULA. Apie dūmų, medžių ir vandens kvapą, kuris tada kyla nuo žemės į naktį.

JAUNASIS SCIPIONAS (*įsijautęs*). Čirškia cikados ir slūgsta kaitra, loja šunys, darda paskutiniai vežimai, skamba kaimiečių balsai...

KALIGULA. O kelius kloja pistacijų ir alyvmedžių šešėliai...

JAUNASIS SCIPIONAS. Taip, taip. Tikrai taip! Bet kaip tu atspėjai?

KALIGULA (*glausdamas prie savęs jaunąjį Scipioną*). Nežinau. Gal todėl, kad abu mėgstame tas pačias tiesas.

JAUNASIS SCIPIONAS (*drebėdamas paslepia galvą ant Kaligulos krūtinės*). Ak, nesvarbu, nes viskas manyje pavirsta į meilę!

KALIGULA (*be paliovos jį glostydamas*). Tai būdinga kilnioms širdims, Scipionai. Kad aš galėčiau patirti tokį taurumą! Bet aš per daug pažįstu savo aistrą gyvenimui, ji nepasitenkins gamta. Tu to negali suprasti. Tu esi iš kito pasaulio. Tu tyras gėryje, kaip aš esu tyras blogyje.

JAUNASIS SCIPIONAS. Aš tai suprantu.

KALIGULA. Ne. Kažkas yra manyje – tas tylos ežeras, supuvusios žolės. (*Staiga keisdamas toną*) Tavo eilėraštis tikriausiai labai gražus. Bet jeigu tu nori išgirsti mano nuomonę...

JAUNASIS SCIPIONAS (*tokiu pat tonu*). Taip.

KALIGULA. Jam trūksta kraujo.

Scipionas staiga atšlyja ir su siaubu žiūri į Kaligulą. Traukdamasis dusliu balsu sako Kaligulai, įdėmiai žvelgdamas į jį

JAUNASIS SCIPIONAS. O pabaisa, šlykšti pabaisa! Tu vaidinai. Tu dabar vaidinai, ar ne? Ir esi patenkintas savimi?

KALIGULA (*šiek tiek liūdnai*). Tavo žodžiai turi tiesos. Aš vaidinau.

JAUNASIS SCIPIONAS (*tokiu pat tonu*). Kokia niekšiška ir kruvina turi būti tavo širdis! O koks didelis blogis ir neapykanta turi tave kankinti!

KALIGULA (*švelniai*). Dabar patylėk.

JAUNASIS SCIPIONAS. Kaip man tavęs gaila ir kaip aš tavęs nekenčiu!

KALIGULA (*piktai*). Nutilk.

JAUNASIS SCIPIONAS. Ir koks vienišas tu turi jaustis!

KALIGULA (*įniršęs puola prie jo, griebia už apykaklės ir purto*). Vienišas! Ar tu esi patyręs vienatvę? Poetų ir bejėgių vienatvę? O aš? Kokią vienatvę galėčiau patirti? Ne, tu nežinai, kad žmogus niekada nėra vienišas! Mus visur lydi ir slegia ateities ir praeities našta! Visi nužudytieji su mumis. Jeigu būtų tik jie vieni, dar pusė bėdos. Bet dar yra tie, kuriuos mylėjome, kurių nemylėjome ir kurie mus mylėjo, dar graužatis, troškimai, apmaudas, švelnumas, ištvirkėlės ir visi dievai. (*Paleidžia jį ir žengia atgal į savo vietą*) Vienišas! O, jeigu vietoj savo vienatvės, apnuodytos tieka pamėklių, aš galėčiau patirti tikrąją vienatvę, pajusti tylą ir medžio virpulį! (*Atsisėda ir su staigiu nuovargiu*) Vienatvė! O ne, Scipionai. Ją drumsčia dantų griežimas, netilstantis triukšmas ir paklaikę šūksmai. Ir šalia moterų, kurias glamonėju, kai mus apsiaučia naktis ir kai, atitolęs nuo galiausiai patenkinto savo kūno, tariuosi juntąs, jog dalelė mano esybės atsiduria tarp gyvenimo ir mirties, – ir tada visą

mano vienatvę užplūsta gaižus malonumo kvapas iš pažastų moters, tebeglūdinčios prie manęs.

Jis atrodo išsekęs. Ilga tyla. Jaunasis Scipionas, užėjęs Kaligulai už nugaros, dvejodamas prisiartina. Jis ištiesia ranką ir uždeda Kaligulai ant peties. Kaligula neatsisukdamas uždeda ant jos savąją

JAUNASIS SCIPIONAS. Visi žmonės turi širdies paguodą. Tai padeda jiems gyventi. Ir kai jaučiasi labai pavargę, ją prisimena.

KALIGULA. Teisybė, Scipionai.

JAUNASIS SCIPIONAS. Ar tavo gyvenime nėra nieko panašaus, kas išspaustų ašaras, palengvintų sielą?

KALIGULA. O taip, yra.

JAUNASIS SCIPIONAS. Kas gi?

KALIGULA (*lėtai*). Panieka.

UŽDANGA

Trečias veiksmas

Pirma scena

Dar nepakilus uždangai, girdėti cimbolų ir būgno garsai. Uždangai prasiskleidus, scenoje – savotiškas balaganinio mugės vaidinimo vaizdas. Centre – drapiruotė, prieš kurią ant nedidelės estrados stovi Helikonas ir Kesonija. Iš abiejų pusių cimbolininkai. Krėsluose nugara į žiūrovus sėdi keletas patricijų ir jaunasis Scipionas

HELIKONAS (*tokiu tonu kaip mugės vaidinimo*). Ei, visi skubėkite čia! (*Cimbolai*) Dievai dar kartą nusileido ant žemės. Gajus, Cezaris ir dievas, pramintas Kaligula, jiems davė žmogišką pavidalą. Eikite šen, vargšai mirtingieji, tuoj pamatysite šventą stebuklą. Per ypatingą dievų malonę, suteiktą palaimintam Kaligulos viešpatavimui, jūs išvysite dieviškąsias paslaptis.

Cimbolai

KESONIJA. Prieikite arčiau, ponai! Mokėkite obolą ir žiūrėkite. Dangiškoji misterija šiandien prieinama kiekvieno kišenei.

Cimbolai

HELIKONAS. Olimpas ir jo užkulisiai, jo intrigos, šlepetės ir ašaros. Skubėkite! Skubėkite! Pamatysite visą tiesą apie savo dievus!

Cimbolai

KESONIJA. Mokėkite obolą ir gėrėkitės. Prieikite arčiau, ponai. Tuoj prasidės vaidinimas.

Cimbolai. Vergai neša į estradą įvairius daiktus

HELIKONAS. Įspūdingai atkurta tiesa, neturintis sau lygaus pastatymas. Didingos dieviškosios galybės dekoracijos, atgabentos į žemę, ilgas ir sensacingas atrakcionas, žaibai (*vergai uždega graikiškąsias ugnis*), griaustinis (*ridenama pridėta akmenų statinė*), iškilmingas paties likimo pasirodymas. Eikite šen ir žiūrėkite!

Jis atitraukia drapiruotę, ir ant pjedestalo visi pamato Kaligulą, komiškai persirengusį Venera

KALIGULA (*maloniai*). Šiandieną aš esu Venera.

KESONIJA. Garbinimas prasideda. Klaupkitės (*visi, išskyrus Scipioną, puola ant kelių*) ir paskui mane kartokite maldą Kaligulai-Venerai:
„Skausmo ir šokių deive...“

PATRICIJAI. „Skausmo ir šokių deive...“

KESONIJA. „Bangų pagimdyta, aitri ir lipni nuo druskos ir putų...“

PATRICIJAI. „Bangų pagimdyta, aitri ir lipni nuo druskos ir putų...“

KESONIJA. „Tu esi juokas ir liūdesys...“

PATRICIJAI. „Tu esi juokas ir liūdesys...“

KESONIJA. „...pagieža ir įkvėpimas...“

PATRICIJAI. „...pagieža ir įkvėpimas...“

KESONIJA. „Išmokyk mus abejingumo, kuris atgaivina meilės aistrą..."

PATRICIJAI. „Išmokyk mus abejingumo, kuris atgaivina meilės aistrą..."

KESONIJA. „Išaiškink mums pasaulio tiesą, nes šis pasaulis jos nebeturi..."

PATRICIJAI. „Išaiškink mums pasaulio tiesą, nes šis pasaulis jos nebeturi..."

KESONIJA. „Ir duok mums jėgų gyventi, kaip moko ši didžioji tiesa..."

PATRICIJAI. „Ir duok mums jėgų gyventi, kaip moko ši didžioji tiesa..."

KESONIJA. Pauzė!

PATRICIJAI. Pauzė!

KESONIJA (*kalba toliau*). „Apipilk mus savo dovanomis, mūsų veidams suteik nešališko žiaurumo ir neapykantos; išskėsk virš mūsų rankas, pilnas gėlių ir mirties".

PATRICIJAI. „...rankas, pilnas gėlių ir mirties".

KESONIJA. „Pašauk paklydusius savo vaikus. Priimk juos į savo prieglobstį, kur nesiekia abejinga ir skausminga tavo meilė. Duok mums savo aistras be objekto, savo skausmus be priežasties ir džiaugsmus be ateities..."

PATRICIJAI. „...ir džiaugsmus be ateities..."

KESONIJA (*labai garsiai*). „Tu tokia tuščia ir karšta, nežmoniška, bet tokia žemiška, pagirdyk mus savo vynu, kad taptume tau lygūs, ir pasotink mus visam laikui savo juodoje ir rūsčioje širdyje".

PATRICIJAI. „Pagirdyk mus savo vynu, kad taptume tau lygūs, ir pasotink mus visam laikui savo juodoje ir rūsčioje širdyje".

Kai patricijai ištaria paskutinę frazę, Kaligula, iki šiol buvęs nejudrus, nusipurto ir prabyla griausmingu balsu

KALIGULA. Gerai, mano vaikai, jūsų malda bus išklausyta.

Jis atsisėda turkiškai ant pjedestalo. Po vieną patricijai atsiklaupia, sumoka obolą ir prieš išeidami išsirikiuoja dešinėje. Paskutinysis pasitraukia, iš susijaudinimo užmiršęs susimokėti. Kaligula ūmai pašoka

Ei! Ei! Grįžk atgal, mano berniuk. Gerai, kad garbinai, bet kai užmokėsi, bus dar geriau. Dėkui. Puiku. Jei dievai neturėtų kitų turtų, tik mirtingųjų meilę, būtų tokie pat skurdžiai kaip vargšas Kaligula. O dabar, ponai, galite eiti ir visam miestui papasakoti apie nuostabų stebuklą, kuriame jums buvo leista dalyvauti: jūs matėte Venerą, matėte, taip sakant, kūno akimis, ir Venera jums kalbėjo. Eikite, ponai.

Patricijai pajuda

Valandėlę! Išeikite kairiuoju koridorium. Dešiniajame aš pastačiau sargybinius, kad jus nužudytų.

Patricijai išeina baisiai skubėdami ir truputį pakrikai. Vergai ir muzikantai dingsta

Antra scena

Helikonas grūmoja pirštu Scipionui

HELIKONAS. Scipionai, tu vėl elgeisi kaip anarchistas.

SCIPIONAS (*Kaligulai*). Tu piktžodžiavai, Gajau.

HELIKONAS. Ką tuo nori pasakyti?

SCIPIONAS. Paskandinai kraujyje žemę, o dabar terši dangų.

HELIKONAS. Šis jaunuolis mėgsta skambius žodžius. (*Eina gultis ant sofos*)

KESONIJA (*labai ramiai*). Kaip tu šneki, mano vaikeli: šiuo metu Romoje žmonės miršta dėl daug paprastesnių kalbų.

SCIPIONAS. Aš nusprendžiau sakyti Gajui teisybę.

KESONIJA. Na, Kaligula, štai ko trūksta tavo viešpatavimui – aukštos moralės!

KALIGULA (*susidomėjęs*). Tu tiki dievus, Scipionai?

SCIPIONAS. Ne.

KALIGULA. Tada aš tavęs nesuprantu: kodėl iškart kalbi apie piktžodžiavimą?

SCIPIONAS. Aš galiu ką nors neigti, visai nenorėdamas paniekinti arba kitiems atimti teisę tikėti.

KALIGULA. O, tai kuklu, tikrai kuklu! Brangusis Scipionai, aš patenkintas, kad tu toks. Ir pavydžiu, tu žinai... Nes tai vienintelis jausmas, kurio galbūt niekada nepatirsiu.

SCIPIONAS. Tu pavydi ne man, o patiems dievams.

KALIGULA. Jeigu nori, tai liks didžiausia mano viešpatavimo paslaptis. Šiandieną man rasi ir galima prikišti tik tai, kad dar netoli tenuėjau galybės ir laisvės keliu. Žmogų, kuris mėgsta valdžią, varžybos su dievais erzina. Aš jas panaikinau. Tiems iliuziniams dievams įrodžiau, kad panorėjęs žmogus gali be jokio mokslo verstis juokingu jų amatu.

SCIPIONAS. Tai piktžodžiavimas, Gajau.

HELIKONAS. Ne, Scipionai, tai įžvalgumas. Aš supratau, kad yra tik vienas būdas susilyginti su dievais: būti tokiam pat žiauriam kaip jie.

SCIPIONAS. Būti tironu.

KALIGULA. O kas yra tironas?

SCIPIONAS. Akla siela.

KALIGULA. Ne, Scipionai. Tironas – tai žmogus, kuris paaukoja tautas savo idėjoms arba ambicijai. Aš neturiu idėjų, o dėl garbės ir valdžios – taip pat nebeturiu ko siekti. Naudojuosi valdžia kaip kompensacija.

SCIPIONAS. Kam?

KALIGULA. Kvailybei ir dievų neapykantai.

SCIPIONAS. Neapykanta negalima kompensuoti neapykantos. Valdžia – ne išeitis. Aš žinau tik vieną būdą, kaip panaikinti pasaulio prieštaravimus.

KALIGULA. Kokį?

SCIPIONAS. Skurdą.

KALIGULA (*tvarkydamasis kojų nagus*). Reikės man ir jį išbandyti.

SCIPIONAS. Iki to laiko daug žmonių išmirs aplink tave.

KALIGULA. Labai mažai, Scipionai, iš tiesų. Ar tu žinai, kiek karų aš atsisakiau?

SCIPIONAS. Ne.

KALIGULA. Trijų. O žinai kodėl?

SCIPIONAS. Todėl, kad tau nusispjaut į Romos didybę.

KALIGULA. Ne, todėl, kad branginu žmogaus gyvybę.

SCIPIONAS. Juokiesi iš manęs, Gajau.

KALIGULA. Ar bent jau ji man brangesnė už pergalės idealą. Bet, teisybė, vertinu ją ne daugiau kaip savo paties gyvybę. Ir jeigu man lengva žudyti, tai todėl, kad pačiam nesunku mirti. Ne, kuo daugiau galvoju, tuo labiau įsitikinu, kad aš ne tironas.

SCIPIONAS. Kas mums iš to, jeigu mes mokame tiek pat brangiai, tarsi tu būtum tironas.

KALIGULA (*truputį nekantriai*). Jeigu mokėtum skaičiuoti, žinotum, kad menkiausias karas, pradėtas protingo tirono, jums kainuotų tūkstantį kartų brangiau negu mano fantazijos ir įgeidžiai.

SCIPIONAS. Tačiau tai bent būtų protinga, o juk svarbiausia – suprasti.

KALIGULA. Likimo nesuprasi, štai kodėl aš pats ir lemiu. Aš prisiėmiau kvailą ir keistą dievų veidą. Tavo bičiuliai ką tik išmoko jį garbinti.

SCIPIONAS. Tai piktžodžiavimas, Gajau.

KALIGULA. Ne, Scipionai, tai teatro menas! Visų šių žmonių klaida – kad jie nepakankamai tiki teatru. Kitaip jie žinotų, kad kiekvienam leista vaidinti dangiškąsias tragedijas ir tapti dievu. Užtenka turėti kietą širdį.

SCIPIONAS. Gal ir taip, Gajau. Bet jei tai tiesa, man rodos, tu padarei viską, kad vieną dieną aplink tave sukiltų legionai žmogiškų dievų, tokių pat negailestingų, ir akimoju paskandintų kraujyje tavo dievybę.

KESONIJA. Scipionai!

KALIGULA (*aiškiu ir griežtu balsu*). Tegul, Kesonija. Tu gerai pasakei, Scipionai: aš padariau viską. Man sunku įsivaizduoti tą dieną, apie kurią tu kalbi. Bet kartais aš ją matau sapne. Ir iš tikrųjų veiduose, kurie tada iškyla iš nakties gūdumos, neapykantos ir nerimo iškreiptuose jų bruožuose aš susižavėjęs atpažįstu tą vienintelį dievą, kurį garbinau šiame pasaulyje:

varganą ar bailų kaip žmogaus širdis. (*Suirzęs*) O dabar išeik. Tu per daug pasakei. (*Kitu tonu*) Aš dar turiu nusidažyti kojų nagus. Tai skubu.

Visi išeina, išskyrus Helikoną, kuris vaikščioja aplink Kaligulą, susirūpinusį savo kojomis

Trečia scena

KALIGULA. Helikonai!

HELIKONAS. Ką?

KALIGULA. Kaip tavo darbas?

HELIKONAS. Koks darbas?

KALIGULA. Nagi... mėnulis!

HELIKONAS. Juda į priekį. Tik reikia kantrybės. Bet aš norėčiau su tavimi pasikalbėti.

KALIGULA. Kantrybės man galbūt užtektų, bet nedaug turiu laiko. Reikia skubėti, Helikonai.

HELIKONAS. Aš tau sakiau, kad padarysiu kaip galima geriau. Bet dabar noriu tau pasakyti nemalonų dalyką.

KALIGULA (*tarsi neišgirdęs*). Žinok, kad aš jį jau turėjau.

HELIKONAS. Ką?

KALIGULA. Mėnulį.

HELIKONAS. Taip, suprantama. Bet ar žinai, kad prieš tave ruošiamas sąmokslas?

KALIGULA. Vis dėlto aš jį turėjau. Teisybė, tik du ar tris kartus. Tačiau turėjau.

HELIKONAS. Jau seniai aš bandau su tavimi pasikalbėti.

KALIGULA. Tai buvo praėjusią vasarą. Aš žiūrėjau į jį ir glosčiau ant sodo kolonų, ir jis mane pagaliau suprato.

HELIKONAS. Meskime šį žaidimą, Gajau. Nors tu nenori klausytis, mano pareiga pasikalbėti su tavim. Jeigu nesiklausysi, tau bus blogiau.

KALIGULA (*vis dar raudonai dažydamasis kojų nagus*). Prastas lakas. Bet pakalbėkime apie mėnulį: buvo graži rugpjūčio naktis. (*Helikonas su apmaudu nusigręžia ir tyli sustingęs*) Jis keletą kartų pasikeitė. Aš jau buvau atsigulęs. Patekėjo virš horizonto visas kruvinas. Paskui pradėjo kilti, vis lengviau, vis greičiau. Kuo aukščiau kilo, tuo darėsi blyškesnis. Pasidarė balsvas kaip ežero paviršius žvaigždėtą vidurnaktį. Tada atėjo karštas, švelnus, lengvas ir nuogas. Peržengė kambario slenkstį, lėtai, bet ryžtingai prisiartino prie mano lovos ir užliejo mane savo šypsena ir spindesiu. Iš tikrųjų šis lakas prastas. Na matai, Helikonai, nesigirdamas galiu sakyti, kad aš jį turėjau.

HELIKONAS. Ar tu nori manęs išklausyti ir sužinoti, kas tau gresia?

KALIGULA (*nustojęs dažyti įdėmiai žiūri į jį*). Aš noriu tik mėnulio, Helikonai. Žinau, kad mane nužudys. Bet aš dar nepasinaudojau viskuo, dėl ko gyvenu. Štai kodėl ir noriu mėnulio. Ir tu man nesirodyk čia daugiau be jo.

HELIKONAS. Tada aš atliksiu savo pareigą ir tau pasakysiu, ką turiu pasakyti. Prieš tave ruošiamas sąmokslas. Vadas – Herėja. Man į rankas pateko

lentelė, tu iš jos viską sužinosi. Aš ją padedu čia. (*Padeda lentelę ant vieno krėslo ir pasitraukia*)

KALIGULA. Kur tu eini, Helikonai?

HELIKONAS (*tarpduryje*). Ieškoti tau mėnulio.

Ketvirta scena

Tylus barbenimas į priešingas duris. Kaligula staigiai atsigręžia ir pamato senąjį patricijų

SENASIS PATRICIJUS (*neryžtingai*). Galima, Gajau?

KALIGULA (*nekantriai*). Įeik! (*Žiūrėdamas į jį*) Na, mano gražuole, atėjai vėl pasižiūrėti Veneros?

SENASIS PATRICIJUS. Ne, ne dėl to. Cit! O, atsiprašau, Gajau... aš noriu pasakyti... Tu žinai, kad aš tave labai myliu... be to, aš tik prašau, kad man leistum ramiai pabaigti savo amželį...

KALIGULA. Na, greičiau, greičiau!

SENASIS PATRICIJUS. Taip. Pagaliau... (*Labai greitai*) Tai labai rimta, štai ir viskas.

KALIGULA. Ne, nerimta.

SENASIS PATRICIJUS. Kas, Gajau?

KALIGULA. Bet apie ką mes kalbame, mano meile?

SENASIS PATRICIJUS (*žvalgydamasis aplinkui*). Apie... (*Kankinasi, paskui greitai išpyškina*) Prieš tave sąmokslas...

KALIGULA. Na matai, kaip ir sakiau, tai visai nerimta.

SENASIS PATRICIJUS. Gajau, jie nori tave nužudyti.

KALIGULA (*prieina prie jo ir suima už pečių*). Ar žinai, kodėl aš tavim negaliu patikėti?

SENASIS PATRICIJUS (*pridėjęs ranką prie širdies*). Prisiekiu visais dievais, Gajau...

KALIGULA (*švelniai, stumdamas jį pamažėle durų link*). Neprisiekinėk, jokiu būdu neprisiekinėk. Geriau paklausyk. Jeigu tai, ką tu sakai, būtų tiesa, aš turėčiau manyti, kad tu išduodi savo draugus, ar ne?

SENASIS PATRICIJUS (*truputį sutrikęs*). Gajau, mano meilė tau...

KALIGULA (*tokiu pačiu tonu*). Todėl ir negaliu tuo patikėti. Aš taip nekenčiu niekšiškumo, kad niekada negalėčiau susilaikyti nenužudęs išdaviko. Aš tave puikiai pažįstu. Ir suprantu, kad tu tikrai nenorėsi nei išduoti, nei mirti.

SENASIS PATRICIJUS. Tikrai, Gajau, tikrai!

KALIGULA. Taigi matai, aš turėjau pagrindo tavimi netikėti. Tu juk ne niekšas, tiesa?

SENASIS PATRICIJUS. O ne!

KALIGULA. Ir ne išdavikas?

SENASIS PATRICIJUS. Kam dar klausi, Gajau?

KALIGULA. Vadinasi, sąmokslo nėra, prisipažink, tu pajuokavai?

SENASIS PATRICIJUS (*persimainęs*). Pajuokavau, pajuokavau...

KALIGULA. Ir, aišku, niekas nenori manęs nužudyti?

SENASIS PATRICIJUS. Niekas, žinoma, niekas.

KALIGULA (*iš pradžių tankiai, paskui lėtai kvėpuodamas*). Tada dink, mano gražuole. Garbingas vyras – toks retas gyvūnas šiame pasaulyje, kad aš negalėčiau ilgai tverti jį matydamas. Noriu likti vienas ir pasimėgauti šia nepaprasta akimirka.

Penkta scena

Kaligula iš savo vietos valandėlę žiūri į lentelę. Paskui pagriebia ją ir skaito. Ima tankiai kvėpuoti ir pašaukia sargybinį

KALIGULA. Atvesk Herėją. (*Sargybinis apsisuka eiti*) Palauk. (*Sargybinis sustoja*) Elkis pagarbiai.

Sargybinis išeina. Kaligula vaikščioja pirmyn ir atgal. Paskui prieina prie veidrodžio

Tu nusprendei būti logiškas, kvaily. Bet pagalvok, prie ko tai prives. (*Ironiškai*) Kai tau atneš mėnulį, viskas pasikeis, ar ne? Visa, kas neįmanoma, pasidarys įmanoma ir tuo pat metu akimoju viskas persimainys. O kodėl gi ne, Kaligula? Ką gali žinoti? (*Dairosi*) Įdomu, kad aplink mane vis mažiau ir mažiau žmonių. (*Veidrodžiui, dusliu balsu*) Per daug mirčių, per daug mirčių, todėl ir darosi tuščia. Net jeigu man atneštų mėnulį, aš nebegalėčiau grįžti atgal. Net jeigu mirusieji vėl suvirpėtų nuo saulės glamonės, žmogžudystės dėl to neišnyktų žemėje. (*Piktai*) Logikos, Kaligula, laikykis logikos. Valdyk ir visko atsižadėk. Ne, kelio atgal nėra, reikia eiti pirmyn iki pat galo!

Įeina Herėja

Šešta scena

Kaligula truputį atsilošęs sėdi savo krėsle. Susisiautęs apsiaustu. Atrodo išvargęs

HERĖJA. Tu mane kvietei, Gajau?

KALIGULA (*silpnu balsu*). Taip, Herėja. Sargybiniai! Šviesos!

Tyla

HERĖJA. Tu man turi ką nors svarbaus pasakyti?

KALIGULA. Ne, Herėja.

Tyla

HERĖJA (*truputį suirzęs*). Aš tau tikrai reikalingas?

KALIGULA. Tikrai, Herėja.

Vėl kurį laiką tyla

(*Staiga skubiai*) O, atleisk man. Aš esu išsiblaškęs ir nemandagiai tave priimu. Sėsk ir draugiškai pasišnekėsim. Man reikia pasikalbėti su protingu žmogumi.

Herėja atsisėda

(*Natūraliai, atrodo, pirmą kartą nuo pjesės pradžios*) Herėja, ar tu tiki, kad du žmonės, lygūs savo dvasia ir didybe, gali bent kartą gyvenime iš širdies pasikalbėti, tarsi būtų nuogi vienas prieš kitą, nusimetę prietarus, asmeninius interesus ir melą, kuriuo gyvena?

HERĖJA. Manau, kad tai įmanoma, Gajau. Bet man atrodo, tu nesugebėsi.

KALIGULA. Tavo tiesa. Aš tik norėjau sužinoti, ar tu taip pat galvoji kaip aš. Ką gi, užsidėkime kaukes. Meluokime. Kaukimės žodžiais lyg ginklais, apsistatę sargyba. Herėja, kodėl tu manęs nemyli?

HERĖJA. Todėl, kad tu neturi nieko patrauklaus, Gajau. Todėl, kad mylėti neįsakysi. Taip pat dėl to, kad aš tave per daug gerai suprantu ir kad negali žmogus mylėti to, ką stengiesi pats savyje paslėpti.

KALIGULA. Kodėl manęs nekenti?

HERĖJA. Čia tu apsirinki, Gajau. Neapykantos aš tau nejaučiu. Taip, aš laikau tave pavojingu ir žiauriu, egoistu ir garbėtroška. Bet negaliu tavęs neapkęsti, nes matau, kad nesi laimingas. Ir negaliu tavęs niekinti, nes žinau, kad tu ne niekšas.

KALIGULA. Tai kodėl nori mane nužudyti?

HERĖJA. Jau sakiau: laikau tave pavojingu. O man patinka ir reikia būti saugiam. Dauguma žmonių tokie kaip aš. Jie nesugeba gyventi pasaulyje, kur keisčiausia mintis gali bemat įsirėžti tikrovėn – ir dažniausiai įsirėžia kaip peilis į širdį. Aš taip pat nenoriu gyventi tokiame pasaulyje. Man jau geriau laikytis savo kelio.

KALIGULA. Saugumas ir logika – nesuderinami dalykai.

HERĖJA. Iš tiesų. Tai nelogiška, bet sveika.

KALIGULA. Kalbėk toliau.

HERĖJA. Neturiu ko daugiau pasakyti. Nenoriu laikytis tavo logikos. Mano supratimas apie žmogaus pareigas kitoks. Žinau, kad didžiuma tavo valdinių galvoja kaip aš. Tu visiems kliudai. Natūralu yra norėti, kad tavęs nebebūtų.

KALIGULA. Tai labai aišku ir labai teisinga. Daugeliui atrodytų net akivaizdu. Bet ne tau. Tu protingas, o protas arba neigiamas, arba už jį brangiai mokama. Aš moku. O tu, kodėl tu jo neneigi ir nenori mokėti?

HERĖJA. Todėl, kad noriu gyventi ir būti laimingas. O nei vieno, nei kito nepasieksi, jeigu absurdiškai laikysies logikos. Aš kaip visi žmonės. Kad jausčiausi

laisvas, kartais linkiu mirties tiems, kuriuos myliu, geidžiu moters, kurios draudžia geisti šeimos ar draugystės įstatymai. Taigi, galvojant logiškai, turėčiau žudyti arba apgaudinėti. Bet šitos neaiškios mintys, man regis, bereikšmės. Jeigu visi stengtųsi jas realizuoti, mes nebegalėtume nei gyventi, nei būti laimingi. O tik šitai man svarbu.

KALIGULA. Vadinasi, turi kažkokią aukštesnę idėją?

HERĖJA. Aš manau, kad vieni poelgiai būna kilnesni už kitus.

KALIGULA. O aš manau, kad visi vienodi.

HERĖJA. Aš tai žinau, Gajau, todėl ir nejaučiu tau neapykantos. Bet tu kliudai ir turi išnykti.

KALIGULA. Tai labai teisinga. Bet kodėl tai man sakai ir rizikuoji gyvybe?

HERĖJA. Todėl, kad mane pakeis kiti, ir todėl, kad nemėgstu meluoti.

Tyla

KALIGULA. Herėja!

HERĖJA. Klausau, Gajau.

KALIGULA. Ar tu tiki, kad du žmonės, lygūs savo dvasia ir didybe, gali bent kartą gyvenime iš širdies pasikalbėti?

HERĖJA. Man atrodo, kad mes ką tik tą ir padarėme.

KALIGULA. Taip, Herėja. O tu manei, kad aš nesugebėsiu.

HERĖJA. Aš suklydau, Gajau, prisipažįstu, ir tau dėkoju. Dabar laukiu tavo nuosprendžio.

KALIGULA (*išsiblaškęs*). Mano nuosprendžio? A, tu nori pasakyti... (*Išsitraukdamas iš po apsiausto lentelę*) Tu žinai, kas čia, Herėja?

HERĖJA. Žinojau, kad ją turi.

KALIGULA (*karštai*). Taip, Herėja, ir tavo nuoširdumas buvo apsimestinis. Du žmonės nesikalbėjo iš širdies. Bet tai nieko nereiškia. Dabar mudu baigsime žaisti atvirumą ir vėl gyvensime po senovei. Bet dar pabandyk suprasti, ką aš tau tuojau pasakysiu, kad galėtum tverti mano užgaules ir nuotaikas. Klausyk, Herėja. Ta lentelė – vienintelis įrodymas.

HERĖJA. Aš einu, Gajau. Pavargau nuo to veidmainingo žaidimo. Per daug gerai jį žinau ir nebenoriu žaisti.

KALIGULA (*taip pat karštai ir dėmesingai*). Pabūk dar. Tai įrodymas, ar ne?

HERĖJA. Nemanau, kad nužudyti žmogui tau reikia įrodymų.

KALIGULA. Teisingai. Bet vieną kartą noriu pasielgti priešingai. Tai niekam nekliudo. Taip gera kartais pačiam sau prieštarauti. Tai ramina. O man reikia poilsio, Herėja.

HERĖJA. Aš nesuprantu ir nemėgstu tokių komplikacijų.

KALIGULA. Aišku, Herėja. Tu sveikas žmogus. Netrokšti nieko nepaprasto! (*Pratrūksta juoku*) Tu nori gyventi ir būti laimingas. Tik tiek!

HERĖJA. Man atrodo, geriau būtų, jeigu tuo ir baigtume.

KALIGULA. Dar ne. Truputį kantrybės! Žiūrėk, aš čia turiu tą įrodymą. Norėčiau manyti, kad be jo negaliu jūsų pasmerkti mirčiai. Tai mano idėja, ir tai mane ramina. Na, žiūrėk, kuo virsta įrodymai imperatoriaus rankose.

Jis prikiša lentelę prie žvakidės. Herėja prieina artyn. Juos skiria žvakidė. Lentelė tirpsta

Matai, konspiratoriau. Ji tirpsta, ir, nykstant šiam įrodymui, tavo veide švinta nekaltybės aušra. Nuostabus ir tyras tavo veidas, Herėja. Kaip gražu būti nekaltam, kaip gražu! Žavėkis mano galybe. Net patys dievai negali grąžinti nekaltybės nenubaudę. O tavo imperatoriui užtenka ugnies tau atleisti ir padrąsinti. Tęsk toliau, Herėja, ir įgyvendink tuos puikius savo samprotavimus, kuriuos man išdėstei. Tavo imperatorius laukia poilsio. Tai jo būdas gyventi ir būti laimingam.

Herėja apstulbęs žiūri į Kaligulą. Jis nežymiai mosteli ranka tarsi supratęs, praveria burną ir skubiai eina durų link. Kaligula tebelaiko virš liepsnos lentelę ir šypsodamasis lydi Herėją akimis

UŽDANGA

Ketvirtas veiksmas

Pirma scena

Scena apytamsė. Įeina Herėja *ir* Scipionas. *Herėja eina dešinėn, paskui kairėn ir sugrįžta prie Scipiono*

SCIPIONAS (*griežtu veidu*). Ko nori iš manęs?

HERĖJA. Laikas nelaukia. Reikia ryžtingai siekti užsibrėžto tikslo.

SCIPIONAS. Kas tau sakė, kad aš neryžtingas?

HERĖJA. Vakar nebuvai mūsų susirinkime.

SCIPIONAS (*nusisukdamas*). Tiesa, Herėja.

HERĖJA. Scipionai, aš vyresnis už tave ir nesu pratęs prašyti pagalbos. Bet tu man iš tiesų reikalingas. Šiai žmogžudystei reikia garbingų vykdytojų. Tarp įžeistų puikybių ir niekingos baimės tik mudviejų motyvai tyri. Žinau, kad jeigu mus ir paliksi, nieko neišduosi. Bet tai nesvarbu. Aš noriu, kad tu būtum su mumis.

SCIPIONAS. Aš tave suprantu. Bet patikėk – tikrai negaliu.

HERĖJA. Vadinasi, tu su juo?

SCIPIONAS. Ne. Bet negaliu eiti prieš jį. (*Patylėjęs dusliu balsu*) Jeigu jį nužudyčiau, mano širdis būtų su juo.

HERĖJA. Bet juk jis nužudė tavo tėvą!

SCIPIONAS. Taip, nuo to viskas ir prasideda. Bet tuo ir baigiasi.

HERĖJA. Jis neigia tai, ką tu pripažįsti, tyčiojasi iš to, ką tu garbini.

SCIPIONAS. Tikrai taip, Herėja. Bet aš kažkuo panašus į jį. Ta pati ugnis degina mums širdį.

HERĖJA. Esti akimirkų, kai reikia rinktis. Aš nuslopinau savyje viską, kuo galėčiau būti panašus į jį.

SCIPIONAS. Aš negaliu rinktis, nes mane kankina ir tai, kas jį kankina. Aš viską suprantu – tai mano nelaimė.

HERĖJA. Tai atvesk jį į protą.

SCIPIONAS (*šaukdamas*). O, aš tave prašau, Herėja, man jau niekas niekada nebus protingas!

Kurį laiką jie žiūri vienas į kitą

HERĖJA (*susijaudinęs, eidamas artyn prie Scipiono*). Žinai, aš dar labiau jo neapkenčiu už tai, ką jis padarė iš tavęs!

SCIPIONAS. Taip, jis mane išmokė reiklumo.

HERĖJA. Ne, Scipionai, jis atėmė iš tavęs viltį. O atimti viltį iš jaunos sielos – tai didžiausias nusikaltimas iš visų, iki šiol padarytų. Iš tikro vien už tai galėčiau jį nužudyti su įtūžiu.

Jis pasuka durų link. Įeina Helikonas

Antra scena

HELIKONAS. Aš tavęs ieškojau, Herėja. Kaligula čia šaukia nedidelį draugišką susirinkimą. Turi jo palaukti. (*Pasisuka į Scipioną*) Bet tavęs, balandėli, jam nereikia. Tu gali eiti.

SCIPIONAS (*išeidamas pasisuka į Herėją*). Herėja!

HERĖJA (*labai švelniai*). Taip, Scipionai.

SCIPIONAS. Pamėgink suprasti.

HERĖJA (*labai švelniai*). Ne, Scipionai.

Scipionas ir Helikonas išeina

Trečia scena

Ginklų žvangesys užkulisyje. Iš dešinės įeina du sargybiniai, vesdami persigandusius senąjį ir pirmą patricijus

PIRMAS PATRICIJUS (*sargybiniams, stengdamasis nutaisyti tvirtą balsą*). Bet ko gi iš mūsų nori tokiu vėlyvu metu?

SARGYBINIS. Sėsk ten. (*Parodo į krėslus dešinėje*)

PIRMAS PATRICIJUS. Jeigu mus nori nužudyti kaip kitus, kam tiek ceremonijų?

SARGYBINIS. Sėsk ten, senas asile.

SENASIS PATRICIJUS. Sėskimės. Tas žmogus nieko nežino. Aišku kaip dieną.

SARGYBINIS. Taip, mano gražuole, aišku kaip dieną.

Sargybinis išeina

PIRMAS PATRICIJUS. Reikėjo veikti greitai, aš tai žinojau. Dabar mūsų laukia kančios.

Ketvirta scena

HERĖJA (*ramiai, sėsdamasis*). Kas atsitiko?

PIRMAS PATRICIJUS ir SENASIS PATRICIJUS (*kartu*). Sąmokslas atskleistas.

HERĖJA. O toliau?

SENASIS PATRICIJUS (*drebėdamas*). Kankinimai.

HERĖJA (*šaltai*). Aš prisimenu, Kaligula vienam vagišiui vergui davė aštuoniasdešimt vieną tūkstantį sestercijų už tai, kad šis kankinamas neprisipažino.

PIRMAS PATRICIJUS. Štai mums geras pavyzdys.

HERĖJA. Tai rodo, kad jis mėgsta drąsą. Turėkite tai galvoje. (*Senajam patricijui*) Ar tu nustosi kada kalenęs dantimis? Bjauru klausytis!

SENASIS PATRICIJUS. Tai kad...

PIRMAS PATRICIJUS. Liaukitės. Mūsų gyvybei gresia pavojus.

HERĖJA (*visai ramiai*). Ar žinote, kokie mėgstamiausi Kaligulos žodžiai?

SENASIS PATRICIJUS (*vos tramdydamas ašaras*). Taip. Jis sako budeliui: „Žudyk lėtai, kad pajustų, jog miršta.“

HERĖJA. Ne, dar geriau. Po egzekucijos jis nusižiovauja ir rimtai sako: „Labiausiai aš žaviuosi savo nejautrumu.“

PIRMAS PATRICIJUS. Girdite?

Žvanga ginklai

HERĖJA. Šie žodžiai rodo jo silpnumą.

SENASIS PATRICIJUS. Ar tu nustosi kada filosofavęs? Bjauru klausytis.

Scenos gilumoje įeina vergas, *nešinas ginklais, ir dailiai sudeda juos ant krėslo*

HERĖJA (*jo nepastebėjęs*). Bent jau pripažinkime, kad šis žmogus turi nenuginčijamos įtakos. Jis verčia mąstyti. Jis visus verčia mąstyti. Saugumo stoka – štai kas verčia mąstyti. Ir todėl jo visi taip nekenčia.

SENASIS PATRICIJUS (*drebėdamas*). Žiūrėk.

HERĖJA (*pamatęs ginklus, truputį pasikeitusiu balsu*). Tu galbūt neklydai.

PIRMAS PATRICIJUS. Reikėjo greitai veikti. Mes per ilgai laukėme.

HERĖJA. Taip. Šita pamoka truputį per vėlai.

SENASIS PATRICIJUS. Bet tai beprotybė. Aš nenoriu mirti.

Jis atsistoja ir nori pabėgti. Pasirodo du sargybiniai, *kerta jam antausį ir jėga sulaiko. Pirmas patricijus susigūžia krėsle. Herėja kažką sumurma. Staiga gilumoje pasigirsta keista, šaiži, tranki sistrų ir cimbolų muzika. Patricijai tyli ir žvalgosi.* Kaligula *trumpa šokėjos suknele, su gėlėmis ant galvos, pasirodo kaip šešėlių teatre anapus uždangos gilumoje, padaro kelis juokingus šokio judesius ir dingsta. Tučtuojau pasigirsta iškilmingas sargybinio balsas: „Spektaklis pasibaigė.“ Tuo laiku už žiūrovų scenoje tyliai įeina* Kesonija. *Ji prabyla ramiu balsu, tačiau jie krūpteli*

Penkta scena

KESONIJA. Kaligula man pavedė pasakyti, kad iki šiol jus kviesdavosi valstybės reikalais, o šiandieną

pasikvietė pabendrauti teatro vaidinime. (*Patylėjusi tokiu pačiu balsu*) Beje, jis dar sakė, kad tam, kas atsisakys, bus nukirsta galva.

Jie tyli

Atsiprašau už įkyrumą. Bet turiu dar paklausti, ar jums gražus tas šokis?

PIRMAS PATRICIJUS (*kiek padvejojęs*). Gražus, Kesonija.

SENASIS PATRICIJUS (*su dėkingumu*). O taip, Kesonija.

KESONIJA. O tau, Herėja?

HERĖJA (*šaltai*). Tai didelis menas.

KESONIJA. Puiku, galėsiu pasakyti Kaligulai.

Šešta scena

Įeina Helikonas

HELIKONAS. Sakyk, Herėja, ar iš tiesų tai didelis menas?

HERĖJA. Tam tikra prasme – taip.

HELIKONAS. Suprantu. Tu labai stiprus, Herėja. Nepasakyčiau, kad būtum tikrai garbingas vyras. Bet iš tiesų stiprus. O aš ne. Tačiau neleisiu jums liesti Gajaus, net jeigu jis pats to norėtų.

HERĖJA. Nesuprantu, apie ką tu kalbi. Bet sveikinu, kad esi toks atsidavęs. Mėgstu gerus tarnus.

HELIKONAS. O, koks kilnus! Taip, aš tarnauju bepročiui. O tu kam? Dorybei? Pasakysiu tau, ką apie tai galvoju. Aš gimiau vergas. Taigi dorybės, garbusis

vyre, mane iš pradžių mokė rykštėmis. Gajui tai nerūpėjo. Jis paleido mane ir paėmė į savo rūmus. Čia aš galėjau žiūrėti į jus, dorybinguosius. Pamačiau šlykščius jūsų veidus ir pajutau negerą kvapą, prėską kvapą tų, kurie niekada nėra kentėję nė rizikavę. Aš pamačiau puošnius drabužius, bet susidėvėjusias širdis, godžius žvilgsnius ir graibščias rankas. Ir jūs teisėjai? Jūs, kurie prekiaujate dorybe, svajojate apie sveiką savo kailį, kaip kad mergaitė svajoja apie meilę, ir kurie vis dėlto greitai mirsite didžioje baimėje, taip ir nesužinoję, kad visą gyvenimą melavote, – ir jūs norite teisti tą, kuris šitiek kentėjo ir kasdien kenčia nuo tūkstančio naujų žaizdų? Pirmiau jūs smogsite man, esu tuo tikras! Gali niekinti vergą, Herėja! Jis aukščiau tavo dorybės, nes dar myli vargšą savo šeimininką ir gina jį nuo jūsų kilnių melagysčių, nuo neteisingų priesaikų...

HERĖJA. Brangus Helikonai, leidi sau gražbyliauti. Atvirai kalbant, kadaise turėjai geresnį skonį.

HELIKONAS. Iš tiesų nemalonu. Štai ką reiškia dažnai su jumis bendrauti. Seni sutuoktiniai turi vienodai plaukų ausyse – taip supanašėja. Bet aš jį atgausiu, nebijok, atgausiu. Tiktai... Žiūrėk, tu matai šį veidą? Puiku. Įsižiūrėk gerai. Nuostabu. Dabar tu matei savo priešą. (*Išeina*)

Septinta scena

HERĖJA. Na, dabar reikia skubėti. Likite čia dviese. Šį vakarą mūsų bus šimtas. (*Išeina*)

SENASIS PATRICIJUS. Likite čia, likite čia! O aš norėčiau išeiti. (*Uosto*) Čia kvepia mirtimi.

PIRMAS PATRICIJUS. Arba melu. (*Liūdnai*) Aš sakiau, kad tas šokis buvo gražus.

SENASIS PATRICIJUS (*ramindamas*). Tam tikra prasme jis toks ir buvo. Toks ir buvo.

Staiga įeina daug patricijų ir raitelių

Aštunta scena

ANTRAS PATRICIJUS. Kas atsitiko? Kodėl imperatorius mus sukvietė?

SENASIS PATRICIJUS (*išsiblaškęs*). Tikriausiai dėl šokio.

ANTRAS PATRICIJUS. Kokio šokio?

SENASIS PATRICIJUS. Taigi dėl vaidinimo.

TREČIAS PATRICIJUS. Girdėjau, Kaligula sunkiai serga.

PIRMAS PATRICIJUS. Tikrai serga.

TREČIAS PATRICIJUS. Kas jam yra? (*Nudžiugęs*) O dievai, gal jis numirs?

PIRMAS PATRICIJUS. Nemanau. Jo liga neša mirtį tik kitiems.

SENASIS PATRICIJUS. Jeigu drįsime taip pasakyti.

ANTRAS PATRICIJUS. Aš tave suprantu. Bet gal jis susirgo lengvesne ir mums ne tokia pavojinga liga?

PIRMAS PATRICIJUS. Ne, ta liga nepakenčia konkurencijos. Atleiskite, turiu pasimatyti su Herėja.

Jis išeina. Įeina Kesonija, trumpa tyla

Devinta scena

KESONIJA (*abejingu veidu*). Kaligulai skauda skrandį. Jis vėmė su krauju.

Patricijai pribėga prie jos

ANTRAS PATRICIJUS. O galingieji dievai, jeigu jis išgis, pasižadu į valstybės iždą įmokėti du šimtus tūkstančių sestercijų.

TREČIAS PATRICIJUS (*perdėtai*). Jupiteri, paimk mano gyvybę mainais į jo.

Tuo tarpu įėjo Kaligula

Jis klausosi

KALIGULA (*artindamasis prie antro patricijaus*). Aš priimu tavo dovaną, Lucijau, ir dėkoju. Rytoj pas tave ateis mano iždininkas. (*Eina prie trečio patricijaus ir jį pabučiuoja*) Tu negali įsivaizduoti, kaip aš esu sujaudintas. (*Tyla, ir švelniai*) Vadinasi, tu mane myli?

TREČIAS PATRICIJUS (*susigraudinęs*). Ak Cezari, šią valandėlę tau viską atiduočiau.

KALIGULA (*vėl jį bučiuodamas*). O tai jau per daug, Kasijau, tokios meilės aš nenusipelnęs. (*Kasijus protestuodamas pakelia ranką*) Taip, taip, aš tau sakau. Aš to nevertas. (*Pašaukia du sargybinius*) Veskite jį. (*Kasijui, švelniai*) Eik, bičiuli. Ir prisimink, kad Kaligula tau atidavė širdį.

TREČIAS PATRICIJUS (*kiek sunerimęs*). Kur jie mane ves?

KALIGULA. Nagi mirti. Tu atidavei savo gyvybę už manąją. Dabar man jau geriau. Nebejaučiu to bjauraus

kraujo skonio burnoje. Tu mane išgydei. Ar tu laimingas, Kasijau, kad gali atiduoti gyvybę už kitą, jeigu tas kitas vardu Kaligula? Na štai, aš vėl pasiruošęs linksmintis.

Išvedamas trečias patricijus, jis priešinasi ir rėkia

TREČIAS PATRICIJUS. Aš nenoriu. Aš pajuokavau.

KALIGULA (*svajingai, tarp jo šauksmų*). Greitai prie kelių pajūrin pražys mimozos. Moterys apsivilks lengvomis suknelėmis. Dangus bus tyras ir giedras, Kasijau! Gyvenimas šypsosis!

Kasijus pasiruošęs išeiti. Kesonija švelniai jį stumia

(*Atsigręžęs, staiga rimtai*) Bičiuli, jeigu tikrai būtum mylėjęs gyvenimą, nebūtum taip neatsargiai juo žaidęs.

Kasijus išvedamas

(*Grįždamas prie stalo*) Pralošus visada reikia mokėti. (*Kurį laiką tyli*) Eikš, Kesonija. (*Jis pasisuka į kitus*) Beje, man šovė į galvą viena puiki mintis, kurią noriu jums pasakyti. Iki šiolei aš viešpatavau per daug laimingai. Nei visuotinio maro, nei naujos žiaurios religijos, nei valstybės perversmo, žodžiu tariant, nieko, ką galėtume palikti būsimosioms kartoms. Matote, dėl to aš ir stengiuosi kompensuoti likimo atsargumą. Aš noriu pasakyti... nežinau, ar mane supratote (*susijuokia*), na, aš esu vietoj maro. (*Kitu tonu*) Bet jūs tylėkite. O štai ir Herėja. Na, Kesonija.

Jis išeina. Įeina Herėja ir pirmas patricijus

Dešimta scena

Kesonija skubiai eina pasitikti Herėjos

KESONIJA. Kaligula mirė.
Ji nusisuka tarsi verktų ir žiūri į kitus. Šie tyli. Visi atrodo sukrėsti, bet dėl įvairių priežasčių
PIRMAS PATRICIJUS. Tu... tu tikra, kad atsitiko šita nelaimė? Negali būti, jis ką tik šoko.
KESONIJA. Taip. Ir tai jį pribaigė.
Herėja greitai eina nuo vieno prie kito ir grįžta prie Kesonijos. Visi tyli
(*Lėtai*) Tu nieko nesakai, Herėja.
HERĖJA (*taip pat lėtai*). Tai didelė nelaimė, Kesonija.
Staigiai įeina Kaligula ir eina prie Herėjos
KALIGULA. Puikiai suvaidinta, Herėja. (*Apsisuka aplink ir žiūri į kitus. Su pykčiu*) Tiek to! Nepavyko. (*Kesonijai*) Neužmiršk, ką sakiau. (*Išeina*)

Vienuolikta scena

Tyla. Kesonija žiūri, kaip jis išeina

SENASIS PATRICIJUS (*palaikomas negęstančios vilties*). Gal jis tikrai serga, Kesonija?
KESONIJA (*žiūrėdama į jį su neapykanta*). Ne, mano gražuole, bet tu nežinai, kad tas žmogus kasnakt miega tik po dvi valandas, o likusį laiką, negalėdamas ilsėtis, klaidžioja rūmų galerijomis. Tu nežinai, ir niekada tau neparūpo, apie ką jis galvoja tomis

nykiomis valandomis nuo vidurnakčio iki saulės patekėjimo. Serga? Ne, jis sveikas. Bent jau tol, kol tu sugalvosi pavadinimą ir vaistų jo sielos žaizdoms.

HERĖJA (*tarytum susijaudinęs*). Tavo tiesa, Kesonija. Mes žinome, kad Gajus...

KESONIJA (*greičiau*). Taip, jūs tai žinote. Bet kaip visi, kurie visai neturi sielos, negalite pakęsti tų, kurie jos turi per daug. Per daug sielos! Tai labai kliudo, ar ne? Ir tada šitai pavadinama liga: juokingi pedantai išteisinti ir patenkinti. (*Kitu tonu*) Ar tu kada nors mokėjai mylėti, Herėja?

HERĖJA (*vėl toks pat kaip visada*). Mes jau per seni to mokytis, Kesonija. Be to, nežinia, ar Kaligula duos mums tam laiko.

KESONIJA (*susitvardžiusi*). Teisybė. (*Atsisėda*) Vos neužmiršau Kaligulos nurodymų. Jūs žinote, kad ši diena paskirta menui.

SENASIS PATRICIJUS. Pagal kalendorių?

KESONIJA. Ne, pagal Kaligulą. Jis pasikvietė keletą poetų. Ir jiems pasiūlė improvizaciją duota tema. Jis nori, kad tarp jūsų esantys poetai skubiai prisidėtų. Ir būtinai jaunasis Scipionas ir Metelas.

METELAS. Bet mes nepasiruošę.

KESONIJA (*tarsi neišgirdusi, abejingu balsu*). Aišku, bus apdovanojimai. Taip pat bausmės. (*Visi truputį atsitraukia*) Galiu jums slaptai pasakyti, kad jos nebus labai sunkios.

Įeina Kaligula. Dar niūresnis negu visada

Dvylikta scena

KALIGULA. Viskas paruošta?

KESONIJA. Viskas. (*Sargybai*) Įveskite poetus.

Įeina po du kokia dvylika poetų ir darniu žingsniu pasuka dešinėn

KALIGULA. O kiti?

KESONIJA. Scipionai ir Metelai!

Tuodu prisideda prie poetų. Kaligula su Kesonija ir likusiais patricijais atsisėda gilumoje, kairėje. Trumpa pauzė

KALIGULA. Tema: mirtis. Laikas: viena minutė.

Poetai skubiai rašo ant lentelių

SENASIS PATRICIJUS. Kas bus žiuri?

KALIGULA. Aš. Ar neužtenka?

SENASIS PATRICIJUS. O taip. Puikiausiai užtenka.

HERĖJA. Ar tu dalyvauji konkurse, Gajau?

KALIGULA. O ne, neverta. Aš jau seniai esu parašęs rašinį šia tema.

SENASIS PATRICIJUS (*skubiai*). Kur galima būtų jį gauti?

KALIGULA. Aš pats jį kasdien savaip pasakoju.

Kesonija sunerimusi žiūri į jį

KALIGULA (*šiurkščiai*). Tau nepatinka mano veidas?

KESONIJA (*švelniai*). Atleisk man.

KALIGULA. O! Aš tavęs prašau, kam tas nusižeminimas! Tik nesižemink! Jau tave pačią sunku kęsti, o tavo nusižeminimą!..

Kesonija lėtai nueina į priešingą pusę

(*Herėjai*) Aš kalbu toliau. Tai vienintelis mano kūrinys. Bet jis neabejotinai rodo, kad aš esu vienintelis menininkas, kokį kada nors yra pažinojusi Roma, vienintelis, tu girdi, Herėja, kurio poelgiai dera su mintimis.

HERĖJA. Čia tik valdžios klausimas.

KALIGULA. Iš tikrųjų. Kiti kuria, nes neturi valdžios. O man kūryba nereikalinga: aš gyvenu. (*Šiurkščiai*) Na, o jūs, ar jūs supratote?

METELAS. Manau, kad supratome.

VISI. Taip.

KALIGULA. Puiku. Dabar klausykite manęs atidžiai. Jūs tuojau išeisite iš rikiuotės. Aš sušvilpsiu. Pirmasis pradės skaityti. Kai vėl sušvilpsiu, jis nustos ir pradės antrasis. Ir taip iš eilės. Nugalės, aišku, tas, kurio rašinio nepertrauks švilpukas. Pasiruoškite. (*Pasisuka į Herėją ir tyliai*) Visur reikia organizacijos, net mene.

Švilpukas

PIRMAS POETAS. Kai mirtis anapus juodų krantų...

Švilpukas. Poetas pereina į kairę. Kiti padarys tą patį. Viskas vyksta mechaniškai

ANTRAS POETAS. Trys parkos savo buveinėje...

Švilpukas

TREČIAS POETAS. O mirtie, aš tave šaukiu...

Piktas švilpukas

Ketvirtas poetas žengia į priekį ir atsistoja deklamuotojo poza. Švilpukas nuaidi jam dar nepradėjus

PENKTAS POETAS. Kai aš buvau mažas vaikas...

KALIGULA (*rėkia*). Kvaily! Ką bendro gali turėti vaikystė su šia tema? Na, sakyk, ką bendro?

PENKTAS POETAS. Bet, Gajau, aš dar nebaigiau...

Šaižus švilpukas

ŠEŠTAS POETAS (*išeina į priekį, mėgindamas balsą*). Negailestinga ji žengia...

Švilpukas

SEPTINTAS POETAS (*paslaptingai*). Miglota ir neaiški malda...

Trūksmingas švilpimas. Scipionas išeina į priekį be lentelių

KALIGULA. Dabar tu, Scipionai. Neturi lentelių?

SCIPIONAS. Man jų nereikia.

KALIGULA. Pažiūrėsime. (*Kramto švilpuką*)

SCIPIONAS (*labai arti prie Kaligulos, nežiūrėdamas į jį, su nuovargiu*).

„Skaisčiųjų sielų laimės svajone,
Saulėto dangaus žydryne,
Vienintele ir laukine švente,
Mano beviltiškas kliedesy!..“

KALIGULA (*švelniai*). Sustok. (*Scipionui*) Tu per jaunas, kad patirtum tikrąsias mirties pamokas.

SCIPIONAS (*įsmeigęs akis į Kaligulą*). Aš buvau per jaunas, kad netekčiau tėvo.

KALIGULA (*staigiai nusisukdamas*). Na, jūs likusieji, išsirikiuokite. Prastas poetas – per sunki bausmė mano skoniui. Iki šiol ketinau pasilaikyti jus kaip sąjungininkus ir kartais net įsivaizduodavau, kad jūs būsite paskutinis mano gynėjų karė. Dabar matau, kad klydau, ir priskiriu jus prie savo priešų. Poetai prieš mane, ir aš galiu sakyti, kad tai galas. Išeikite tvarkingai! Žygiuodami pro mane, laužysite savo

lenteles, kad neliktų jūsų gėdos pėdsakų. Dėmesio! Žengte marš!

Ritmingi švilpuko garsai. Poetai lėtai eina į dešinę, laužydami savo lenteles

(*Labai tyliai*) Išeikite visi.

Prie durų Hėrėja sulaiko už peties pirmą patricijų

HERĖJA. Išmušė valanda.

Jaunasis Scipionas išgirdęs sudvejoja tarpduryje ir grįžta prie Kaligulos

KALIGULA. Duok tu man ramybę, kaip yra davęs tavo tėvas!

Trylikta scena

SCIPIONAS. Na, Gajau, kam visa tai? Aš jau žinau, ką tu pasirinkai.

KALIGULA. Palik mane.

SCIPIONAS. Aš tave tuoj iš tiesų paliksiu, nes esu tikras, kad tave supratau. Nei tau, nei man, tokiam panašiam į tave, nebėra išeities. Aš iškeliausiu toli toli ieškoti viso to priežasties. (*Kurį laiką tylėdamas žiūri į Kaligulą. Paskui pabrėždamas*) Sudie, brangusis Gajau. Kai viskas baigsis, neužmiršk, kad aš tave mylėjau.

Jis išeina. Kaligula žiūri į jį. Pakelia ranką. Bet smarkiai nusipurto ir grįžta prie Kesonijos

KESONIJA. Ką jis tau pasakė?

KALIGULA. Ne tau tai suprasti.

KESONIJA. Apie ką tu galvoji?

KALIGULA. Apie jį. Ir apie tave. Bet tai tas pat.

KESONIJA. Kas?

KALIGULA (*žiūrėdamas į ją*). Scipionas iškeliavo. Mūsų draugystė baigta. O tu? Stebiuosi, kodėl tu dar čia...

KESONIJA. Todėl, kad tau patinku.

KALIGULA. Ne. Jeigu aš tave nužudyčiau, manau, kad suprasčiau.

KESONIJA. Tai būtų išeitis. Žudyk. Bet ar negali, nors valandėlę, pagyventi laisvai?

KALIGULA. Štai jau kelerius metus aš gyvenu laisvai.

KESONIJA. Ne tai turiu galvoje. Suprask mane teisingai. Taip gera gyventi ir mylėti tyra širdimi.

KALIGULA. Visi siekiame tyrumo, kaip išmanome. Aš – ieškodamas esmės. Beje, man tai netrukdytų tavęs nužudyti. (*Juokiasi*) Tai būtų mano gyvenimo apvainikavimas. (*Atsikelia ir apsuka veidrodį. Eina aplink nukarusiomis rankomis, beveik jų nejudindamas, kaip gyvulys*) Keista. Nežudydamas tavęs jaučiuosi vienišas. Gyvųjų neužtenka pasauliui užpildyti ir nuvyti nuoboduliui. Kai jūs visi čia, aš pajuntu beribę tuštumą, kurios negaliu pakęsti. Man gera tik su mirusiaisiais. (*Išdidžiai atsistoja prieš publiką truputį palinkęs į priekį, užmiršęs Kesoniją*) Jie tikri. Jie tokie kaip aš. Jie manęs laukia ir mane skubina. (*Purto galvą*) Aš ilgai kalbuosi su vienu ar su kitu, jie šaukia prašydami pasigailėjimo, o aš liepiu nupjauti jiems liežuvį.

KESONIJA. Eikš. Gulkis prie manęs. Padėk galvą man ant kelių. (*Kaligula paklūsta*) Dabar tau gerai. Visur tyla.

KALIGULA. Visur tyla. Tu perdedi. Ar negirdi žvangant ginklų? (*Žvanga ginklai*) Ar negirdi šio neaiškaus

tūkstančio balsų klegesio, kuris išduoda tykančią neapykantą?

Klegesys

KESONIJA. Niekas neišdrįs...

KALIGULA. Kvailybė išdrįs.

KESONIJA. Ji nežudo. Ji klusni.

KALIGULA. Žudo, Kesonija, žudo, kai pasijunta įžeista. Mane nužudys ne tie, iš kurių atėmiau tėvą ar sūnų. Šie mane suprato. Jie su manimi ir jaučia tą patį skonį burnoje. Mane nužudys tie, iš kurių juokiausi ir tyčiojausi, aš bejėgis prieš jų tuštybę.

KESONIJA (*karštai*). Mes tave apginsime. Mūsų dar daug – tų, kurie tave mylime.

KALIGULA. Jūsų vis mažiau ir mažiau. Aš pats pasistengiau, kad taip būtų. Tačiau būkime teisingi, prieš mane ne tik kvailybė. Prieš mane dar sąžiningumas ir drąsa tų, kurie nori būti laimingi.

KESONIJA. Ne, jie tavęs nežudys. Arba, dar tavęs nepalietus, dangus jiems pasiųs pragaištį.

KALIGULA. Dangus! Nėra dangaus, vargše moterie. (*Atsisėda*) Bet kodėl staiga šitiek meilės? Tai neįeina į mūsų susitarimą.

KESONIJA (*atsikelia ir vaikšto*). Vadinasi, neužtenka matyti, kaip kitus žudai, dar reikia žinoti, kad ir pats būsi nužudytas? Neužtenka, kad ateini žiaurus ir kenčiantis ir paskleidi mano lovoje žmogžudystės kvapą? Kasdien matau, kaip tavyje po truputį miršta, ką dar turi žmogiško. (*Pasisuka į jį*) Aš sena ir greitai būsiu nebegraži, aš tai žinau. Bet rūpestis dėl tavęs pakeitė mano sielą, ir man nebesvarbu, kad tu manęs nemyli. Tik norėčiau, kad tu pasveiktum,

juk tebesi vaikas. Tau prieš akis visas gyvenimas! Ir ko gi tu nori? Kas begali būti didesnio už visą gyvenimą?

KALIGULA (*atsistoja ir žiūri į ją*). Tu čia jau seniai.

KESONIJA. Iš tikrųjų. Bet mane pasilikai, ar ne?

KALIGULA. Nežinau. Žinau tik tai, kodėl čia esi: dėl tų naktų, kurių malonumas buvo aitrus ir bedžiaugsmis, ir dėl viso to, ką tu manyje pažįsti. (*Apkabina ją ir ranka truputį atlošia galvą*) Man dvidešimt devyneri. Mažai. Bet šią valandą, kai mano gyvenimas vis dėlto atrodo toks ilgas, toks pilnas praradimų ir pagaliau toks užbaigtas, tu lieki vienintelė liudytoja. Ir aš negaliu sau užginti gėdingo švelnumo tai senai moteriai, kuria tu greitai būsi.

KESONIJA. Sakyk, kad nori mane pasilikti!

KALIGULA. Nežinau. Suvokiu tik – ir tai visų baisiausia, – kad šitas gėdingas švelnumas – vienintelis tyras jausmas, kokį iki šiol man yra davęs gyvenimas.

Kesonija pasitraukia iš jo glėbio, Kaligula seka iš paskos. Ji atsiremia nugara į jį, jis ją apkabina

Ar ne geriau būtų, kad paskutinė liudytoja išnyktų?

KESONIJA. Tai neturi reikšmės. Aš laiminga dėl to, ką tu pasakei. Bet kodėl aš negaliu pasidalyti šia laime su tavimi?

KALIGULA. Kas tau sako, kad aš laimingas?

KESONIJA. Laimė kilni. Ji nesilaiko ant griuvėsių.

KALIGULA. Vadinasi, laimė esti dvejopa, ir aš pasirinkau žmogžudžių laimę. Aš gi laimingas. Prieš kurį laiką maniau, kad esu pasiekęs kančios viršūnę.

Pasirodo, ne, galima eiti dar toliau. Ir priėjęs galą pajutau nuostabią, sterilią laimę. Pažvelk į mane.

Ji pasisuka į jį

Aš juokiausi, Kesonija, pagalvojęs, kad visus tuos metus Roma vengė ištarti Druzilos vardą. Ir visus tuos metus Roma klydo. Meilė man dar ne viskas, jau tada aš tai supratau. Tai suprantu ir šiandien, žiūrėdamas į tave. Mylėti kokią nors būtybę – vadinasi, sutikti su ja senti. Šitokia meilė ne man. Pasenusi Druzila? Ne, geriau mirusi. Manoma, kad žmogus kenčia, kai miršta mylima būtybė. Ne, tikroji kančia didesnė – tai pajusti, kad sielvartas taip pat praeina. Net skausmas beprasmis.

Matai, aš neturiu kuo pasiteisinti – manyje nei šešėlio meilės, nei melancholijos kartėlio. Esu be alibi. Bet šiandieną aš dar laisvesnis negu anksčiau, išsivadavęs iš prisiminimų ir iliuzijų. (*Smagiai nusijuokia*) Žinau, kad viskas praeina! O, šitai žinoti! Per visą istoriją mes tik du ar trys esame iš tikrųjų padarę šį eksperimentą, pasiekę šią beprotišką laimę. Kesonija, tu iki galo žiūrėjai labai įdomią tragediją. Laikas uždangai nusileisti prieš tave. (*Vėl užeina Kesonijai už nugaros ir dilbiu apkabina jos kaklą*)

KESONIJA (*su išgąsčiu*). Ir ta baisi laisvė yra laimė?

KALIGULA (*pamažu ranka spausdamas Kesonijai gerklę*). Būk tuo tikra, Kesonija. Be jos aš būčiau buvęs patenkintas žmogus. Per ją įgavau dievišką atsiskyrėlio įžvalgumą. (*Pamažu įsikarščiuodamas vis smarkiau spaudžia Kesonijai gerklę, ji nesipriešina, stovi kiek ištiesusi rankas į priekį. Pasilenkęs*

jai prie ausies) Aš gyvenu, žudau, naudojuosi beribe valdžia griauti, ir kūrimas, palyginti su tuo, atrodo maivymasis. Tai ir reiškia būti laimingam. Tai ir yra laimė, šis neapsakomas išsilaisvinimas, ši visuotinė panieka, kraujas, neapykanta aplink mane, šitas neregėtas vienišumas žmogaus, kuris niekada neišleidžia iš akių viso savo gyvenimo, begalinis nebaudžiamo žudiko pasitenkinimas, šita nepermaldaujama logika, triuškinanti žmonių gyvybes (*juokiasi*), ir tavąją, Kesonija, kad pagaliau būtų pasiekta amžinoji vienatvė, kurios aš trokštu.

KESONIJA (*silpnai bando ištrūkti*). Gajau!

KALIGULA (*vis labiau karščiuodamasis*). Ne, jokio švelnumo. Reikia baigti, nes laikas skubina. Laikas skubina, brangioji Kesonija!

Kesonija gargia. Kaligula ją nutempia prie lovos ir nubloškia ant jos. Žiūri į ją paklaikusiomis akimis, ir kimiu balsu

Ir tu, ir tu esi kalta. Bet žudyti – tai ne išeitis.

Keturiolikta scena

Kaligula paklaikęs apsisuka ir eina prie veidrodžio

KALIGULA. Kaligula! Ir tu, ir tu esi kaltas. Nesvarbu, daugiau ar mažiau! Bet kas išdrįs mane pasmerkti šiame pasaulyje, kuriame nėra teisėjo, kuriame niekas nėra nekaltas! (*Su širdgėla, spausdamasis prie veidrodžio*) Matai, Helikonas neatėjo. Aš negausiu mėnulio. Bet kaip skauda, kai turi protą ir privalai eiti iki galo. Aš bijau pabaigos. Ginklų žvangesys!

Tai nekaltybė ruošia savo triumfą. Norėčiau būti jų vietoje! Aš bijau. Kaip bjauru, niekinus kitus, jausti sieloje tą patį silpnumą. Bet tai nieko. Baimė neilgai trunka. Greitai vėl pajusiu didelę tuštumą, kurioje nurimsta širdis. (*Truputį atsitraukia, vėl prieina prie veidrodžio. Atrodo ramesnis. Ima kalbėti tylesniu balsu, labiau susikaupęs*) Viskas atrodo taip sudėtinga. Tačiau viskas taip paprasta. Jeigu aš būčiau turėjęs mėnulį, jeigu būtų užtekę meilės, viskas būtų pasikeitę. Bet kur numalšinti šį troškulį? Kokia širdis, koks dievas būtų gilus kaip ežeras? (*Klaupiasi ir verkia*) Nei šiame, nei aname pasaulyje nėra man lygaus. Bet aš žinau, ir tu žinai (*verkdamas tiesia rankas į veidrodį*), kad užtektų to, kas neįmanoma. Neįmanoma! Aš ieškojau to pasaulyje ir savyje. Aš tiesiau rankas (*šaukia*), aš tiesiu rankas ir sutinku tave, tu visada priešais, ir aš tavęs nekenčiu. Aš nuėjau ne tuo keliu, kuriuo reikėjo, ir nieko nepasiekiau. Mano laisvė nėra gėris. Helikonai! Helikonai! Nieko! Dar nieko. O! Kokia sunki naktis! Helikonas neateis: mes liksime kalti amžinai! Šita naktis sunki kaip žmonių skausmas.

Užkulisyje girdėti šnabždesys ir ginklų žvangėjimas

HELIKONAS (*staiga pasirodo iš gilumos*). Saugokis, Gajau! Saugokis!

Nematoma ranka nuduria Helikoną durklu. Kaligula pasikelia, ima į rankas žemą kėslą ir sunkiai alsuodamas prieina prie veidrodžio. Jis žiūri į save, dedasi puoląs į priekį ir, jo atvaizdui atkartojus tą patį judesį, atsivėdėjęs trenkia kėslą šaukdamas

KALIGULA. Istorijon, Kaligula, istorijon!

Veidrodis sudūžta, tuo pačiu metu pro visas duris įeina ginkluoti sąmokslininkai. Kaligula atsigręžia į juos ir pratrūksta beprotiškai kvatoti. Senasis patricijus jam smogia į nugarą, Herėja tiesiai į veidą. Kaligulos juokas pereina į žagsulį. Smogia visi. Paskutinį kartą žagtelėjęs, juokdamasis ir gargdamas Kaligula rėkia:

Aš dar gyvas!

UŽDANGA

Albert Camus

TEISIEJI

O love! O life! Not life but love in death.
Roméo et Juliette
Acte IV, scène 5

O meile! O gyvenime! Ne gyvenimas, bet meilė mirė.
Romeo ir Džuljeta,
IV veiksmas, V scena

V e i k ė j a i :

DORA DULEBOVA
DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ
IVANAS KALIAJEVAS
STEPANAS FIODOROVAS
BORISAS ANENKOVAS
ALEKSEJUS VOINOVAS
SKURATOVAS
FOKA
SARGYBINIS

Pirmas veiksmas

Teroristų butas
Rytas
Tyliai kyla uždanga. Dora ir Anenkovas nejudėdami stovi scenoje. Pasigirsta durų skambutis. Anenkovas gestu sulaiko Dorą, kuri nori kažką pasakyti. Vėl skambutis dukart iš eilės

ANENKOVAS. Tai jis.

Išeina. Dora laukia vis taip pat sustingusi. Anenkovas grįžta, apsikabinęs Stepaną

ANENKOVAS. Tai jis! Tai Stepanas!

DORA (*eina prie Stepano, paima jį už rankos*). Kokia laimė, Stepanai!

STEPANAS. Sveika, Dora.

DORA (*žiūri į jį*). Treji metai. Jau.

STEPANAS. Taip, treji metai. Tądien, kai jie mane sulaikė, aš ėjau pas jus.

DORA. Mes tavęs laukėme. Laikas bėgo, o man širdį vis labiau gniaužė nerimas. Mes nedrįsome pažvelgti vienas į kitą.

ANENKOVAS. Teko vėl pakeisti butą.

STEPANAS. Žinau.

DORA. O kaip ten, Stepanai?

STEPANAS. Ten?

DORA. Katorgoje?

STEPANAS. Iš ten pabėgama.

ANENKOVAS. Taip. Mes džiaugėmės sužinoję, kad tau pavyko pasiekti Šveicariją.

STEPANAS. Šveicarija – irgi katorga, Boria.

ANENKOVAS. Nejaugi? Jie bent laisvi.

STEPANAS. Laisvė atrodys kaip katorga, kol žemėje vergaus nors vienas žmogus. Aš buvau laisvas, bet nenustojau galvoti apie Rusiją ir jos vergus.

Pauzė

ANENKOVAS. Aš esu laimingas, Stepanai, kad partija tave atsiuntė pas mus.

STEPANAS. Taip reikėjo. Aš ten dusau. Veikti, pagaliau veikti... (*Jis žiūri į Anenkovą*) Mes jį nužudysim, ar ne?

ANENKOVAS. Aš esu tuo tikras.

STEPANAS. Mes sunaikinsime tą budelį. Tu – mūsų vadas, Boria, ir aš tau paklusiu.

ANENKOVAS. Man nereikia tavo pažadų, Stepanai. Visi mes – broliai.

STEPANAS. Reikia drausmės. Šitai aš supratau katorgoje. Revoliucinei socialistų partijai būtina drausmė. Tik susitelkę mes nužudysim didįjį kunigaikštį ir nuversim tironiją.

DORA (*eina prie jo*). Sėskis. Juk tu pavargęs po ilgos kelionės.

STEPANAS. Aš niekada nepavargstu.

Pauzė. Dora atsisėda

STEPANAS. Viskas paruošta, Boria?

ANENKOVAS (*kitu tonu*). Jau mėnuo, kai du mūsiškiai seka kiekvieną didžiojo kunigaikščio žingsnį. Dora paruošė viską, ko reikia.

STEPANAS. Atsišaukimas parašytas?

ANENKOVAS. Taip. Visa Rusija sužinos, jog revoliucinės socialistų partijos kovinė grupė nubaudė mirtimi didįjį kunigaikštį Sergejų, susprogdindama bombą, kad pagreitintų rusų tautos išvadavimą. Imperatoriaus dvaras taip pat sužinos, kad mes nusprendėme tęsti terorą tol, kol žemė bus atiduota liaudžiai. Taip, Stepanai, taip! Viskas parengta! Momentas artėja.

STEPANAS. Ką aš turiu daryti?

ANENKOVAS. Pirmiausia tu padėsi Dorai. Pakeisi Šveicerį, kuris dirbo su ja.

STEPANAS. Jis žuvo?

ANENKOVAS. Taip.

STEPANAS. Kaip?

DORA. Nelaimingas atsitikimas.

Stepanas žiūri į Dorą. Ji nusuka akis

STEPANAS. O paskui?

ANENKOVAS. Toliau – žiūrėsime. Tu palaikysi ryšį su Centriniu komitetu ir esant reikalui būk pasiruošęs mus pakeisti.

STEPANAS. Kas dar su mumis?

ANENKOVAS. Voinovą tu matei Šveicarijoje. Aš juo pasitikiu, nors jis ir jaunas. Janeko tu nepažįsti.

STEPANAS. Janeko?

ANENKOVAS. Kaliajevo. Mes jį dar vadiname poetu.

STEPANAS. Nevykęs vardas teroristui.

ANENKOVAS (*juokiasi*). Janekas taip nemano. Jis sako, kad poezija – tai revoliucija.

STEPANAS. Vien tik bomba yra revoliucija. (*Pauzė*) Dora, kaip manai, ar sugebėsiu tau padėti?

DORA. Žinoma. Tik reikia saugotis, kad nepažeistum užtaiso.

STEPANAS. O jeigu pažeisiu?

DORA. Šitaip žuvo Šveiceris. (*Patylėjusi*) Ko šypsaisi, Stepanai?

STEPANAS. Šypsausi?

DORA. Taip.

STEPANAS. Man kartais taip būna. (*Po pauzės, mąsto balsu*) Dora, ar užtektų vienos bombos išsprogdinti namui?

DORA. Vienos – ne. Tik apgriautų.

STEPANAS. O kiek jų reikėtų išsprogdinti Maskvai?

ANENKOVAS. Tu pamišai! Ką tu kalbi?

STEPANAS. Nieko.

Skambutis. Visi suklūsta, laukia. Suskambina du kartus. Anenkovas išeina į prieškambarį ir grįžta su Voinovu

VOINOVAS. Stepanai!

STEPANAS. Sveikas.

Jie paspaudžia vienas kitam rankas. Voinovas eina prie Doros ir ją pabučiuoja

ANENKOVAS. Viskas gerai, Aleksejau?

VOINOVAS. Taip.

ANENKOVAS. Apžiūrėjai kelią nuo rūmų iki teatro?

VOINOVAS. Galiu nupiešti. Žiūrėk. (*Piešia*) Posūkiai, siauros gatvės, vežimų grūstis... karieta pravažiuos po mūsų langais.

ANENKOVAS. Ką reiškia šie du kryžiukai?

VOINOVAS. Vieta, kur prilaikys arklius, ir teatras, kur jis sustos. Mano nuomone, tai geriausios padėtys.

ANENKOVAS. Parodyk!

STEPANAS. O kaip šnipai?

VOINOVAS (*neryžtingai*). Jų daug.

STEPANAS. Tu jų bijai?

VOINOVAS. Kažkaip nejauku.

ANENKOVAS. Visi nekaip pasijunta jų akivaizdoj. Būk ramus.

VOINOVAS. Aš nieko nebijau. Tik negaliu įprasti apsimetinėti, ir tiek.

STEPANAS. Visi apsimetinėja. Vykusiai apsimetinėti – štai ko reikia.

VOINOVAS. Tai nelengva. Kai buvau studentas, draugai šaipydavosi iš manęs, nes nemokėdavau meluoti. Sakydavau tai, ką galvodavau. Galų gale mane pašalino iš universiteto.

STEPANAS. Už ką?

VOINOVAS. Per istorijos paskaitą profesorius manęs paklausė, kaip Petras Didysis pastatydino Sankt Peterburgą.

STEPANAS. Geras klausimas.

VOINOVAS. Krauju ir rimbo smūgiais, – atsakiau. Ir buvau išvytas.

STEPANAS. O paskui?..

VOINOVAS. Supratau, kad nepakanka vien demaskuoti neteisybę. Reikia atiduoti savo gyvenimą kovai su ja. Dabar aš esu laimingas.

STEPANAS. Ir vis dėlto tu meluoji?

VOINOVAS. Taip. Bet tą dieną, kai mesiu bombą, aš pasakysiu tiesą.

Skambina. Dukart, paskui – vieną kartą. Dora puola prie durų

ANENKOVAS. Tai Janekas.

STEPANAS. Bet signalas ne toks.

ANENKOVAS. Janekas juokais jį pakeitė. Tai jo asmeninis signalas.

Stepanas trūkteli pečiais. Girdėti, kaip prieškambaryje kalba Dora. Įeina Dora ir Kaliajevas, laikydamiesi už rankų. Kaliajevas juokiasi

DORA. Janekai, štai Stepanas, kuris pakeis Šveicerį.

KALIAJEVAS. Sveikas atvykęs, broli.

STEPANAS. Ačiū.

Dora ir Kaliajevas sėdasi prie visų

ANENKOVAS. Janekai, ar esi tikras, kad atpažinsi karietą?

KALIAJEVAS. Taip. Turėdamas laiko, sekiau ją du kartus. Tegu tik pasirodo horizonte – atpažinsiu iš tūkstančio. Įsidėmėjau visas detales. Pavyzdžiui, vienas kairiojo žibinto stiklas – įtrūkęs.

VOINOVAS. Šnipelių daug?

KALIAJEVAS. Pulkai. Bet mes – geri draugai. Jie iš manęs perkasi cigarečių. (*Juokiasi*)

ANENKOVAS. Ar Pavelas patvirtino žinias?

KALIAJEVAS. Šią savaitę didysis kunigaikštis vyks į teatrą. Greitai Pavelas sužinos, kurią dieną, ir paliks pranešimą pas durininką. (*Pasižiūri į Dorą ir juokiasi*) Mums pasisekė, Dora.

DORA (*žiūrėdama į jį*). O tu – jau nebe keliaujantis prekeivis? Štai, koks tu dabar didelis ponas! Baisiai gražus. Ar nesigaili savo avikailių?

KALIAJEVAS (*šypsosi*). Taip, aš jais labai didžiavausi. (*Stepanui ir Anenkovui*) Du mėnesius aš stebėjau prekeivius. Ir daugiau kaip mėnesį treniravausi savo kambarėlyje. Mano bičiuliai pirkliai visai nieko neįtarė. „Tai šaunuolis, – sakydavo, – jis parduotų net caro arklius." Savo ruožtu, jie stengėsi mane pamėgdžioti.

DORA. Aišku, tau juokas.

KALIAJEVAS. Tu gi žinai, negaliu ištverti. Tas persirenginėjimas, tas naujas gyvenimas... viskas mane linksmino.

DORA. O aš nemėgstu persirenginėti. (*Ji rodo savo suknelę*) Kas per prabangus skuduras! Boria galėjo sugalvoti ką nors kita. Aktorė! Mano širdis paprasta.

KALIAJEVAS (*šypsodamasis*). Tu labai graži su šita suknele.

DORA. Graži! Norėčiau tokia būti. Bet nereikia apie tai galvoti.

KALIAJEVAS. Kodėl? Tavo akys visada liūdnos, Dora. Reikia linksmintis, reikia didžiuotis. Grožis ir džiaugsmas egzistuoja! „Toj ramumoj, kur mano širdis tavęs troško..."

DORA (*šypsodamasi*). „Aš kvėpavau amžina vasara..."

KALIAJEVAS. O! Dora, tu prisimeni tas eiles. Tu šypsaisi? Koks aš laimingas...

STEPANAS (*nutraukia jį*). Mes gaištame laiką. Boria, aš manau, kad reikia įspėti durininką.

Kaliajevas žiūri į jį nustebęs

ANENKOVAS. Taip. Dora, būk gera, nueik pas jį. Nepamiršk arbatpinigių. Paskui Voinovas kambaryje padės tau viską sutvarkyti.

Dora ir Voinovas išeina pro skirtingas šonines duris. Stepanas ryžtingai žengia prie Anenkovo

STEPANAS. Aš noriu mesti bombą.

ANENKOVAS. Ne, Stepanai. Metikai jau paskirti.

STEPANAS. Aš tavęs prašau. Tu žinai, ką man tai reiškia.

ANENKOVAS. Ne. Tvarka yra tvarka. (*Pauzė*) Ir aš jos nemesiu, aš lauksiu čia. Mūsų tvarka griežta.

STEPANAS. Kas mes pirmą bombą?

KALIAJEVAS. Aš. Voinovas mes antrą.

STEPANAS. Tu?

KALIAJEVAS. Tu stebiesi? Tai tu manimi nepasitiki!

STEPANAS. Čia reikia patirties.

KALIAJEVAS. Patirties? Tu puikiai žinai, kad bomba metama tik vieną kartą ir kad paskui... Niekas jos nemetė du kartus.

STEPANAS. Čia reikia tvirtos rankos.

KALIAJEVAS (*rodydamas savo ranką*). Pažvelk. Manai, ji sudrebės?

Stepanas nusisuka

KALIAJEVAS. Ne, ji nesudrebės! Nejaugi aš, išvydęs tironą, susvyruočiau? Kaip tu gali taip manyti? Ir net jeigu mano ranka sudrebėtų, aš žinau užtikrintą būdą, kaip užmušti didįjį kunigaikštį.

ANENKOVAS. Kokį?

KALIAJEVAS. Pulti arkliams po kojomis.

Stepanas gūžteli pečiais ir atsisėda kambario gilumoje

ANENKOVAS. Ne, tai nebūtina. Reikia stengtis pabėgti. Tu reikalingas Organizacijai, turi saugotis.

KALIAJEVAS. Aš paklusiu, Boria! Kokia man garbė, kokia garbė! O ar būsiu jos vertas?

ANENKOVAS. Stepanai, tu stovėsi gatvėje, kol Janekas ir Aleksejus tykos karietos. Tu kartkartėmis praeisi pro mūsų langus, ir mes susitarsime dėl ženklo. Mudu su Boria čia lauksime momento, kada sviesti proklamaciją. Jeigu sėkmė mūsų neaplenks, didysis kunigaikštis bus užmuštas.

KALIAJEVAS (*smarkiai susijaudinęs*). Taip, aš jį sunaikinsiu! Kokia laimė, jei pasiseks! Didysis kunigaikštis – dar ne viskas. Reikia kirsti aukščiau!

ANENKOVAS. Pirmiausia – didįjį kunigaikštį.

KALIAJEVAS. O jei nepavyktų, Boria? Tuomet paseksiu japonų pavyzdžiu.

ANENKOVAS. Kaip tai?

KALIAJEVAS. Kare japonai nepasiduoda. Jie nusižudo.

ANENKOVAS. Nė negalvok apie savižudybę.

KALIAJEVAS. O apie ką gi?

ANENKOVAS. Apie terorą. Iš naujo.

STEPANAS (*iš kambario gilumos*). Kad nusižudytum, reikia labai save mylėti. Tikras revoliucionierius negali savęs mylėti.

KALIAJEVAS (*staiga atsigręžia*). Tikras revoliucionierius? Kodėl tu šitaip su manim kalbi? Ką aš tau padariau?

STEPANAS. Man nepatinka tie, kurie tampa revoliucionieriais iš nuobodulio.

ANENKOVAS. Stepanai!

STEPANAS (*pakyla ir eina prie jų*). Taip, aš kalbu tiesiai. Bet man neapykanta – ne žaidimas. Mes čia susirinkom ne savimi pasigėrėti. Mes čia tam, kad pasiektume tikslą.

KALIAJEVAS (*švelniai*). Kam tu mane įžeidinėji? Kas tau sakė, kad aš nuobodžiauju?

STEPANAS. Aš nežinau. Tu pakeiti sutartus skambučius, linksminiesi, vaidindamas pirklį, tu deklamuoji eiles, tu nori pulti arkliams po kojomis, o dabar štai – ta savižudybė... (*Žiūri į jį*) Aš nepasitikiu tavimi.

KALIAJEVAS (*susivaldydamas*). Tu manęs nepažįsti, broli. Aš myliu gyvenimą. Aš nenuobodžiauju. Atėjau į revoliuciją dėl to, kad myliu gyvenimą.

STEPANAS. Aš myliu ne gyvenimą, o teisingumą, kuris yra aukščiau už gyvenimą.

KALIAJEVAS (*regimai prisiversdamas*). Kiekvienas tarnauja teisingumui taip, kaip gali. Reikia susitaikyt su tuo, kad esame skirtingi. Kiek įmanoma, mes turime mylėti vienas kitą.

STEPANAS. Tai neįmanoma.

KALIAJEVAS (*pratrūkdamas*). Tai ko tu čia atėjai?

STEPANAS. Atėjau užmušti žmogų, o ne mylėti jį ar gėrėtis jo kitoniškumu.

KALIAJEVAS (*karštai*). Tu jį nužudysi ne vienas ir ne šiaip sau. Nužudysi dėl rusų liaudies ir kartu su mumis. Ir būsi išteisintas.

STEPANAS (*tuo pačiu tonu*). Man šito nereikia. Aš buvau išteisintas per vieną naktį ir visiems laikams, prieš trejus metus, katorgoje. Ir aš nepakęsiu...

ANENKOVAS. Gana! Abu pamišot? Pamiršote, kas mes? Broliai, veikiantys ranka rankon, pasiryžę naikinti tironus ir išvaduoti šalį! Mes veikiame kartu, ir niekas negali mūsų išskirti. (*Pauzė. Žiūri į juos*) Eime, Stepanai, susitarsime dėl ženklų.

Stepanas išeina

ANENKOVAS. Nekreipk dėmesio. Stepanas daug iškentėjo. Aš su juo pasikalbėsiu.

KALIAJEVAS (*labai išbalęs*). Jis mane įžeidė, Boria.

Įeina Dora

DORA (*pažvelgusi į Kaliajevą*). Kas atsitiko?

ANENKOVAS. Nieko.

Jis išeina

DORA (*Kaliajevui*). Kas yra?

KALIAJEVAS. Mes jau susikirtome. Jis manęs nekenčia.

Dora tylėdama atsisėda. Pauzė

DORA. Jis, atrodo, nieko nemyli. Kai viskas baigsis, Stepanas pasijus laimingesnis. Nenusimink.

KALIAJEVAS. Man liūdna. Noriu, kad jūs visi mane mylėtumėt. Aš visko atsisakiau dėl Organizacijos. Kaip ištverti, kai broliai nusisuka nuo manęs? Kartais galvoju, kad jie manęs nesupranta. O gal tai mano kaltė? Žinau, aš esu nevikrus...

DORA. Jie tave myli ir supranta. Stepanas – kitoks.

KALIAJEVAS. Ne. Žinau, ką jis galvoja. Jau Šveiceris sakė: „Kaip revoliucionierius – per daug keistas." Norėčiau jiems paaiškinti, kad nesu keistuolis. Jie mane laiko truputį kuoktelėjusiu, greit užsideganèiu. Tačiau aš, kaip ir jie, tikiu idėja. Kaip ir jie, aš galiu pasiaukoti. Aš taip pat galiu būti vikrus, nebylus, nematomas, reikalingas. Bet gyvenimas man ir toliau atrodo nuostabus. Myliu grožį, gėrį! Ir dėl to nekenčiu despotizmo. Kaip jiems paaiškinti? Aš – už revoliuciją! Bet revoliuciją dėl gyvenimo, revoliuciją, suteikiančią galimybę gyventi, supranti?

DORA (*su užsidegimu*). Taip... (*Po pauzės, tyliau*) Ir vis dėlto mes atnešime mirtį.

KALIAJEVAS. Kas, mes?.. A, tu nori pasakyti... Tai ne tas pats. O, ne, tai kas kita! Mes juk žudome, kad sukurtume pasaulį, kuriame niekas nebežudys! Mes savo valia tampame nusikaltėliais, kad jie pagaliau išnyktų nuo žemės paviršiaus.

DORA. O jeigu taip neatsitiks?

KALIAJEVAS. Nutilk, tai neįmanoma. Tada būtų Stepano teisybė. Tai būtų spjūvis grožiui į veidą.

DORA. Aš ilgiau negu tu priklausau Organizacijai. Žinau, kad viskas nėra taip paprasta. Bet tu turi tikėjimą... Mums visiems reikia tikėjimo.

KALIAJEVAS. Tikėjimas? Ne. Tik vienas iš mūsų jį turėjo.

DORA. Tavo stipri dvasia. Ir tu nepaisysi nieko, siekdamas tikslo. Kodėl tu norėjai mesti pirmąją bombą?

KALIAJEVAS. Argi galima kalbėti apie terorizmą jo nevykdant?

DORA. Ne.

KALIAJEVAS. Reikia būti pirmose gretose.

DORA (*susimąsčiusi*). Taip. Yra pirmoji greta ir yra paskutinė akimirka. Mes turime apie tai pagalvoti. Čia mums prireiks drąsos, pasiryžimo... kurio ir tau prireiks.

KALIAJEVAS. Jau visi metai, kai aš apie nieką kita negalvoju. Gyvenu dėl tos akimirkos. Dabar žinau, kad norėčiau žūti iš karto, kartu su didžiuoju kunigaikščiu. Pralieti visą savo kraują arba staiga užsiliepsnoti nuo sprogimo ir nieko po savęs nepalikti. Dabar supranti, kodėl aš norėjau mesti bombą? Numirti

dėl idėjos – tai vienintelis būdas jai prilygti. Tai išteisinimas.

DORA. Aš irgi trokštu tokios mirties.

KALIAJEVAS. Taip, tai – laimė, kurios galima pavydėti. Naktimis aš kartais negaliu užmigti ant savo pirkliško čiužinio. Viena mintis man neduoda ramybės: jie mus pavertė žudikais. Bet taip pat prisimenu, kad ir aš mirsiu, ir tada mano širdis nurimsta. Įsivaizduok, aš nusišypsau ir užmiegu kaip kūdikis.

DORA. Teisingai, Janekai. Užmušti ir pačiam mirti. Bet, man rodos, yra dar didesnė laimė. (*Pauzė. Kaliajevas žiūri į ją. Ji nuleidžia akis*) Ešafotas.

KALIAJEVAS (*karštai*). Ir aš apie tai galvojau. Mirtis per pasikėsinimą yra kažkokia neužbaigta. O tarp pasikėsinimo ir ešafoto – ištisa amžinybė, galbūt vienintelė žmogaus gyvenime.

DORA (*įtaigiai, paima jį už rankos*). Ši mintis bus tau išsigelbėjimas. Mes užmokam daugiau nei esame skolingi.

KALIAJEVAS. Kaip tai?

DORA. Mes priversti žudyti, ar ne? Juk savo noru paaukojame tą vienintelį gyvenimą, taip?

KALIAJEVAS. Taip.

DORA. Bet kelias nuo pasikėsinimo iki ešafoto – tai dar vienas gyvenimas. Mes užmokam daugiau, nei esam skolingi.

KALIAJEVAS. Iš tiesų, tai dviguba mirtis. Ačiū, Dora. Niekas negalės mums ką nors prikišti. Dabar esu tikras dėl savęs. (*Pauzė.*) Kas tau, Dora? Tu nieko nesakai?

DORA. Norėčiau tau padėti. Tiktai...

KALIAJEVAS. Kas?

DORA. Nieko, tai niekai.

KALIAJEVAS. Tu nepasitiki manimi?

DORA. Oi, ne, brangusis, aš nepasitikiu savimi. Po Šveicerio mirties man kartais užeina keistų minčių. Be to, ne man tau kalbėti apie sunkumus.

KALIAJEVAS. Man patinka sunkumai. Jeigu mane gerbi, sakyk.

DORA (*žiūri į jį*). Aš žinau – tu drąsus. Ir dėl to man neramu. Tu juokiesi, karščiuojiesi, užsidegęs puoli aukotis. O po kelių valandų teks pamiršti svajones ir pradėti veikti. Verčiau dabar tau pasakysiu... kad išvengtum sumišimo, silpnumo...

KALIAJEVAS. Aš nepabūgsiu. Bet sakyk, ką turi galvoje.

DORA. Gerai. Pasikėsinimas, ešafotas, dviguba mirtis – visa tai paprasčiau. Tavo širdis nesudrebės, bet pirmiausia... (*Ji nutyla, žiūri į jį, dvejoja*) Pirmiausia tu jį pamatysi...

KALIAJEVAS. Ką?

DORA. Didįjį kunigaikštį.

KALIAJEVAS. Tik akimirką.

DORA. Vieną sekundę tu žvelgsi į jį! O! Janekai, tu turi tai žinoti, turi būti pasirengęs! Žmogus yra žmogus. Gal didžiojo kunigaikščio geros akys? O gal jis pasikrapštys ausį arba linksmai šyptels? Kas žino, gal ant jo skruosto – lengvas skustuvo įdrėskimas? Ir jeigu tą akimirką jūsų akys susitiks...

KALIAJEVAS. Aš žudau ne jį. Žudau despotizmą.

DORA. Taip, taip. Reikia užmušti despotizmą. Aš pagaminsiu bombą ir, dėdama užtaisą, žinai, pačiu

atsakingiausiu momentu, kai visi nervai įsitempia, jausiu širdy keistą laimę. Aš nepažįstu didžiojo kunigaikščio, bet man būtų sunkiau, jeigu tuo metu jis atsisėstų priešais mane. O tu jį pamatysi iš arti. Iš labai arti...

KALIAJEVAS (*piktai*). Aš jo nepamatysiu.

DORA. Kaip? Nejaugi užsimerksi?

KALIAJEVAS. Ne, bet, Dievui padedant, neapykanta ateis man į pagalbą ir apakins mane.

Skambutis. Vieną kartą. Jie sustingsta. Įeina Stepanas ir Voinovas

Balsai prieškambaryje. Įeina Anenkovas.

ANENKOVAS. Tai buvo durininkas. Didysis kunigaikštis į teatrą važiuos rytoj. (*Žiūri į visus*) Reikia viską paruošti, Dora.

DORA (*dusliai*). Gerai. (*Lėtai išeina*)

KALIAJEVAS (*žiūri į ją išeinančią ir tyliai ištaria, atsisukdamas į Stepaną*). Aš jį užmušiu. Su džiaugsmu!

UŽDANGA

ANTRAS VEIKSMAS

Kitas vakaras. Tas pats kambarys.
Anenkovas – prie lango, Dora – už stalo

ANENKOVAS. Jie jau vietoje. Stepanas užsidegė cigaretę.

DORA. Kada turi pravažiuoti didysis kunigaikštis?

ANENKOVAS. Jau visai netrukus. Klausyk! Ar ne karieta? Ne.

DORA. Sėskis, turėk kantrybės.

ANENKOVAS. O kaip bombos?

DORA. Sėsk. Mes daugiau nieko negalime padaryti.

ANENKOVAS. Nebent – jiems pavydėti.

DORA. Tavo vieta čia, tu – vadas.

ANENKOVAS. Taip, vadas. Bet Janekas tiktų labiau nei aš, ir jis, galbūt...

DORA. Visi vienodai rizikuoja. Ir tas, kuris meta bombą, ir kuris ne.

ANENKOVAS. Galų gale rizika ta pati. Bet šiuo metu Janekas ir Aleksejus yra mirties linijoje. Aš žinau, kad privalau būti čia. Tačiau sykiais apima nerimas, kad per daug lengvai prisiimu savo vaidmenį. Juk patogu, kai esi priverstas nemesti bombos.

DORA. Ateis ir tavo eilė! Svarbiausia, kad padarytumei tai, ką reikia, ir iki galo.

ANENKOVAS. Kokia tu rami!

DORA. Aš nesu rami: aš bijau. Štai jau treji metai, kai esu su jumis, ir dveji, kai gaminu bombas. Visko patyriau ir tikiu, kad nieko nepamiršau.

ANENKOVAS. Žinau. Dora.

DORA. Ir tai treji baimės metai, baimės, kuri šiek tiek aprimsta miegant, o rytą pasitinka tave šviežutėlė. Turėjau priprasti. Išmokau dėtis rami tą akimirką, kai labiausiai bijau. Man nėra kuo didžiuotis.

ANENKOVAS. Atvirkščiai, didžiuokis. O aš nieko savy nepergalėjau. Žinok, man gaila praėjusių dienų, šaunaus gyvenimo, moterų... Taip, man patiko moterys, vynas, nesibaigiančios naktys...

DORA. Aš tai numaniau, Boria. Dėl to tave labai myliu. Tavo širdis nemirė. Net jeigu ji dar trokšta malonumų, tai geriau negu kraupi tyla, užgniaužianti riksmą.

ANENKOVAS. Ir tu šitaip kalbi? Tu? Nieko nesuprantu!

DORA. Paklausyk!

Ji greitai atsistoja. Karietos dardėjimas. Paskui – tyla

DORA. Ne, čia ne kunigaikštis. Man dreba širdis. Matai, aš dar nieko neišmokau.

ANENKOVAS (*eina prie lango*). Dėmesio. Stepanas duoda ženklą. Tai jis.

Iš tiesų, tolumoje girdėti karietos ratų dardėjimas, kuris vis labiau artėja. Karieta pravažiuoja pro langus ir ima tolti. Ilga pauzė

ANENKOVAS. Po kelių sekundžių...

Jie suklūsta

ANENKOVAS. Kaip ilgai.

Dora sujuda. Ilga pauzė. Tolumoje suskamba varpas.

ANENKOVAS. Taip negali būti. Janekas jau turėjo mesti bombą... karieta jau turėjo būti prie teatro. O kur Aleksejus? Žiūrėk! Stepanas apsisuko ir bėga prie teatro.

DORA (*puola artyn*). Janekas sulaikytas. Jis suimtas, tikrai. Reikia ką nors daryti.

ANENKOVAS. Palauk. (*Klausosi*) Ne. Viskas baigta.

DORA. Kas gi atsitiko? Janekas sulaikytas neįvykdęs užduoties! Jis buvo viskam pasiryžęs, aš žinau. Jis troško kalėjimo, teismo. Bet tik nužudęs didįjį kunigaikštį! Tik ne šitaip, ne, ne šitaip!

ANENKOVAS (*žiūri į gatvę*). Voinovas! Greičiau!

Dora nuskuba atidaryti.

Įeina Voinovas iškreiptu veidu

ANENKOVAS. Aleksejau, sakyk, kas?

VOINOVAS. Aš nieko nežinau. Laukiau pirmojo sprogimo. Pamačiau, kaip karieta pasuko už kampo, bet nieko neįvyko. Aš nieko nebesupratau. Pamaniau, kad paskutinę minutę tu pakeitei mūsų planus, delsiau... O paskui atbėgau šičia...

ANENKOVAS. Kur Janekas?

VOINOVAS. Aš jo nemačiau.

DORA. Jis sulaikytas.

ANENKOVAS (*vis žiūrėdamas į gatvę*). Štai jis!

Ta pati scena. Įeina Kaliajevas ašaromis pasruvusiu veidu

KALIAJEVAS (*sutrikęs*). Broliai, dovanokite. Aš negalėjau.

Dora eina prie jo ir paima už rankos

DORA. Nusiramink.

ANENKOVAS. Kas atsitiko?

DORA (*Kaliajevui*). Nusiramink. Kartais viskas sugriūna paskutinę minutę.

ANENKOVAS. Bet tai negalimas dalykas.

DORA. Palik jį. Janekai, ir kitiems taip būna. Šveiceris irgi nepajėgė pirmąjį kartą.

ANENKOVAS. Janekai, tu išsigandai?

KALIAJEVAS (*pašokdamas*). Aš neišsigandau! Tu neturi teisės!

Sutartinis beldimas į duris. Anenkovui davus ženklą, Voinovas išeina atidaryti. Kaliajevas sustingęs. Pauzė. Įeina Stepanas

ANENKOVAS. Na?

STEPANAS. Didžiojo kunigaikščio karietoje buvo vaikų.

ANENKOVAS. Vaikų?

STEPANAS. Taip. Didžiojo kunigaikščio sūnėnas ir dukterėčia.

ANENKOVAS. Anot Orlovo, kunigaikštis turėjo važiuoti vienas.

STEPANAS. Sėdėjo ir didžioji kunigaikštienė. Manau, kad mūsų poetui buvo per daug žmonių. Laimei, šnipai nieko nepastebėjo.

Anenkovas kažką tyliai sako Stepanui. Visi žiūri į Kaliajevą, kuris pakelia akis į Stepaną

KALIAJEVAS (*sutrikęs*). Aš negalėjau žinoti... Kad vaikai, ypač vaikai... Ar tu kada nors esi pažvelgęs į vaikus? Kartais jų žvilgsnis toks rimtas ... Aš niekada negalėjau atlaikyti to žvilgsnio... Tačiau dar prieš

akimirką, tūnodamas tos nedidelės aikštės kampe, aš buvau laimingas. Kai tolumoje sušvito karietos žibintai, mano širdis suvirpėjo iš džiaugsmo, prisiekiu tau. Artėjant karietai, ji plakė vis smarkiau. Daužėsi nepaprastai garsiai. Aš panūdau šokti. Tikriausiai juokiausi. Kartojau: „Dabar, dabar..." Tu supranti?

Jis atitraukia žvilgsnį nuo Stepano ir tarsi sugniūžta

Nubėgau link karietos. Tą akimirką juos ir pamačiau. Vaikai atrodė labai rimti. Sėdėjo tiesūs ir žiūrėjo į priekį. Kokie liūdni jų veideliai. Sustingę, su puošniais drabužiais, rankos ant kelių, jie tylūs sėdėjo prie durelių. Nepastebėjau didžiosios kunigaikštienės. Mačiau tik vaikus. Jeigu jie būtų į mane pažvelgę, tikrai būčiau metęs bombą. Kad užgesinčiau tą liūdną akių šviesą. Bet jie žvelgė tiesiai priešais save.

Jis pasižiūri į kitus. Pauzė. Kalba dar tyliau

Nežinau, kas man pasidarė. Rankas tarsi pakirto. Kojos drebėjo. Dar po sekundės jau buvo vėlu. (*Tyla. Jis nuleidžia akis*) Dora, ar man pasigirdo, ar tuo metu iš tiesų suskambo varpai?

DORA. Ne, Janekai, tau nepasigirdo.

Ji uždeda delną jam ant rankos. Kaliajevas pakelia galvą ir sutinka į jį nukreiptus žvilgsnius. Jis pakyla

KALIAJEVAS. Pažvelkite į mane, broliai, pažiūrėk, Boria: aš nesu niekšas, aš nepabūgau. Tik nesitikėjau vaikų. Viskas įvyko taip greit. Tie du rimti veideliai, o mano rankoje – baisus krovinys. Ir aš turėjau jį sviesti į juos. Šitaip, tiesiai. Ne! Aš negalėjau!

Jis visus paeiliui apžvelgia

Kadaise, kai dar važinėdavau karieta, namie, Ukrainoje, lėkdavau kaip vėjas, nieko nebijodavau. Nieko pasaulyje, tiktai pargriauti vaiką. Įsivaizduodavau smūgį, gležną galvutę trenkiantis į kelią nuo mano lėkimo...

Jis nutyla

Padėkite man...

Tyla

Kilo mintis nusižudyti. Grįžau, nes pamaniau, jog turiu jums atsiskaityti, pamaniau, kad jūs esat vieninteliai mano teisėjai ir man pasakysite, ar aš klydau, ar buvau teisus; juk jūs negalite apsirikti. Bet jūs nieko nesakote.

Dora prieina prie jo visai arti, beveik liečia drabužius. Jis apžvelgia visus ir blausiu balsu kalba toliau

Štai, ką aš siūlau. Jei jūs nuspręsite, kad reikia nužudyti ir tuos vaikus, aš palauksiu prie teatro durų ir vienas mesiu bombą į karietą. Žinau, kad pataikysiu. Spręskite, aš paklusiu Organizacijai.

STEPANAS. Organizacija tau pavedė sunaikinti didįjį kunigaikštį.

KALIAJEVAS. Tai tiesa. Be ji man neliepė žudyti vaikų.

ANENKOVAS. Janekas teisus. Šito nenumatėme.

STEPANAS. Jis turėjo vykdyti įsakymą.

ANENKOVAS. Tai mano atsakomybė. Reikėjo viską iš anksto numatyti, kad niekam netektų abejoti, ką turi daryti. Tačiau dabar reikia nuspręsti, ar mes visiškai atsisakome šios progos, ar įsakome Janekui grįžti prie teatro. Aleksejau?

VOINOVAS. Aš nežinau. Manau, kad būčiau pasielgęs kaip Janekas. Bet aš nieko nebežinau. (*Tyliau*) Man dreba rankos.

ANENKOVAS. Dora?

DORA (*karštai*). Aš būčiau pasitraukusi kaip Janekas. Nejau aš galiu kitiems patarti tai, ko pati negalėčiau padaryti?

STEPANAS. Ar jūs suvokiate, ką reiškia toks sprendimas? Du mėnesiai sekimo, grėsusių baisių nuolatinių pavojų, du veltui praleisti mėnesiai. Už nieką sulaikytas Jegoras. Už nieką pakartas Rykovas. Ir vėl viskas iš naujo? Vėl ilgos budėjimo ir klastos savaitės, nesibaigianti įtampa, kol pasitaikys palanki proga? Ar jūs pakvaišote?

ANENKOVAS. Tu gerai žinai, kad po dviejų dienų didysis kunigaikštis vėl važiuos į teatrą.

STEPANAS. Po dviejų dienų mes rizikuojame būti suimti, tu pats taip sakai.

KALIAJEVAS. Aš einu.

DORA. Palauk! (*Stepanui*) Stepanai, ar tu galėtum ramiai žiūrėdamas šauti tiesiai į vaiką?

STEPANAS. Galėčiau, jeigu Organizacija palieptų.

DORA. Kodėl tu užsimerki?

STEPANAS. Aš? Aš užsimerkiau?

DORA. Taip.

STEPANAS. Kad geriau įsivaizduočiau tokią sceną ir atsakyčiau viską gerai suvokdamas.

DORA. Atsimerk ir suvok, kad Organizacija prarastų savo galią ir įtaką, jeigu nors kartą leistų, kad mūsų bombomis būtų sprogdinami vaikai.

STEPANAS. Aš nelabai mėgstu tokias sapaliones. Kai nuspręsime pamiršti vaikus, tą dieną tapsime pasaulio viešpačiais ir revoliucija triumfuos.

DORA. Tą dieną revoliuciją pasmerks visa žmonija.

STEPANAS. Tai nesvarbu, jeigu mes ją mylime taip stipriai, kad paskleistume visame pasaulyje ir jį išgelbėtume nuo jo paties ir nuo jo vergystės.

DORA. O jeigu visa žmonija atmes revoliuciją? O jeigu visa tauta, už kurią tu kovoji, nenorės, kad būtų žudomi vaikai? Ar tada kirsi ir tautai?

STEPANAS. Taip, jeigu to reikia, kol žmonės supras. Aš taip pat myliu savo tautą.

DORA. Meilė neturi veido.

STEPANAS. Kas taip sako?

DORA. Aš, Dora.

STEPANAS. Tu – moteris, ir tu neteisingai supranti meilę.

DORA (*karštai*). Bet aš teisingai suprantu, kas yra gėda.

STEPANAS. Vieną kartą ir aš patyriau, kas yra gėda, ir dėl kitų kaltės. Kai man įbruko rimbą. Nes man įbruko rimbą. Ar jūs žinote, kas yra rimbas? Vera buvo kartu su manimi ir ji protestuodama nusižudė. O aš likau gyvas. Dėl ko gi aš dabar turėčiau gėdytis?

ANENKOVAS. Čia visi tave myli ir gerbia. Tačiau, kad ir kokie būtų tavo argumentai, aš negaliu pritarti tavo žodžiams, kad viskas yra leista. Šimtai mūsų brolių mirė, kad visi žinotų, jog ne viskas yra leista.

STEPANAS. Niekas nėra uždrausta, kas gali pagelbėti mūsų reikalui.

ANENKOVAS (*piktai*). Ar leista grįžti į policiją ir žaisti dvigubą žaidimą, kaip siūlė Jevno? Ar tu taip pasielgtum?

STEPANAS. Taip, jeigu reikėtų.

ANENKOVAS (*pakyla*). Stepanai, iš pagarbos tam, ką tu padarei dėl mūsų ir su mumis, mes užmiršime čia tavo pasakytus žodžius. Visada tai prisimink. Dabar tereikia nutarti, ar mes netrukus sviesime bombą į du vaikus.

STEPANAS. Vaikus! Jūs tik apie tai kalbate. Negi jūs nieko nesuprantate? Dėl to, kad Janekas nesunaikino tų dviejų, tūkstančiai rusų vaikų dar ilgus metus mirs iš bado. Ar jūs kada nors matėte iš bado mirštančius vaikus? Aš – taip. Palyginti su šia mirtimi, žūtis nuo bombos yra palaima. Bet Janekas nematė išbadėjusių vaikų. Jis matė tik tuos du mokytus didžiojo kunigaikščio šuniūkščius. Ar jūs – ne vyrai? Gyvenate tik šia akimirka? Tada rinkitės gailestingumą ir gydykite laikiną blogį, bet pamirškite revoliuciją, kuri nori išgydyti ne tik esamą, bet ir būsimą blogį.

DORA. Janekas sutinka nužudyti didįjį kunigaikštį, nes jo mirtis gali priartinti tą laiką, kai rusų vaikai nebemirs iš bado. Ir tai nėra lengva. Bet didžiojo kunigaikščio mažųjų sūnėno ir dukterėčios mirtis jokiam kitam vaikui neužkirs mirties iš bado. Net ir griovimas turi tvarką, turi ribas.

STEPANAS (*karštai*). Ribų nėra. Jūs netikite revoliucija, ir tai yra tiesa. (*Visi atsistoja, išskyrus Janeką*) Jūs ja netikite. Jeigu jūs ja visiškai, galutinai patikėtumėte, jeigu jūs būtumėte įsitikinę, kad savo aukomis ir pergalėmis mes galiausiai išlaisvinsime Rusiją nuo

despotizmo, sukursime laisvą šalį, kuri ilgainiui apims visą pasaulį, jeigu neabejotumėte, kad tada nuo savo šeimininkų ir nuo prietarų išsilaisvinęs žmogus pakels į dangų savo tikrąjį dievo veidą, ką tada jums reikštų dviejų vaikų mirtis? Tada jūs pripažintumėte visas teises, visas, ar girdite mane? Jeigu ši mirtis jus sustabdo, vadinasi, jūs nesate įsitikinę savo teisumu. Jūs netikite revoliucija.

Visi tyli. Kaliajevas atsistoja

KALIAJEVAS. Stepanai, man gėda dėl savęs, ir vis dėlto aš tau neleisiu tęsti. Aš sutikau žudyti, kad nuverščiau despotizmą. Bet tavo žodžiuose aš girdžiu skelbiamą naują despotizmą, kuris, jeigu kada nors įsitvirtins, mane pavers žudiku, o aš tesiekiu būti teisingumo vykdytojas.

STEPANAS. Argi svarbu, kad tu nesi teisingumo vykdytojas, jeigu teisingumas įvyksta, net žudikų rankomis. Mes abu nieko nereiškiame, nei tu, nei aš.

KALIAJEVAS. Mes šį tą reiškiame, ir tu pats tai žinai, nes ir šiandien kalba tavo puikybė.

STEPANAS. Mano puikybė – tai mano reikalas. O žmonių išdidumas, jų maištas, neteisybė, kurioje jie gyvena, – tai mūsų visų reikalas.

KALIAJEVAS. Žmonės gyvi ne vien teisingumu.

STEPANAS. Kai iš jų atima duoną, kuo gi jie būtų gyvi, jeigu ne teisingumu?

KALIAJEVAS. Teisingumu ir nekaltumu.

STEPANAS. Nekaltumu? Gal ir žinau, apie ką kalbi. Bet man verčiau to nežinoti ir nuslėpti nekaltumą nuo tūkstančių žmonių, kad vieną dieną jo vertė dar labiau iškiltų.

KALIAJEVAS. Turi būti labai tikras, kad toji diena ateis, jeigu neigi visa tai, kuo vis dėlto gyvena žmogus.
STEPANAS. Aš ir esu tikras.
KALIAJEVAS. Tu negali to žinoti. Kad paaiškėtų, kuris iš mūsų – tu ar aš – teisus, turės pasiaukoti gal net kokios trys kartos, prireiks kelių karų, baisių revoliucijų. Kol tas kraujo lietus susigers į žemę, mes abu jau seniai būsime pavirtę į dulkes.
STEPANAS. Tada ateis kiti, ir aš sveikinu savo būsimus brolius.
KALIAJEVAS (*šaukia*). Kiti... Taip! Bet aš myliu tuos, kurie gyvena šiandien toje pačioje žemėje kaip ir aš, ir būtent juos aš sveikinu. Dėl jų aš kovoju ir sutinku mirti. Aš nekirsiu į veidą savo broliams dėl tolimos ateities, apie kurią aš nieko nežinau. Aš nepadidinsiu gyvos neteisybės mirusia teisybe. (*Tyliau, bet tvirtai*) Broliai, aš noriu būti jiems atviras ir pasakyti bent tai, ką jums patvirtintų pats paprasčiausias mūsų valstietis: žudyti vaikus yra negarbinga. Ir jeigu vieną dieną, dar man esant gyvam, revoliucija pamirštų garbę, aš nuo jos atsiskirčiau. Jeigu jūs įsakysite, aš nedelsdamas eisiu prie teatro, bet pulsiu arkliams po kojomis.
STEPANAS. Garbė yra prabanga, skirta tiems, kas važinėja karietomis.
KALIAJEVAS. Ne. Ji yra paskutinis vargšo turtas. Tu tai gerai žinai, kaip ir tai, kad revoliucija neatskiriama nuo garbės. Dėl jos mes renkamės mirtį. Stepanai, būtent garbė tave kartą pastatė po rimbu, ir dar šiandien ji kalba tavo lūpomis.

STEPANAS (*šaukia*). Nutilk! Aš tau draudžiu apie tai kalbėti!

KALIAJEVAS (*smarkiai įsikarščiavęs*). Ne. Aš pasirinkau mirtį, kad netriumfuotų žudymas. Aš pasirinkau nekaltumą.

ANENKOVAS. Janekai ir Stepanai, gana! Organizacija nusprendžia, kad vaikų žudymas nenaudingas. Reikės atnaujinti sekimą. Mes turime būti pasirengę po dviejų dienų pradėti iš naujo.

STEPANAS. O jeigu vėl bus vaikai?

ANENKOVAS. Palauksime kitos progos.

STEPANAS. O jeigu kartu su didžiuoju kunigaikščiu važiuos didžioji kunigaikštienė?

KALIAJEVAS. Jos aš nepasigailėsiu.

ANENKOVAS. Paklausykite.

Girdėti karieta. Kaliajevas nesąmoningai pasuka prie lango. Kiti nejuda. Karieta priartėja, pravažiuoja po langais ir nutolsta

VOINOVAS (*žvelgdamas į Dorą, kuri prieina prie jo*). Pradėsime iš naujo, Dora...

STEPANAS (*paniekinamai*). Taip, Aleksejau, iš naujo... Juk reikia ką nors padaryti dėl garbės!

UŽDANGA

Trečias veiksmas

Po dviejų dienų. Ta pati vieta, ta pati valanda

STEPANAS. Ką veikia Voinovas? Jis turėtų būti čia.

ANENKOVAS. Jam reikia pamiegoti. Mes dar turime pusvalandį laiko.

STEPANAS. Aš galiu nueiti naujienų.

ANENKOVAS. Ne. Nereikia per daug rizikuoti. (*Tyla*) Janekai, kodėl tu nieko nesakai?

KALIAJEVAS. Aš neturiu ką pasakyti. Nesijaudink.

Skambutis į duris

KALIAJEVAS. Štai jis.

Įeina Voinovas

ANENKOVAS. Ar tu pamiegojai?

VOINOVAS. Taip, truputį.

ANENKOVAS. Miegojai visą naktį?

VOINOVAS. Ne.

ANENKOVAS. Reikėjo pamiegoti. Tam yra priemonių.

VOINOVAS. Aš bandžiau. Buvau labai pavargęs.

ANENKOVAS. Tavo rankos dreba.

VOINOVAS. Ne.

Visi žiūri į jį

VOINOVAS. Ko į mane spoksot? Ar aš negaliu būti pavargęs?

ANENKOVAS. Žinoma, gali. Mes rūpinamės tavimi.

VOINOVAS (*staiga pratrūksta*). Apie tai galvoti reikėjo užvakar. Jeigu prieš dvi dienas būtume metę bombą, nebebūtume pavargę.

KALIAJEVAS. Atleisk man, Aleksejau. Aš viską apsunkinau.

VOINOVAS (*tyliau*). Aš taip nesakau. Kodėl apsunkinai? Aš esu pavargęs, štai ir viskas.

DORA. Dabar jau bus greitai. Po valandos viskas bus baigta.

VOINOVAS. Taip, bus baigta. Po valandos...

Jis apsidairo. Dora prieina prie jo ir paima už rankos. Jis leidžiasi paimamas už rankos, paskui staiga ją ištraukia

VOINOVAS. Boria, aš norėčiau tau kai ką pasakyti.

ANENKOVAS. Man vienam?

VOINOVAS. Tau vienam.

Visi susižvalgo. Kaliajevas, Dora ir Stepanas išeina

ANENKOVAS. Kas yra? (*Voinovas tyli*) Pasakyk man, aš tavęs prašau.

VOINOVAS. Man gėda, Boria. (*Pauzė*) Man gėda. Aš privalau tau pasakyti teisybę.

ANENKOVAS. Tu nebenori mesti bombos?

VOINOVAS. Aš negalėsiu jos mesti.

ANENKOVAS. Tu bijai? Ar ne? Tai jokia gėda.

VOINOVAS. Aš bijau, ir man gėda, kad bijau.

ANENKOVAS. Tačiau užvakar tu atrodei linksmas ir tvirtas. Išeinant tavo akys spindėjo.

VOINOVAS. Aš visada bijojau. Tiesiog užvakar sukaupiau savo drąsą. Kai tolumoje išgirdau karietą, tariau sau: „Nagi! Liko tik daugiau kaip minutė." Sukandau dantis. Visi mano raumenys įsitempė. Rengiausi sviesti bombą taip smarkiai, tarsi jau pats smūgis turėtų pakirsti didįjį kunigaikštį. Laukiau pirmojo sprogimo, kad išlaisvinčiau visą savyje sukauptą jėgą. Ir nieko neįvyko. Karieta jau buvo visai arti. Kaip greitai ji lėkė! Pravažiavo man pro šalį. Tada supratau, kad Janekas nemetė bombos. Tą akimirką mane pervėrė baisus šaltis. Ir staiga aš pasijutau silpnas kaip kūdikis.

ANENKOVAS. Nieko tokio, Aleksejau. Tu atgavai jėgas.

VOINOVAS. Aš neatsigavau per šias dvi dienas. Aš tau ką tik pamelavau, – naktį aš neužmigau. Širdis daužyte daužėsi. Ak, Boria, aš apimtas nevilties.

ANENKOVAS. Nesielvartauk. Mes visi patyrėme tą patį, ką ir tu. Tu nemesi bombos. Pailsėsi mėnesį Suomijoje ir sugrįši pas mus.

VOINOVAS. Ne, čia kas kita. Jeigu aš nemesiu bombos dabar, vadinasi, nemesiu jos niekada.

ANENKOVAS. Kaip tai?

VOINOVAS. Aš nesukurtas terorui. Dabar tai žinau. Bus geriau, jeigu aš jus paliksiu. Aš veiksiu komitetuose, dirbsiu propagandinį darbą.

ANENKOVAS. Rizika ta pati.

VOINOVAS. Taip, bet galima veikti užsimerkus. Nežinioje.

ANENKOVAS. Kaip suprasti?

VOINOVAS (*karštai*). Nieko nežinant. Nėra sunku rengti susirinkimus, aptarinėti padėtį ir paskui perduoti įsakymą susidoroti. Žinoma, tu taip pat rizikuoji, bet apgraibomis, nieko nematydamas. Tačiau vakarui leidžiantis virš miesto stovėti vidury minios, tarp namo skubančių žmonių, kur jų laukia garuojanti sriuba, vaikai, pasiilgusi žmona, stovėti sustingus, rankose jaučiant bombos svorį, ir žinoti, kad po trijų minučių, po dviejų minučių, po kelių sekundžių tu pulsi priešais spindinčią karietą, – tai teroras. Dabar aš žinau, kad negalėsiu pradėti iš naujo, kol mano gyslose bus dar bent vienas kraujo lašas. Taip, man gėda. Aš taikiau per aukštai. Aš turiu pasilikti savo vietoje. Visai mažytėje vietelėje. Vienintelėje, kurios aš esu vertas.

ANENKOVAS. Nėra mažų vietų. Gale visada laukia kalėjimas ir kartuvės.

VOINOVAS. Bet jų nematai taip, kaip matai tą, kurį nužudysi. Kalėjimą ir kartuves reikia įsivaizduoti. Laimei, aš neturiu vaizduotės. (*Jis nervingai nusijuokia*) Aš niekada nepajėgiau iš tiesų patikėti slaptąja policija. Keistas teroristas, ar ne? Aš patikėsiu, gavęs pirmą spyrį į pilvą. Ne anksčiau.

ANENKOVAS. O kai pateksi į kalėjimą? Kalėjime žinai ir matai. Neįmanoma užsimiršti.

VOINOVAS. Kalėjime nereikia priimti sprendimų. Taip, tikrai, nebelieka sprendimų! Nebereikia galvoti: „Nagi, dabar tavo eilė, tu privalai nuspręsti, kurią sekundę pulsi į priekį.“ Dabar aš žinau – jeigu būsiu sulaikytas, nebandysiu pabėgti. Norint pabėgti,

reikia išradingumo, reikia imtis iniciatyvos. Jeigu nebėgi, iniciatyva yra kitų rankose. Jie padaro visą darbą.

ANENKOVAS. Kartais jie ir karia.

VOINOVAS (*beviltiškai*). Kartais. Bet man bus lengviau mirti, negu savo rankose laikyti savo ir kito žmogaus gyvybę ir numatyti tą akimirką, kai aš tas dvi gyvybes sviesiu į liepsnas. Ne, Boria, vienintelis būdas man save atpirkti, tai priimti save tokį, koks esu. (*Anenkovas tyli*) Net bailiai gali būti naudingi revoliucijai. Reikia tik nurodyti jiems vietą.

ANENKOVAS. Ką gi, mes visi bailiai. Bet ne visada gauname progą tuo įsitikinti. Tu gali elgtis taip, kaip nori.

VOINOVAS. Aš pageidauju tuoj pat išvykti. Man atrodo, kad aš negalėčiau pažvelgti kitiems į akis. Bet tu jiems pasakyk.

ANENKOVAS. Aš jiems pasakysiu.

Jis prieina prie Voinovo

VOINOVAS. Pasakyk Janekui, kad tai ne jo kaltė. Ir kad aš jį myliu, aš myliu jus visus.

Pauzė. Anenkovas jį apkabina

ANENKOVAS. Sudie, broli. Viskas pasibaigs. Rusija bus laiminga.

VOINOVAS (*išbėgdamas*). O taip. Tebūna ji laiminga! Tebūna ji laiminga!

Anenkovas eina link durų

ANENKOVAS. Įeikite.

Visi įeina kartu su Dora

STEPANAS. Kas nutiko?

ANENKOVAS. Voinovas nemes bombos. Jis visai išsekęs. Būtų rizikinga.

KALIAJEVAS. Tai mano kaltė, ar ne, Boria?

ANENKOVAS. Jis prašė perduoti, kad myli tave.

KALIAJEVAS. Ar jis pas mus sugrįš?

ANENKOVAS. Galbūt. Dabar jis išvyksta.

STEPANAS. Kodėl?

ANENKOVAS. Jis bus naudingesnis komitetuose.

STEPANAS. Ar jis to paprašė? Jis pabūgo?

ANENKOVAS. Ne. Aš taip nusprendžiau.

STEPANAS. Pasikėsinimo dieną tu išsiunti vieną žmogų?

ANENKOVAS. Pasikėsinimo dieną man teko nuspręsti vienam. Dabar ne laikas ginčytis. Aš stosiu į Voinovo vietą.

STEPANAS. Ji man teisėtai priklauso.

KALIAJEVAS (*Anenkovui*). Tu – vadas. Tavo pareiga likti čia.

ANENKOVAS. Kartais vadas privalo pasirodyti bailys. Bet su sąlyga, kad pasitaikius progai atgautų stiprybę. Mano sprendimas priimtas, Stepanai, tu mane pavaduosi tiek laiko, kiek reikės. Ateik, aš tau perduosiu nurodymus.

Jie išeina. Kaliajevas atsisėda. Dora eina prie jo ir ištiesia ranką, bet susigriebia

DORA. Tai ne tavo kaltė.

KALIAJEVAS. Aš jam nusikaltau, labai nusikaltau. Ar žinai, ką jis man anądien sakė?

DORA. Jis be perstojo kartojo, kad yra laimingas.

KALIAJEVAS. Taip, bet jis man sakė, kad jaučiasi laimingas tik būdamas mūsų bendruomenėje. Jis sakė:

„Esame mes, yra Organizacija. Be jos nėra nieko. Mes tarsi riteriai.“ Argi tai ne apgailėtina, Dora?

DORA. Jis sugrįš?

KALIAJEVAS. Ne. Įsivaizduoju, ką aš jausčiau jo vietoje. Tai būtų neviltis.

DORA. O dabar nesi nusivylęs?

KALIAJEVAS (*liūdnai*). Dabar? Aš esu kartu su jumis ir esu laimingas, toks buvo ir jis.

DORA (*lėtai*). Tai didelė laimė.

KALIAJEVAS. Tai tikrai didelė laimė. Ar tu manai kitaip?

DORA. Aš manau taip, kaip tu. Tada kodėl tu liūdnas? Prieš dvi dienas tavo veidas švytėjo. Atrodei tarsi išsirengęs į didelę šventę. Šiandien...

KALIAJEVAS (*pakyla, labai susijaudinęs*). Šiandien aš jau žinau tai, ko dar nežinojau. Tu buvai teisi, tai ne taip paprasta. Aš maniau, kad žudyti lengva, kad užtenka idėjos ir drąsos. Bet aš nesu toks stiprus, ir dabar aš žinau, kad neapykanta nesuteikia laimės. Visas šis blogis, visas šis blogis – manyje ir kituose. Žudymas, niekšybė, neteisingumas... O, aš privalau, aš privalau jį nužudyti... Bet aš eisiu iki galo! Toliau už neapykantą!

DORA. Toliau? Toliau nieko nėra.

KALIAJEVAS. Yra meilė.

DORA. Meilė? Ne, reikia ko nors kito.

KALIAJEVAS. Ak, Dora, kam tu taip kalbi, aš juk pažįstu tavo širdį...

DORA. Yra per daug kraujo, smurtas per ilgai užsitęsė. Tie, kurie tikrai myli tiesą, neturi teisės į meilę. Jie žengia tiesūs, kaip ir aš, iškėlę galvas, žvelgdami į

priekį. Ką veiktų meilė jų atšiauriose širdyse? Meilė švelniai nulenkia galvas, Janekai. O mūsų galvos aukštai iškeltos.

KALIAJEVAS. Bet mes mylime savo tautą.

DORA. Mes mylime, tai tiesa. Mes ją mylime nenusakoma meile, niekuo nepagrįsta, nelaiminga meile. Mes gyvename toli nuo tautos, užsidarę savo kambariuose, paskendę savo mintyse. O ar tauta mus myli? Ar ji žino, kad mes ją mylime? Tauta tyli. Kokia tyla, kokia tyla...

KALIAJEVAS. Viską atiduoti, viską paaukoti nesitikint atlygio, – tai ir yra meilė.

DORA. Galbūt. Tai absoliuti meilė, grynas ir vienišas džiaugsmas, ji mane taip degina. Tačiau būna valandų, kai aš svarstau, ar meilė nėra kas kita, ar ji gali liautis būti monologas ir ar kartais neturėtų pasigirsti atsakymas? Matai, aš įsivaizduoju taip: šviečia saulė, galvos švelniai nulinksta, širdys sušyla, rankos apkabina. Ak, Janekai, jeigu bent trumpai valandėlei galėtume užmiršti siaubingą šio pasaulio skurdą ir tiesiog gyventi. Minutėlė egoizmo, – ar gali apie tai pagalvoti?

KALIAJEVAS. Taip, Dora, tai vadinama švelnumu.

DORA. Tu viską atspėji, mano brangusis, tai vadinama švelnumu. Bet ar žinai, kas tai yra? Ar tu švelniai myli teisingumą? (*Kaliajevas tyli*) Ar tavo meilė mūsų tautai ištikima ir švelni, o gal, priešingai, dega keršto ir maišto liepsna? (*Kaliajevas vis tyli*) Na, matai. (*Ji eina link jo ir vos girdimai ištaria*) O aš, ar tu mane švelniai myli?

Kaliajevas žiūri į ją

KALIAJEVAS (*patylėjęs*). Niekas niekada tavęs nemylės taip, kaip myliu aš.

DORA. Aš žinau. Bet ar ne verčiau mylėti taip, kaip visi?

KALIAJEVAS. Aš nesu bet kas. Aš tave myliu taip, kaip sugebu.

DORA. Ar tu mane myli labiau už teisingumą, labiau už Organizaciją?

KALIAJEVAS. Aš jūsų neatskiriu vieno nuo kito – tavęs, Organizacijos, teisingumo.

DORA. Taip, bet atsakyk man, maldauju, atsakyk. Ar tu mane myli savo vienatvėje, švelniai, egoistiškai? Ar mylėtumei mane, jeigu aš būčiau neteisinga?

KALIAJEVAS. Jeigu tu būtum neteisinga, kad galėčiau tave mylėti, aš mylėčiau ne tave.

DORA. Tu man neatsakai. Tik ištark, ar tu mane mylėtum, jeigu aš nepriklausyčiau Organizacijai?

KALIAJEVAS. Kurgi tu būtum?

DORA. Aš atsimenu savo studijų metus. Aš buvau linksma. Tada aš buvau graži. Praleisdavau ištisas valandas vaikštinėdama ir svajodama. Ar tu mylėtumei mane lengvabūdę ir nerūpestingą?

KALIAJEVAS (*neryžtingai, labai tyliai*). Aš baisiai trokštu tau ištarti: „Taip."

DORA (*šaukia*). Jeigu tu taip manai ir jeigu tai tiesa, tada sakyk „taip", mano brangusis! Taip, nepaisydamas teisingumo, pavergtos ir nuskurdusios tautos akivaizdoje. Taip, taip, aš tavęs maldauju, nepaisydamas vaikų agonijos, nepaisydamas tų, kuriuos pakaria, ir tų, kuriuos užplaka mirtinai...

KALIAJEVAS. Nutilk, Dora.

DORA. Ne, reikia nors kartą leisti prabilti širdžiai. Aš laukiu, kad tu mane pašauktum, mane, Dorą, kad pašauktum mane, pamiršęs tą neteisybe užnuodytą pasaulį...

KALIAJEVAS (*šiurkščiai*). Nutilk. Mano širdyje esi tiktai tu. Bet aš turėsiu būti tvirtas, jau visai netrukus.

DORA (*sutrikusi*). Visai netrukus? Taip, aš pamiršau... (*Juokiasi taip, tarsi verktų*) Ne, tai labai gerai, brangusis. Nesupyk, aš buvau kvaila. Tai iš nuovargio. Nė aš nebūčiau galėjusi to pasakyti. Aš tave myliu tokia pačia meile, truputį nerealia, nepamiršdama teisingumo ir kalėjimų. O ar prisimeni, Janekai, vasarą? Bet ne, tai nesibaigianti žiema. Mes esame ne iš šio pasaulio, mes – teisieji. Žmogiška šiluma – ne mums. (*Nusisuka*) Ak, pagailėkite teisiųjų!

KALIAJEVAS (*beviltiškai žiūri į ją*). Taip, tokia mūsų dalia, meilė neįmanoma. Bet aš užmušiu didįjį kunigaikštį, ir tada ateis ramybė – ir tau, ir man.

DORA. Ramybė! Kada mes ją atgausime?

KALIAJEVAS (*karštai*). Rytoj.

Įeina Anenkovas ir Stepanas. Dora ir Kaliajevas atsitraukia vienas nuo kito

ANENKOVAS. Janekai!

KALIAJEVAS. Tuojau. (*Jis giliai atsidūsta*) Pagaliau, pagaliau...

STEPANAS (*eina prie jo*). Sudie, broli, aš esu su tavimi.

KALIAJEVAS. Sudie, Stepanai. (*Atsisuka į Dorą*) Sudie, Dora.

Dora prieina prie jo. Jie stovi labai arti vienas kito, bet taip ir nesusiliečia

DORA. Ne, ne sudie. Iki pasimatymo. Iki pasimatymo, mano brangusis. Mes dar susitiksim.

Jis žiūri į ją. Pauzė

KALIAJEVAS. Iki pasimatymo. Aš... Rusija bus graži.

DORA (*pro ašaras*). Rusija bus graži.

Priešais ikoną Kaliajevas padaro kryžiaus ženklą. Išeina kartu su Anenkovu. Stepanas eina prie lango. Dora lieka vietoje, neatitraukdama akių nuo durų

STEPANAS. Kaip tiesiai jis laikosi. Matai, aš klydau nepasitikėdamas Janeku. Man nepatiko jo užsidegimas. Jis persižegnojo, ar tu matei? Ar jis tikintis?

DORA. Nepraktikuojantis.

STEPANAS. Tačiau jo siela religinga. Tai mus ir skyrė. Gerai suprantu, kad aš esu šiurkštesnis už jį. Mums, kurie netikime Dievo, reikia absoliutaus teisingumo, nes kitaip – neviltis.

DORA. O jam pats teisingumas kelia neviltį.

STEPANAS. Taip, silpna dvasia. Bet ranka tvirta. Jis vertesnis už savo dvasią. Aišku, jis jį užmuš. Tai gerai, net labai gerai. Naikinimas – štai ko reikia. Bet tu nieko nesakai? (*Jis tiriamai žvelgia į ją*) Tu jį myli?

DORA. Kad mylėtum, reikia laiko. Mums vos užtenka laiko teisingumui.

STEPANAS. Tu teisi. Reikia tiek daug padaryti, reikia iš pamatų sugriauti šį pasaulį... Paskui... (*Prie lango*) Aš jų nebematau, jie jau vietoje.

DORA. Paskui...

STEPANAS. Ateis laikas meilei.

DORA. Jeigu dar būsime gyvi.

STEPANAS. Mylės kiti. Tai vienas ir tas pats.

DORA. Stepanai, ar gali ištarti: „Neapykanta“?

STEPANAS. Ką?

DORA. Ištark tą vieną žodį – „neapykanta“.

STEPANAS. Neapykanta.

DORA. Gerai. Janekas jį tarė labai blogai.

STEPANAS (*patylėjęs, priėjęs prie jos*). Aš suprantu, tu mane niekini. Bet ar esi tikra, kad neklysti? (*Pauzė, paskui – vis smarkiau*) Jūs visi čia svarstote apie tai, ką veikiate, vis toji pasigailėtina meilė. Bet aš nieko nemyliu ir aš nekenčiu, taip, aš nekenčiu žmonių! Ką man veikti su jų meile? Aš ją patyriau katorgoje, dar prieš trejus metus. Ir jau treji metai kaip nešiojuosi ją kartu. Tu norėtum, kad aš susigraudinčiau ir neščiau bombą tarsi kryžių? Ne! Ne! Aš per toli nuėjau, aš per daug žinau... Pažiūrėk... (*Jis persiplėšia marškinius. Dora krypteli link jo. Atsitraukia, išvydusi kirčių žymes*) Štai ženklai! Jų meilės ženklai! Ar ir dabar mane niekini?

Ji prieina prie jo ir netikėtai pabučiuoja

DORA. Kas paniekintų skausmą? Aš ir tave myliu.

STEPANAS (*žiūri į ją, dusliai*). Atleisk man, Dora. (*Pauzė. Jis nusisuka*) Galbūt tai nuovargis. Ištisi metai kovos, nerimo, slapstymosi, katorgos... O galiausiai – šitai. (*Jis rodo kirčių žymes*) Kur aš rasčiau jėgų mylėti? Man jų užtenka nebent neapkęsti. Tai geriau negu nieko nejausti.

DORA. Taip, tai geriau.

Jis žiūri į ją. Išmuša septynias

STEPANAS (*greitai nusisuka*). Didysis kunigaikštis tuoj pravažiuos.

Dora prieina prie lango ir prisispaudžia prie stiklo. Ilga tyla. Paskui tolumoje pasigirsta karieta, vis arčiau, pravažiuoja

STEPANAS. Jeigu jis vienas...

Karieta nutolsta. Baisus sprogimas. Dora krūpteli ir susiima galvą rankomis. Ilga tyla

STEPANAS. Boria nemetė bombos! Janekui pavyko. Pavyko! O tauta! O džiaugsme!

DORA (*verkdama puola prie jo*). Tai mes jį nužudėme! Tai mes jį nužudėme! Tai aš.

STEPANAS (*šaukia*). Ką mes nužudėme? Janeką?

DORA. Didįjį kunigaikštį.

UŽDANGA

Ketvirtas veiksmas

Butyrkų kalėjimas, Pugačiovo bokšto vienutė. Rytas. Pakilus uždangai, Kaliajevas vienutėje žiūri į duris. Įeina sargybinis ir kalinys, nešinas kibiru

SARGYBINIS. Mazgok. Ir greitai sukis.
Jis atsistoja prie lango. Foka pradeda plauti grindis, nežiūrėdamas į Kaliajevą. Pauzė
KALIAJEVAS. Kuo tu vardu, broli?
FOKA. Foka.
KALIAJEVAS. Tu nuteistas?
FOKA. Taip, atrodo.
KALIAJEVAS. Ką tu padarei?
FOKA. Aš nužudžiau.
KALIAJEVAS. Tu buvai alkanas?
SARGYBINIS. Tyliau.
KALIAJEVAS. Kaip?
SARGYBINIS. Tyliau. Aš leidžiu jums kalbėtis, nors tai draudžiama. Todėl kalbėk tyliau. Tarsi koks senis.
KALIAJEVAS. Tu buvai alkanas?
FOKA. Ne, aš norėjau gerti.
KALIAJEVAS. O tada?

FOKA. Na, tada pasitaikė kirvis. Viską ištaškiau. Atrodo, kad nudėjau tris. (*Kaliajevas žiūri į jį*) Tai jau, ponaiti, nebevadini manęs broliu? Atsikandai?

KALIAJEVAS. Ne. Ir aš nužudžiau.

FOKA. Kiek?

KALIAJEVAS. Aš tau pasakysiu, broli, jeigu norėsi. Bet atsakyk man, tu gailiesi to, kas atsitiko, ar ne?

FOKA. Žinoma, dvidešimt metelių – tai nieko sau. Yra dėl ko gailėtis.

KALIAJEVAS. Dvidešimt metų. Čia patenki dvidešimt trejų, o išeini pražilęs.

FOKA. Ė, tau gal pasiseks geriau negu man. Teisėjų būna ir tokių, ir tokių. Svarbu, ar jis vedęs, ir – ką. Be to, tu – ponaitis. Tavo kita kaina negu mūsų, vargšelių. Tu prasmuksi.

KALIAJEVAS. Aš taip nemanau. Ir nenoriu. Aš nepajėgčiau dvidešimtį metų kentėti gėdą.

FOKA. Gėdą? Kokią dar gėdą? E, tu čia kalbi kaip ponaitis. Kiek gi tu nužudei?

KALIAJEVAS. Vieną.

FOKA. Tiktai tiek? Tai nieko nereiškia.

KALIAJEVAS. Aš užmušiau didįjį kunigaikštį Sergejų.

FOKA. Didįjį kunigaikštį? Oho, kur tu taikai. Mat, kokie tie ponaičiai! Sakyk, o čia rimta?

KALIAJEVAS. Labai rimta. Bet taip reikėjo.

FOKA. Dėl ko? Tu gyvenai dvare? Dėl kokios nors moteriškės, ar ne? Tu gi dailiai sudėtas...

KALIAJEVAS. Aš – socialistas.

SARGYBINIS. Tyliau.

KALIAJEVAS (*garsiau*). Aš – socialistas, revoliucionierius.

FOKA. Mat, kokie dalykėliai. Ir kuriam galui tau būti tokiam, kaip sakai? Galėjai sau ramiai gyventi, ir viskas eitų kuo geriausiai. Pasaulis – tokiems kaip tu.

KALIAJEVAS. Ne, pasaulis sukurtas tau. Tiktai kupinas vargo ir nusikaltimų. Kai bus mažiau vargo, sumažės ir nusikaltimų. Jeigu pasaulis būtų laisvas, tavęs čia nebūtų.

FOKA. Ir taip, ir ne. Ar šiaip, ar taip, laisvam ar ne, per daug išgėrus niekada nebūna gerai.

KALIAJEVAS. Tai visada blogai. Tačiau geriame todėl, kad jaučiamės pažeminti. Ateis laikas, kai nebeliks jokio reikalo gerti, kai niekas nebejaus gėdos – nei ponaitis, nei vargšas. Mes visi būsime broliai, ir teisingumas nušvies mūsų širdis. Ar supranti, apie ką aš kalbu?

FOKA. Taip, apie Dievo karalystę.

SARGYBINIS. Tyliau.

KALIAJEVAS. Nereikia taip sakyti, broli. Dievas čia nieko negali. Teisingumas yra mūsų reikalas! (*Pauzė*) Ar nesupranti? Ar žinai legendą apie šventąjį Dmitrijų?

FOKA. Ne.

KALIAJEVAS. Stepėje jis turėjo pasimatymą su pačiu Dievu ir beskubėdamas į jį pamatė valstietį, kurio vežimas buvo įklimpęs purve. Tada šventasis Dmitrijus atėjo jam į pagalbą. Purvo buvo daug, klampynė gili. Teko triūsti ištisą valandą. Ir kai vežimas buvo ištrauktas, šventasis Dmitrijus nuskubėjo į pasimatymą. Bet Dievas jau nebelaukė.

FOKA. O kas toliau?

KALIAJEVAS. Yra žmonių, kurie visada pavėluos į pasimatymą, nes yra labai daug įklimpusių vežimų ir labai daug pagalbos reikalingų brolių.

Foka atsitraukia atgal

KALIAJEVAS. Kas yra?

SARGYBINIS. Tyliau. O tu, seni, paskubėk.

FOKA. Aš netikiu. Čia nei šis, nei tas. Niekas nenori pakliūti į kalėjimą dėl šventojo ir vežimo istorijų, be to, yra dar kai kas...

Sargybinis nusijuokia

KALIAJEVAS (*žiūri į jį*). Kas gi?

FOKA. Kaip baudžia tuos, kurie žudo didžiuosius kunigaikščius?

KALIAJEVAS. Juos karia.

FOKA. Šit kaip!

Jis nusisukęs nueina, o sargybinis juokiasi vis garsiau

KALIAJEVAS. Palauk. Ką aš tau padariau?

FOKA. Tu man nieko nepadarei. Nors tu ir ponaitis, bet aš nenoriu tavęs apgaudinėti. Mes čia šnekamės, leidžiam laiką, va, šitaip, bet jeigu tu turi būti pakartas, tai blogai.

KALIAJEVAS. Kodėl?

SARGYBINIS (*juokdamasis*). Nagi, seni, pasakyk...

FOKA. Dėl to, kad tu negali kalbėti su manimi kaip su broliu. Matai, tai aš kariu pasmerktuosius.

KALIAJEVAS. Argi tu ne katorgininkas?

FOKA. O kaipgi. Bet jie man pasiūlė šitą darbą ir už kiekvieną pakartąjį metais sutrumpinti bausmę. Tai neblogas reikalas.

KALIAJEVAS. Kad tau dovanotų tavo kaltes, jie tave verčia daryti kitas?

FOKA. A, čia gi ne nusikaltimai, nes taip įsakyta. Ir jiems tas visiškai nerūpi. Jeigu nori išgirsti mano nuomonę, jie – nekrikščionys.

KALIAJEVAS. Ir kiek jau kartų?

FOKA. Du kartus.

Kaliajevas atsitraukia atgal. Kiti du pasuka prie durų, sargybinis stumia Foką

KALIAJEVAS. Tai tu – budelis?

FOKA (*nuo slenksčio*). O kas tu pats, ponaiti?

Jis išeina. Girdėti žingsniai, komandos. Sargybinis įleidžia Skuratovą. Jis labai elegantiškas

SKURATOVAS. Palik mus. Laba diena. Jūs manęs nepažįstate? O aš jus pažįstu. (*Jis nusijuokia*) Jau pagarsėjote, ar ne? (*Žiūri į Kaliajevą*) Ar galiu prisistatyti? (*Kaliajevas neatsako*) Jūs tylite. Aš suprantu. Tai vis šita vienutė. Sunku išbūti visą savaitę vienutėje. Šiandien mes atšaukėme įsakymą, ir jūs sulauksite lankytojų. Beje, aš dėl to čia atėjau. Jau atsiunčiau jums Foką. Jis nepaprastas, tiesa? Pamaniau, kad jis jus sudomins. Ar jūs patenkintas? Po vienutėje praleistos savaitės gera vėl pamatyt žmonių veidus, ar ne?

KALIAJEVAS. Žiūrint, koks veidas.

SKURATOVAS. Ramus balsas, tinkama intonacija. Jūs žinote, ko norite. (*Pauzė*) Jeigu gerai supratau, mano veidas jums nepatinka?

KALIAJEVAS. Taip.

SKURATOVAS. Aš nusivyliau, jūs matote. Bet tai nesusipratimas. Čia prasta šviesa. Požemyje nė vienas

neatrodo simpatiškas. Be to, jūs manęs nepažįstate. Kartais veidas atstumia. Bet kai pažįsti širdį...

KALIAJEVAS. Gana. Kas jūs?

SKURATOVAS. Aš – Skuratovas. Policijos departamento direktorius.

KALIAJEVAS. Tarnas.

SKURATOVAS. Jūsų paslaugoms. Bet jūsų vietoje aš nebūčiau toks išdidus. Galbūt jūs dar pasikeisite. Visada pradedama reikalaujant teisingumo, o baigiama policijos organizavimu. Šiaip ar taip, tiesa manęs negąsdina. Būsiu su jumis atviras. Jūs mane sudominote, ir aš jums noriu pasiūlyti būdą gauti malonę.

KALIAJEVAS. Kokią malonę?

SKURATOVAS. Kaip – kokią malonę? Aš jums siūlau išgelbėti gyvybę.

KALIAJEVAS. Kas jūsų to prašė?

SKURATOVAS. Gyvybės neprašoma, brangusis. Ji gaunama. Ar jūs niekada nieko nepasigailėjote? (*Pauzė*) Prisiminkite.

KALIAJEVAS. Kartą ir visiems laikams aš atsisakau jūsų malonės.

SKURATOVAS. Vis dėlto paklausykite. Aš nesu jūsų priešas, nors jums atrodo kitaip. Aš pripažįstu, kad jūsų teorija teisinga. Išskyrus žmogžudystę...

KALIAJEVAS. Aš jums draudžiu vartoti šį žodį.

SKURATOVAS (*žiūri į jį*). Ak! Silpni nervai, taip? (*Pauzė*) Aš nuoširdžiai norėčiau jums padėti.

KALIAJEVAS. Man padėti? Aš pasirengęs atsakyti taip, kaip reikia. Bet aš nepakęsiu jūsų familiaraus elgesio su manimi. Palikite mane.

SKURATOVAS. Jums gresia kaltinimas...

KALIAJEVAS. Aš nesutinku.

SKURATOVAS. Kaip?

KALIAJEVAS. Aš nesutinku. Aš esu karo belaisvis, o ne kaltinamasis.

SKURATOVAS. Kaip jums patinka. Vis dėlto jūs padarėte nuostolių, ar ne? Nekalbėkite apie didįjį kunigaikštį ir politiką – žuvo žmogus. Ir kokia žūtimi!

KALIAJEVAS. Aš mečiau bombą į tironiją, o ne į žmogų.

SKURATOVAS. Be abejo. Bet ji pataikė į žmogų. Ir žmogaus tai nepataisė. Matote, mielasis, kūną surado, bet trūksta galvos. Dingo galva! O iš to, kas liko, atpažino tiktai ranką ir dalį kojos.

KALIAJEVAS. Aš įvykdžiau nuosprendį.

SKURATOVAS. Galbūt, galbūt. Jums prikiša nuosprendį. Kas tas nuosprendis? Tiktai žodis, dėl kurio gali diskutuoti ištisas naktis. Jums prikiša... ne, jums nepatiktų šis žodis... sakykime, mėgėjišką darbą, šiek tiek netvarkingą, kurio rezultatai, būtent jie, yra neginčijami. Visi galėjo juos matyti. Paklauskite didžiosios kunigaikštienės. Buvo daug kraujo, suprantate, daug kraujo.

KALIAJEVAS. Nutilkite.

SKURATOVAS. Gerai. Tiesiog aš norėjau pasakyti, kad jeigu jūs užsispyręs kalbėsite apie nuosprendį, sakysite, kad partija, tik ji viena, nuteisė ir įvykdė, kad didįjį kunigaikštį nužudė ne bomba, bet idėja, tada malonės jums nereikia. Vis dėlto leiskite grįžti prie faktų, sutikite, kad dėl jūsų nulėkė didžiojo kunigaikščio galva, ir tada viskas pasikeičia, ar ne?

Tada jums prireiks malonės. Aš noriu jums padėti ją gauti. Grynai iš palankumo, patikėkite. (*Nusišypso*) Matote, aš domiuosi ne idėjomis, aš domiuosi žmonėmis.

KALIAJEVAS (*pratrūkdamas*). Mano asmuo yra aukščiau už jus ir jūsų šeimininkus. Jūs galite mane nužudyti, bet ne teisti. Aš žinau, ko jūs siekiate. Jūs ieškote mano silpnosios vietos ir tikitės mano gėdingo poelgio, ašarų ir atgailavimo. Jūs nieko negausite. Kas aš esu – ne jūsų reikalas. Jūsų reikalas – mūsų neapykanta, mano paties ir mano brolių neapykanta. Ji – jūsų paslaugoms.

SKURATOVAS. Neapykanta? Dar viena idėja. O žmogžudystė – jau nebe idėja. Savaime suprantama, ir jos padariniai. Aš turiu omenyje – atgaila ir bausmė. Tai mums svarbiausia. Beje, aš dėl to ir atėjau į policiją. Kad būčiau ten, kur svarbiausia. Tačiau jums nepatinka atvirumas. (*Pauzė. Jis lėtai prieina prie Kaliajevo*) Aš norėjau jums pasakyti, kad jūs neturėtumėte apsimesti neprisimenąs didžiojo kunigaikščio galvos. Jeigu šito nepamiršite, idėjos jums taps nebereikalingos. Pavyzdžiui, vietoj didžiavimosi tuo, ką padarėte, jums taps gėda. Ir nuo tos akimirkos, kai pajusite gėdą, jūs panorėsite gyventi ir ją išpirkti. Svarbiausia, kad jūs nuspręstumėte gyventi.

KALIAJEVAS. O jeigu nuspręsčiau?

SKURATOVAS. Malonė jums ir jūsų draugams.

KALIAJEVAS. Jūs juos suėmėte?

SKURATOVAS. Ne. Būtent. Bet jeigu jūs nuspręsite gyventi, mes juos suimsime.

KALIAJEVAS. Ar aš gerai supratau?

SKURATOVAS. Be abejo. Tiktai nesikarščiuokite. Pagalvokite. Žvelgiant idėjiškai, jūs neturėtumėte jų išduoti. Žvelgiant realiai, priešingai, jūs padarytumėte jiems paslaugą. Apsaugotume juos nuo naujų pavojų ir tuo pat metu atitrauktumėte juos nuo kartuvių. Dar daugiau, jūs atgautumėte širdies ramybę. Daugeliu atžvilgių tai nepaprastai puikus dalykas. (*Kaliajevas tyli*) Tai kaip?

KALIAJEVAS. Netrukus mano broliai jums atsakys.

SKURATOVAS. Dar vienas nusikaltimas! Išties, tai pašaukimas. Ką gi, mano misija baigta. Man liūdna širdyje. Bet aš gerai matau, kad jūs laikotės savo idėjų. Aš jūsų negaliu nuo jų atskirti.

KALIAJEVAS. Jūs negalite manęs atskirti nuo mano brolių.

SKURATOVAS. Iki pasimatymo. (*Nuduoda, kad nori išeiti, ir vėl atsigręžia*) Tokiu atveju kodėl jūs pasigailėjote didžiosios kunigaikštienės ir jos mažųjų giminaičių?

KALIAJEVAS. Kas jums tai pasakė?

SKURATOVAS. Jūsų informatorius ir mus informavo. Bent dalinai... Taigi kodėl jūs jų pasigailėjote?

KALIAJEVAS. Tai ne jūsų reikalas.

SKURATOVAS (*nusijuokia*). Jūs taip manote? Aš jums pasakysiu, kodėl. Dėl idėjos galima užmušti didįjį kunigaikštį, bet nepakeliama žudyti vaikus. Štai ką jūs supratote. Tada leiskite paklausti: jeigu idėja neleidžia žudyti vaikų, ar ji verta tiek, kad būtų užmuštas didysis kunigaikštis?

Kaliajevas sujuda

SKURATOVAS. O, nieko nekalbėkite, man neatsakykite! Jūs atsakysite didžiajai kunigaikštienei.

KALIAJEVAS. Didžiajai kunigaikštienei?

SKURATOVAS. Taip, ji nori jus pamatyti. Pirmiausia aš atėjau įsitikinti, ar toks pokalbis yra įmanomas. Aš neapsirikau. Toks pokalbis netgi galėtų jus įtikinti pakeisti nuomonę. Didžioji kunigaikštienė yra krikščionė. Matote, jos specialybė – siela. (*Jis nusijuokia*)

KALIAJEVAS. Aš nenoriu jos matyti.

SKURATOVAS. Apgailestauju, bet ji to nori. Vis dėlto būkite su ja mandagus. Net sako, kad po savo vyro žūties ji tarsi neviso proto. Mes norėjome jai prieštarauti. (*Prie durų*) Jeigu apsigalvosite, nepamirškite mano pasiūlymo. Aš dar grįšiu. (*Pauzė. Jis klausosi*) Štai ji. Po policijos – Bažnyčia! Tikrai, jus čia lepina. Bet nieko keisto. Įsivaizduokite kalėjimą be Dievo. Kokia tai būtų vienatvė!

Jis išeina. Girdėti balsai ir komandos.

Įeina didžioji kunigaikštienė, sustoja ir tyli. Durys lieka atidarytos

KALIAJEVAS. Ko jūs norite?

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ (*atidengia veidą*). Pažvelk. (*Kaliajevas tyli*) Daug dalykų miršta kartu su žmogumi.

KALIAJEVAS. Aš tai žinau.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ (*labai natūraliai, tyliu, silpnu balsu*). Žudikai to nežino. Jeigu žinotų, argi jie žudytų?

Pauzė

KALIAJEVAS. Aš jus pamačiau. Dabar aš noriu likti vienas.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Ne. Man dar reikia į tave pasižiūrėti.

Jis atsitraukia atgal

Didžioji kunigaikštienė atsisėda, tarsi netekusi jėgų

Aš nebegaliu būti viena. Anksčiau, kai kentėdavau, jis galėdavo matyti mano kančią. Tada kentėti būdavo gera. O dabar... Aš nebegaliu likti viena, tylėti... Bet su kuo pasikalbėti? Kiti to nežino. Jie nuduoda, kad liūdi. Ir tikrai liūdi, valandą ar dvi. Paskui nueina – valgyti ir miegoti. Svarbiausia miegoti... Aš pamaniau, kad tu turėtum būti panašus į mane. Tu nemiegi, aš esu tuo tikra. O su kuo gi pasikalbėti apie nusikaltimą, jeigu ne su nusikaltėliu?

KALIAJEVAS. Kur čia nusikaltimas? Aš atsimenu tik įvykdytą teisingumą.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Tas pats balsas! Tu kalbi lygiai taip pat, kaip jis. Visi vyrai prabyla vienodu tonu, kalbėdami apie teisingumą. Jis sakydavo: „Tai yra teisinga!“, ir tada turėdavai nutilti. Gal jis būdavo neteisus, gal ir tu neteisus...

KALIAJEVAS. Jis įkūnijo aukščiausią neteisingumą, kuris ištisus šimtmečius slėgė rusų tautą. Ir dėl to jis naudojosi visomis privilegijomis. Net jeigu aš suklydau, kalėjimas ir mirtis bus man atlygis.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Taip, tu kenti. Bet tu jį nužudei.

KALIAJEVAS. Jis mirė staiga. Tokia mirtis – tai niekis.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Niekis? (*Tyliau*) Tai tiesa. Tave iš karto atvedė čia. Atrodo, tu sakei kalbas policininkams. Aš suprantu. Tau dėl to turėjo būti lengviau. O aš atvažiavau po kelių minučių. Aš viską mačiau. Ant neštuvų sudėjau viską, ką įstengiau surinkti. Kiek kraujo! (*Pauzė*) Aš vilkėjau balta suknele...

KALIAJEVAS. Nutilkite.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Kodėl? Aš sakau tiesą. Ar žinai, ką jis veikė dvi valandos prieš savo mirtį? Jis miegojo. Krėsle, susikėlęs kojas ant kėdutės... kaip visada. Jis miegojo, o tu – tu jo tykojai tą baisų vakarą... (*Ji pravirksta*) Dabar padėk man.

Jis atsitraukia atgal, tarsi sustingęs

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Tu esi jaunas. Tu negali būti blogas.

KALIAJEVAS. Aš neturėjau laiko būti jaunas.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Kam toks atšiaurumas? Ar tau niekada nebūna gaila savęs?

KALIAJEVAS. Ne.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Tu neteisus. Tada palengvėja. O aš dabar gailiuosi tik savęs. (*Pauzė*) Man bloga. Reikėjo mane nužudyti kartu su juo, nereikėjo pasigailėti.

KALIAJEVAS. Aš pasigailėjau ne jūsų, o vaikų, kurie buvo kartu su jumis.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Aš žinau. Aš nelabai juos myliu. (*Pauzė*) Jie – didžiojo kunigaikščio giminaičiai. Argi jie nebuvo kalti kaip ir jų dėdė?

KALIAJEVAS. Ne.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Tu jų nepažįsti! Dukterėčia – negera mergaitė. Ji atsisako pati dalyti išmaldą vargšams, nes bijo prie jų prisiliesti. Argi ji teisi? Ne, ji neteisi. O jis bent mylėjo valstiečius. Mėgdavo kartu su jais išgerti. Ir tu jį nužudei. Žinoma, tu taip pat neteisus. Žemė – tai dykynė.

KALIAJEVAS. Visa tai beprasmiška. Jūs siekiate palaužti mano dvasią ir įstumti mane į neviltį. Jums nepavyks. Palikite mane.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Tu nenori kartu pasimelsti, atgailauti... Mes nebebūtume vieni.

KALIAJEVAS. Leiskite man pasirengti mirčiai. Jeigu aš nemirčiau, tikrai pavirsčiau žmogžudžiu.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ (*pakyla*). Mirtis? Tu nori numirti? Ne. (*Ji labai susijaudinusi prieina prie Kaliajevo*) Tu privalai gyventi ir turi priimti žmogžudžio vardą. Argi tu nenužudei? Dievas tave išteisins.

KALIAJEVAS. Koks Dievas – mano ar jūsų?

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Šventosios Bažnyčios Dievas.

KALIAJEVAS. Jai čia nėra ką veikti.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Ji tarnauja šeimininkui, kuris taip pat patyrė kalėjimą.

KALIAJEVAS. Laikai pasikeitė. Ir šventoji Bažnyčia padarė atranką savo šeimininko palikime.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Atranką? Ką nori tuo pasakyti?

KALIAJEVAS. Sau ji pasiliko malonę, o mums pavedė pareigą vykdyti gailestingumą.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Kas tie mes?

KALIAJEVAS (*šaukdamas*). Visi tie, kuriuos jūs kariate!

Pauzė

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ (*švelniai*). Aš nesu jūsų priešas.

KALIAJEVAS (*beviltiškai*). Jūs esate priešas, kaip visa jūsų padermė ir jūsų klanas. Yra kai kas šlykščiau, nei būti nusikaltėliu, – padaryti nusikaltėliu žmogų, kuris tam nesutvertas. Pažvelkite į mane. Prisiekiu jums, man nebuvo skirta žudiko dalia.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Nekalbėkite su manimi kaip su priešu. Pažiūrėkite. (*Ji nuėjusi uždaro duris*) Aš pasikliauju jumis. (*Ji pravirksta*) Mus skiria kraujas. Bet jūs galite susivienyti su manimi Dievuje, pačioje nelaimės šerdyje. Bent pasimelskime kartu.

KALIAJEVAS. Aš atsisakau. (*Jis prieina prie jos*) Aš jums jaučiu tiktai užuojautą, jūs sujaudinote man širdį. Dabar jūs mane suprasite, aš nieko nuo jūsų neslėpsiu. Aš nebesitikiu susitikti su Dievu. Bet mirdamas tikrai žinosiu, kad nepavėluosiu į sutartą pasimatymą su tais, kuriuos aš myliu, savo broliais, kurie šią akimirką galvoja apie mane. Melstis – reikštų juos išduoti.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Kaip tai suprasti?

KALIAJEVAS (*pakiliai*). Nieko ypatingo, vien tai, kad aš būsiu laimingas. Manęs laukia ilga kova, ir aš jos nepralaimėsiu. Bet kai nuosprendis bus paskelbtas, kai egzekucijai bus pasiruošta, tada, ešafoto papėdėje, aš nusisuksiu nuo jūsų ir šio bjauraus pasaulio ir eisiu pasitikti mane pripildančios meilės. Ar jūs mane suprantate?

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Toli nuo Dievo nėra meilės.

KALIAJEVAS. Yra. Meilė žmogui.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Žmogus yra niekingas. Gali jį sunaikinti arba jam atleisti, nieko daugiau.

KALIAJEVAS. Gali mirti drauge.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Visi miršta po vieną. Jis mirė vienas.

KALIAJEVAS (*beviltiškai*). Gali mirti drauge! Tie, kurie šiandien myli vienas kitą, turi mirti kartu, jeigu nenori atsiskirti. Atskiria neteisingumas, gėda, skausmas, atskiria kitiems daromas blogis, nusikaltimas. Gyventi yra kančia, nes gyvenimas atskiria...

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Dievas sujungia.

KALIAJEVAS. Bet ne šioje žemėje. O mano pasimatymai yra šioje žemėje.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Tai pasimatymas šunų, kurie nuolat nepatenkinti uostinėja žemę.

KALIAJEVAS (*nusisuka prie lango*). Netrukus aš tai sužinosiu. (*Pauzė*) Juk įmanoma įsivaizduoti, kad du visokio džiaugsmo atsisakantys žmonės myli vienas kitą skausme ir tegali paskirti skausmo pasimatymą? (*Jis žiūri į ją*) Juk įmanoma įsivaizduoti, kad ta pati virvė tada sujungtų du žmones?

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Kokia baisi ši meilė!

KALIAJEVAS. Jūs ir jūsiškiai mums niekada neleidote kitokios meilės.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ. Aš mylėjau tą, kurį jūs nužudėte.

KALIAJEVAS. Aš tai supratau. Todėl aš jums atleidžiu tą blogį, kurį jūs ir jūsiškiai man padarėte. (*Pauzė*) Dabar palikite mane.

Ilga tyla

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ (*išsitiesia*). Aš tuoj išeisiu. Aš čia atėjau tam, kad sugrąžinčiau jus prie Dievo, dabar aš tai suprantu. Jūs norite pats save nuteisti ir išsigelbėti vienas. Jūs negalite to padaryti. Jeigu liktumėte gyvas, Dievas galėtų. Aš prašysiu suteikti jums malonę.

KALIAJEVAS. Nedarykite to, aš jus maldauju. Leiskite man numirti, arba aš imsiu mirtinai jūsų nekęsti.

DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTIENĖ (*prie durų*). Aš prašysiu žmones ir Dievą jūsų pasigailėti.

KALIAJEVAS. Ne, ne, aš jums tai draudžiu.

Jis bėga prie durų ir susiduria su Skuratovu. Kaliajevas atsitraukia atatupstas, užsimerkia. Pauzė. Jis vėl pažvelgia į Skuratovą

KALIAJEVAS. Jūs man reikalingas.

SKURATOVAS. Malonu tai girdėti. Kodėl?

KALIAJEVAS. Man reikia iš naujo prisiminti neapykantą.

SKURATOVAS. Gaila. Aš atėjau išgirsti jūsų atsakymo.

KALIAJEVAS. Jūs jį išgirdote.

SKURATOVAS (*kitu tonu*). Ne, dar neišgirdau. Atidžiai paklausykite. Aš neprieštaravau šiam pasimatymui su didžiąja kunigaikštiene, kad galėčiau rytoj apie tai paskelbti laikraščiuose. Viskas bus papasakota tiksliai, išskyrus vieną smulkmeną. Pranešime bus

parašyta apie jūsų norą atgailauti. Jūsų draugai manys, kad jūs juos išdavėte.

KALIAJEVAS (*ramiai*). Jie tuo nepatikės.

SKURATOVAS. Aš sulaikysiu šį pranešimą tik su sąlyga, jeigu jūs viską prisipažinsite. Sprendimui priimti jūs turite visą naktį.

Jis nueina prie durų

KALIAJEVAS (*garsiau*). Jie tuo nepatikės.

SKURATOVAS (*atsigręžia*). Kodėl? Ar jie – be nuodėmės?

KALIAJEVAS. Jūs nežinote, kokia jų meilė.

SKURATOVAS. Ne. Bet aš žinau, kad neįmanoma galvoti apie brolybę ištisą naktį, nė minutės ja nesuabejojant. Aš palauksiu tokios minutės. (*Jis uždaro duris iš vidaus*) Neskubėkite. Aš kantrus.

Jie lieka stovėti vienas priešais kitą

UŽDANGA

Penktas veiksmas

Kitas butas, bet apstatytas taip pat. Po savaitės. Naktis. Tyla. Dora vaikšto pirmyn atgal

ANENKOVAS. Pailsėk, Dora.

DORA. Man šalta.

ANENKOVAS. Prigulk čia. Apsiklok.

DORA (*vis vaikšto*). Kokia ilga naktis. Kaip man šalta, Boria.

Beldžia į duris. Vieną, paskui – du kartus. Anenkovas eina atidaryti. Įeina Stepanas ir Voinovas, šis pasuka prie Doros ir ją pabučiuoja. Ji suspaudžia jį glėbyje

DORA. Aleksejau!

STEPANAS. Orlovas sakė, kad tai jau galėtų įvykti šią naktį. Buvo sušaukti visi ne tarnyboje esantys puskarininkiai. Dėl to ir jis ten bus.

ANENKOVAS. Kur tu su juo susitiksi?

STEPANAS. Jis mūsų su Voinovu lauks restorane ant Sofijos gatvės kampo.

DORA (*netekusi jėgų atsisėda*). Tai bus šią naktį, Boria.

ANENKOVAS. Dar ne viskas, galutinis sprendimas – caro rankose.

STEPANAS. Caro rankose, jeigu Janekas paprašė malonės.

DORA. Jis jos nepaprašė.

STEPANAS. Tai kodėl jis susitiko su didžiąja kunigaikštiene, jeigu ne dėl malonės? Ji visiems paskelbė, kad jis atgailavo. Kaip sužinoti tiesą?

DORA. Mes žinome, ką jis pasakė teisme ir ką parašė mums. Argi Janekas nepareiškė, kad apgailestauja dėl to, jog turi tik vieną gyvybę, kurią kaip iššūkį sviedžia autokratijai? Ar tokius žodžius ištaręs žmogus gali prašyti malonės, gali atgailauti? Ne, jis norėjo, jis nori mirti. Tai, ką jis padarė, neatšaukiama.

STEPANAS. Jis neturėjo susitikti su didžiąja kunigaikštiene.

DORA. Apie tai jis vienas tegali spręsti.

STEPANAS. Pagal mūsų taisykles, jis neturėjo jos matyti.

DORA. Mūsų taisyklės – žudyti, nieko daugiau. Dabar jis yra laisvas, pagaliau laisvas.

STEPANAS. Dar ne.

DORA. Jis laisvas. Prieš mirtį jis turi teisę pasielgti taip, kaip nori. Nes jis mirs, būkite patenkinti.

ANENKOVAS. Dora!

DORA. Taip taip. Jeigu jo būtų pasigailėta, kaip jūs triumfuotumėte! Tai būtų įrodymas, kad didžioji kunigaikštienė pasakė tiesą, argi ne? Kad jis atgailavo ir kad išdavė. Jeigu jis mirs, priešingai, jūs juo patikėsite ir dar įstengsite jį mylėti. (*Ji žiūri į juos*) Jūsų meilės – didelė kaina.

VOINOVAS (*eina prie jos*). Ne, Dora. Mes niekada juo neabejojome.

DORA (*vaikščiodama skersai išilgai*). Taip... Galbūt... Atleiskite man. Galų gale argi svarbu! Šią naktį mes sužinosime... Ak, vargšas Aleksejau, ko tu čia atėjai?

VOINOVAS. Atėjau jį pakeisti. Aš verkiau, aš didžiavausi, skaitydamas jo kalbą teisme. Kai perskaičiau: „Mirtis taps mano didžiausiu protestu prieš ašarų ir kraujo pasaulį", aš pradėjau visas virpėti.

DORA. Ašarų ir kraujo pasaulį... jis tikrai taip pasakė, taip.

VOINOVAS. Jis tai pasakė... Ak, Dora, kokia drąsa! O pabaigoje – jo pratrūkęs šauksmas: „Jeigu tai yra mano aukščiausias žmogiškas protestas prieš smurtą, tegu mirtis apvainikuoja mano veiklą tyrąja idėja!" Tada aš nusprendžiau sugrįžti.

DORA (*susiimdama galvą rankomis*). Iš tiesų, jis troško tyrumo. Bet koks baisus tas vainikas!

VOINOVAS. Neverk, Dora. Jis prašė, kad niekas neverktų dėl jo mirties. O, dabar aš jį labai gerai suprantu. Aš negaliu juo abejoti. Aš kentėjau, nes buvau bailys. Bet paskui aš mečiau bombą Tiflise. Dabar aš toks pat, kaip Janekas. Kai išgirdau, kad jis pasmerktas, galvoje liko viena mintis: užimti jo vietą, nes aš negalėjau būti kartu su juo.

DORA. O šį vakarą – kas gali užimti jo vietą! Jis bus vienas, Aleksejau.

VOINOVAS. Mes turime jį palaikyti savo dvasios jėga, kaip jis mus palaiko savo pavyzdžiu. Neverk.

DORA. Pažvelk, mano akys sausos. Bet stipri, ak, ne, aš niekada negalėsiu būti stipri!

STEPANAS. Dora, negalvok apie mane blogai. Aš linkiu Janekui likti gyvam. Mums reikia tokių žmonių, kaip jis.

DORA. Bet jis to netrokšta. Ir mes turime norėti, kad jis mirtų.

ANENKOVAS. Tu pamišai.

DORA. Mes turime to norėti. Aš pažįstu jo širdį. Tik šitaip jis atras ramybę. O taip, tegu jis miršta! (*Tyliau*) Tiktai tegul miršta iš karto.

STEPANAS. Aš einu, Boria. Eime, Aleksejau. Orlovas mūsų laukia.

ANENKOVAS. Taip, ir kuo greičiau grįžkite.

STEPANAS. Mes viską sužinosime. Saugok ją.

Dora – prie lango. Anenkovas žiūri į ją

DORA. Mirtis! Kartuvės! Ir vėl mirtis! Ak, Boria!

ANENKOVAS. Taip, sesute. Bet nėra kitos išeities.

DORA. Nekalbėk taip. Jeigu vienintelė išeitis – mirtis, vadinasi, mūsų kelias netikras. Tikrasis kelias yra tas, kuris veda į gyvenimą, į šviesą. Negali visą laiką būti šalta...

ANENKOVAS. Mūsų kelias veda į gyvenimą. Į kitų gyvenimą. Rusija gyvens, mūsų anūkai gyvens. Prisimink, ką sakė Janekas: „Rusija bus graži.“

DORA. Kiti, mūsų anūkai... Taip. O Janekas – kalėjime, o virvė – šalta. Jis mirs. Gal jis jau mirė, kad kiti gyventų. O, Boria! O jeigu kiti negyvens? Jeigu jis mirė dėl nieko?

ANENKOVAS. Patylėk.

Tyla

DORA. Kaip šalta. O juk pavasaris. Aš žinau, kad kalėjimo kieme yra medžių. Jis turi juos matyti.

ANENKOVAS. Netrukus sužinosime. Nedrebėk taip.

DORA. Man taip šalta, kad atrodo, jog aš jau mirusi. (*Pauzė*) Visa tai mus greitai pasendins. Boria, mes niekada nebebūsime vaikai. Kartu su pirmąja žmogžudyste vaikystė dingsta. Aš mesiu bombą, ir tada per vieną akimirką prabėgs visas gyvenimas. Taip, dabar mes jau galime mirti. Mes nugyvenome savo gyvenimą.

ANENKOVAS. Tada mes mirsime kovodami, kaip dera žmogui.

DORA. Jūs per daug skubėjote. Jūs – nebe žmonės.

ANENKOVAS. Nelaimės ir skurdas taip pat neatsiliko. Šiame pasaulyje nebėra vietos kantrybei ir brandai. Rusija skuba.

DORA. Aš žinau. Mes užsikrovėme ant pečių pasaulio nelaimes. Jis taip pat užsikrovė. Kokia drąsa! Bet aš kartais svarstau, kad tokia puikybė sulauks bausmės.

ANENKOVAS. Už puikybę mes sumokame savo gyvenimais. Niekas nenuėjo taip toli, kaip mes. Ir mes turime teisę į tą puikybę.

DORA. Ar mes esame tikri, kad niekas nenueis toliau? Kartais, kai aš klausausi Stepano, man darosi baisu. Galbūt ateis kiti, kurie pasirems mumis, kad žudytų, ir nebesumokės savo gyvenimais.

ANENKOVAS. Dora, tai būtų niekšiška.

DORA. Kas žino? O gal tai bus teisingumas? Ir daugiau niekas nebedrįs žvelgti jam į akis.

ANENKOVAS. Dora! (*Ji nutyla*) Ar tu abejoji? Aš tavęs neatpažįstu.

DORA. Man šalta. Aš galvoju apie jį, kaip jam nedrebėti, kad nepasirodytų bijąs.

ANENKOVAS. Ar tu – jau nebe su mumis?

DORA (*puola prie jo*). Ak, Boria, aš esu su jumis! Aš eisiu iki galo. Aš nekenčiu tironijos ir žinau, kad mes negalime elgtis kitaip. Tokį kelią aš pasirinkau džiugia širdimi, ir nesuku į šalį, nors dabar širdis sunki. Štai koks skirtumas. Mes visi – kaliniai.

ANENKOVAS. Visa Rusija – kalėjimas. Mes išsprogdinsime jo sienas.

DORA. Tiktai leisk man mesti bombą, ir tu pamatysi. Aš žengsiu į gaisro vidurį, ir mano žingsnis bus tvirtas. Lengviau, daug lengviau numirti dėl tokių prieštaringumų, negu juos ištverti. Ar tu kada nors mylėjai, Boria?

ANENKOVAS. Aš mylėjau, bet taip seniai, kad nieko neprisimenu.

DORA. Prieš kiek laiko?

ANENKOVAS. Prieš ketverius metus.

DORA. Kiek laiko tu vadovauji Organizacijai?

ANENKOVAS. Ketveri metai. (*Po pauzės*) Dabar aš myliu Organizaciją.

DORA (*eidama prie lango*). Mylėti, taip, bet būti mylimai!.. Ne, reikia žengti į priekį. Norėtumei sustoti. Eik! Eik! Norėtumei ištiesti rankas ir pasileisti pasroviui. Bet šlykštus neteisingumas prilimpa prie mūsų, nebeatplėši. Žygiuok! Mes esame pasmerkti pranokti pačius save. Žmones, veidus, – štai ką reikėtų mylėti! Verčiau meilė negu teisingumas. Ne, reikia eiti. Pirmyn, Dora! Pirmyn, Janekai! (*Ji pravirksta*) O jo tikslas jau arti.

ANENKOVAS (*apkabina ją*). Jo bus pasigailėta.

DORA (*žiūri į jį*). Tu gerai žinai, kad ne. Tu žinai, kad taip negalima. (*Jis nusuka akis*) Galbūt šiuo metu jis jau išeina į kiemą. Jam pasirodžius, visi nutyla. Kad tik jam nebūtų šalta. Boria, ar tu žinai, kaip karia?

ANENKOVAS. Su virve. Pakaks, Dora!

DORA (*tarsi užsimiršusi*). Budelis užšoka ant pečių. Kaklas sutraška. Argi tai ne baisu?

ANENKOVAS. Taip. Tam tikra prasme. Kita vertus, tai – laimė.

DORA. Laimė?

ANENKOVAS. Pajusti žmogaus ranką prieš mirtį. (*Dora krinta į krėslą. Pauzė*) Dora, turėsime tuojau pat išvykti. Truputį pailsėsime.

DORA (*lyg nesuvokdama*). Išvykti? Su kuo?

ANENKOVAS. Su manimi, Dora.

DORA (*žiūri į jį*). Išvykti! (*Ji nusisuka į langą*) Jau aušta. Janekas mirė, aš žinau.

ANENKOVAS. Aš – tavo brolis.

DORA. Taip, tu esi mano brolis, jūs visi – mano broliai, kuriuos aš myliu. (*Girdėti lietus. Aušta rytas. Dora kalba tyliai*) O koks kartus kartais būna brolybės skonis!

Beldžia į duris. Įeina Stepanas ir Voinovas. Visi tarsi sustingę, Dora susvyruoja, bet pastebimai susitvardo.

STEPANAS (*tyliai*). Janekas neišdavė.

ANENKOVAS. Orlovui pavyko jį pamatyti?

STEPANAS. Taip.

DORA (*prieina tvirtu žingsniu*). Sėskis. Pasakok.

STEPANAS. O kam?

DORA. Viską papasakok. Aš turiu teisę žinoti. Aš reikalauju, kad tu papasakotum. Smulkiai.

STEPANAS. Aš nesugebėsiu. Be to, dabar reikia išvykti.

DORA. Ne, tu kalbėsi. Kada jam pranešė?

STEPANAS. Dešimtą valandą vakaro.

DORA. Kada jį pakorė?

STEPANAS. Antrą valandą nakties.

DORA. Ir jis laukė keturias valandas?

STEPANAS. Taip, netardamas nė žodžio. O paskui viskas įvyko labai greitai. Dabar jau baigta.

DORA. Tylėjo keturias valandas? Palauk. Kaip jis buvo apsivilkęs? Ar su kailiniais?

STEPANAS. Ne. Juodais drabužiais, be apsiausto. Buvo užsidėjęs juodą skrybėlę.

DORA. Koks buvo oras?

STEPANAS. Juoda naktis. Purvinas sniegas. Paskui lietus jį pavertė klampiu purvu.

DORA. Jis drebėjo?

STEPANAS. Ne.

DORA. Ar Orlovas sutiko jo žvilgsnį?

STEPANAS. Ne.

DORA. Į ką jis žiūrėjo?

STEPANAS. Į visus, taip sakė Orlovas, bet nieko nematė.

DORA. Toliau, toliau?

STEPANAS. Liaukis, Dora.

DORA. Ne, aš noriu žinoti. Aš bent jo mirtį turėsiu.

STEPANAS. Jam perskaitė nuosprendį.

DORA. Ką jis tuo metu darė?

STEPANAS. Nieko. Tik vieną kartą sujudino koją, kad nukratytų šiek tiek purvo, užtiškusio ant jo bato.

DORA (*susiimdama už galvos*). Nukratė purvą!

ANENKOVAS (*staiga*). Iš kur tu tai žinai? (*Stepanas tyli*) Tu išklausinėjai Orlovą? Kodėl?

STEPANAS (*nusuka akis*). Janeką ir mane kažkas skyrė.

ANENKOVAS. Kas būtent?

STEPANAS. Aš jam pavydėjau.

DORA. O paskui, Stepanai, paskui?

STEPANAS. Tėvas Florenskis pakišo jam kryžių. Jis atsisakė pabučiuoti. Ir jis ištarė: „Aš jums jau sakiau, kad užbaigiau savo gyvenimą ir suvedžiau sąskaitas su mirtimi."

DORA. Kaip skambėjo jo balsas?

STEPANAS. Kaip visada. Be jums žinomo įkarščio ir nekantrumo.

DORA. Ar jis atrodė laimingas?

ANENKOVAS. Tu pamišai?

DORA. Taip, taip, aš esu tikra, jis atrodė laimingas. Būtų per daug neteisinga, jeigu jis, atsisakęs laimės gyvenime, kad geriau pasirengtų aukai, nebūtų pasijutęs laimingas pačią mirties akimirką. Jis buvo laimingas ir ramiai nužingsniavo prie kartuvių, argi ne?

STEPANAS. Taip, nuėjo. Žemiau, prie upės, kažkas dainavo, apačioje grojo akordeonu. Tuo metu sulojo šunys.

DORA. Ir tada jis pakilo...

STEPANAS. Jis užlipo. Ir prasmego naktyje. Vos galėjai įžiūrėti drobulę, kuria budelis jį visą apvyniojo.

DORA. O paskui, paskui...

STEPANAS. Duslūs garsai.

DORA. Duslūs garsai. Janekai! O toliau...

Stepanas tyli

DORA (*karštai*). Aš tavęs klausiu – toliau? (*Stepanas tyli*) Sakyk, Aleksejau. Kas tada?

VOINOVAS. Baisus smūgis.

DORA. A-a-ah. (*Ji puola prie sienos*)

Stepanas nusisuka. Anenkovas verkia, jo veidas be išraiškos. Dora atsisuka, remdamasi į sieną žiūri į juos

DORA (*pasikeitusiu balsu, lyg sapnuodama*). Neverkite. Ne, ne, neverkite! Juk jūs matote, tai išteisinimo diena. Šią valandą mes, maištininkai, gavome liudijimą: Janekas nebėra žudikas. Baisus smūgis! Užteko vieno baisaus smūgio, ir jis sugrįžo į vaikystės džiaugsmą. Ar jūs atsimenate jo juoką? Kartais jis juokdavosi be priežasties. Koks jis buvo jaunas! Greičiausiai dabar jis juokiasi. Jis privalo juoktis, veidu į žemę!

Ji prieina prie Anenkovo

DORA. Boria, ar tu mano brolis? Tu žadėjai, kad man padėsi?

ANENKOVAS. Taip.

DORA. Tada padėk man. Duok man bombą. (*Anenkovas žiūri į ją*) Taip, kitą kartą. Aš noriu ją mesti. Aš noriu ją mesti pirmoji.

ANENKOVAS. Tu gerai žinai, kad mes nesiunčiame moterų į pirmąsias gretas.

DORA (*šaukia*). Ar aš dar tebesu moteris?

Visi žiūri į ją. Pauzė

VOINOVAS (*švelniai*). Sutik, Boria.

ANENKOVAS. Buvo tavo eilė, Stepanai.

STEPANAS (*žiūri į Dorą*). Sutik. Dabar ji panaši į mane.

DORA. Tu man duosi bombą, juk taip? Aš ją mesiu. O paskui, vieną šaltą naktį...

ANENKOVAS. Taip, Dora.

DORA (*verkdama*). Janekai! Šalta naktis ir ta pati virvė... Dabar viskas bus lengviau.

UŽDANGA

Albert'as Camus: tarp absurdo, teisingumo ir tikėjimo

Prancūzų rašytojas ir filosofas egzistencialistas Albert'as Camus (1913–1960) *Užrašų knygelėse* (*Carnets*) yra pateikęs savo kūrybos scheminį planą, kuriame išskyrė absurdo ir maišto etapus. Panašiai jis yra kalbėjęs ir Stokholme, atsiimdamas Nobelio premiją: „Pradėdamas rašyti turėjau tikslų planą: iš pradžių norėjau išreikšti neigimą. Trimis formomis. Romano: tai buvo *Svetimas.* Dramos: *Kaligula, Nesusipratimas.* Ideologijos: *Sizifo mitas.* Numačiau dar ir teigimą trimis formomis. Romano: *Maras.* Dramos: *Apgulties būklė* ir *Teisieji.* Ideologijos: *Maištaujantis žmogus.* Jau mačiau ir trečiąjį klodą, susijusį su meilės tema."[1] Aiškiai skelbiamas rašytojo siekis aprėpti visą savo kūrybą kaip nedalomą visumą, kiekvienam kūriniui joje rasti atitinkamą vietą. Juk, anot Camus, šiuolaikinis rašytojas kuria nebe istorijas, o savo atskirą pasaulį.

Camus dramos *Kaligula* (*Caligula*) ir *Teisieji* (*Les Justes*) yra ryški tos visumos, tarsi architektūrinio statinio, dalis.

[1] Roger Grenier, *Albert Camus: saulė ir ūksmė*, iš prancūzų kalbos vertė Vytautas Bikulčius, Vilnius: Baltos lankos, 2010, p. 8.

Perfrazuojant žinomą jo posakį apie filosofijos ir romano sąsają, galima tarti: jeigu nori būti filosofas, rašyk dramas. *Kaligula* ir *Teisieji* yra „embleminės“ dramos, vienos žinomiausių Camus kūryboje. Abiejų siužetai istoriniai, tačiau būtų netikslu jas laikyti tradicinėmis istorinėmis dramomis. Rašytojui labiausiai rūpėjo sutelkta forma išreikšti jo filosofijai ir meninei sąmonei būdingas neigimo ir teigimo, absurdo ir maišto, vilties ir tikėjimo idėjas. *Kaligula* yra pirmoji drama teatrinėje rašytojo kūryboje, sumanyta dar 1937 m., o parašyta metais vėliau. Svetonijaus *Dvylikos Cezarių gyvenimo* įkvėptą pjesę Camus taisė ne vieną kartą, yra žinomos kelios jos redakcijos ir po pirmojo leidimo 1944 metais. Centrinė dramos figūra – Kaligula – tik kai kuriais bruožais primena istorinį asmenį, I a. po Kr. valdžiusį Romos imperatorių. Camus Kaligula – kaip Merso iš romano *Svetimas* ir Sizifas iš to paties pavadinimo filosofinės esė – yra idealus *absurdo žmogus*: protingas, blaivus, pažinęs ir pripažinęs „tris dramos personažus – iracionalumą, žmogišką ilgesį ir iš jų sandūros kylantį absurdą“.[2] *Sizifo mite* (*Le Mythe de Sisyphe*) Camus akcentuoja patirties reikšmę absurdo pojūčiui ir suvokimui. Sesers ir mylimosios Druzilos mirtis yra skaudžiai ir netikėtai Kaligulą ištikęs absurdas, kuris pažadino jį egzistencijai, o ši jaunajam imperatoriui reiškia pamatinių žmogaus būties klausimų kėlimą, gilų jų apmąstymą, atsakymų ir sprendimų ieškojimą. Kaligula atskleidžia dvi tiesas: „žmonės miršta, ir jie nėra laimingi“

---

[2] Albert Camus, *Le Mythe de Sisyphe*, Paris: Gallimard, 1942, p. 45 (šios ir kitų citatų vertimas – G. D.).

ir „daiktai – tokie, kokie yra, manęs nepatenkina".[3] Sesers mirtis parodė, kad žmogaus gyvenimo laikas ribotas, baigtinis, įtikino, kad pasaulis sutvarkytas netinkamai. Kaligula suvokia savo žmogiškąją lemtį – *absurdo sienas*. Camus *Sizifo mite* plėtoja mintį, kad *absurdo žmogus* arba rezignuoja ir kartais nusižudo („Yra tiktai viena tikrai rimta filosofinė problema – tai savižudybė"[4]), arba renkasi veiksmą – kovą, maištą. Būtent toks yra Kaligula ir atleistiniui Helikonui jis pareiškia: „<...> pasaulis toks, koks yra – nepakenčiamas. Man reikia mėnulio arba laimės, arba amžinybės, ko nors, galbūt ir beprotiško, bet ne šio pasaulio"[5]. Mėnulis – tai talpus ir raiškus gyvenimo pilnatvės ir prasmės simbolis. Mėnulio troškimas verčia Kaligulą išbandyti save ir savo aplinką, mesti iššūkį sau ir kitiems. Šiose grumtynėse Camus dramos herojus, prisiėmęs dievų vaidmenį, tampa ir savo paties, ir kitų veikėjų lemties kūrėju. Nors svarbiausias tikslas – *mėnulis* – taip ir lieka nepasiektas, ir čia imperatorius turi pripažinti savo bejėgiškumą, tačiau, provokuodamas savo aplinką ir lemtį, jis lieka iki galo nuoseklus. Kaligulos tragedija yra ne jo sąmoningai sukeltas chaosas, bet abstraktaus, žmogų ir pasaulį neigiančio, juos naikinančio tikslo siekimas.

Pagrindinio veikėjo Kaligulos valia ir veiksmai lemia dramos intrigą ir veiksmo eigą. Pagal reakciją į tai, kas vyksta, kam provokuojama, kiti veikėjai grupuojami į palaikančius Kaligulą ir jam besipriešinančius. Scipionas

---

[3] Alberas Camiu, *Kaligula*, iš prancūzų kalbos vertė Birutė Gedgaudaitė, in: *XX a. prancūzų dramos*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 221.

[4] *Le Mythe de Sisyphe*, p. 15.

[5] *Kaligula*, p. 221.

suvokia, kad jis ir Kaligula yra be galo panašūs, poetiškos sielos imperatoriaus draugas dramoje veikia tarsi geresnioji Kaligulos pusė. Pasikeitęs Kaligulos elgesys sukrečia Scipioną, – tai jo *absurdo patirtis.* Vis dėlto jis atsisako dalyvauti sąmoksle, nors Kaligula nužudo jo tėvą. Scipiono maištas nematomas, vidinis: jis atmeta destrukciją ir sėjamą mirtį, bet pats renkasi pasitraukimą: „Aš tave tuoj iš tiesų paliksiu, nes esu tikras, kad tave supratau. Nei tau, nei man, tokiam panašiam į tave, nebėra išeities. Aš iškeliausiu toli toli ieškoti viso to priežasties.“[6] Scipionas užima išoriškai pasyvią Sizifo poziciją: susitaikyti su absurdo neišvengiamybe, nesitikint, kad maištas ir dar viena mirtis iš esmės ką nors pakeistų.

Helikonas ir Kesonija atstovauja Kaligulą mylintiems ir jį be išlygų remiantiems veikėjams. Buvęs imperatoriaus auklėtojas Herėja nėra vienpusis personažas. Jis supranta destruktyvaus Kaligulos elgesio motyvus ir slapta žavisi savo auklėtinio drąsa gyventi taip, tarsi būtų absoliučiai laisvas. Herėja tiksliai įvertina jaunojo imperatoriaus veiksmų poveikį aplinkai: „Bent jau pripažinkime, kad šis žmogus turi nenuginčijamos įtakos. Jis verčia mąstyti. Saugumo stoka – štai kas verčia mąstyti. Ir todėl jo visi taip nekenčia.“[7] Tačiau būtent Herėja tampa idėjiniu Kaligulos priešininku, vėliau – sąmokslo vadu. Didingam Kaligulos užmojui („Aš noriu tik mėnulio, Helikonai.“[8]) jis priešpriešina paprastą, žemišką tiesą – gyventi saugiai, ramiai dirbti savo darbą, per daug nesukant galvos dėl nepatogių („kas aš esu, kam gyvenu“) klausimų. Vis dėlto

[6] Ten pat, p. 273.
[7] Ten pat, p. 264.
[8] Ten pat, p. 255.

Herėjai sunku atremti Kaligulos argumentus. Jaunojo imperatoriaus sustyguotos veiksmo aplinkybės sudaro Herėjos *absurdo patirtį*, jis tampa *absurdo žmogumi* tarsi prieš savo valią. Herėja delsia ir pakelia ranką prieš imperatorių tik tada, kai atskleidžiamas sąmokslas ir jo gyvybei iškyla pavojus. Save ir kitus ginantis, saugantis Herėja „tiesia ranką" kitam Camus personažui – daktarui Rijė iš romano *Maras* (*La Peste*).

Drama *Kaligula* primena klasicistines Pierre'o Corneille'io ir Jeano Racine'o tragedijas, nors Camus nesilaikė formalių žanro reikalavimų. Veiksmo *Kaliguloje* nedaug, nemažai įvykių „nutinka" už scenos, ir apie juos tiktai pranešama. Dėmesys sutelktas į vidinį veiksmą: veikėjai renkasi, deklaruoja, svarsto savo pasirinkimus, sprendimus; susiduria skirtingos idėjos, pažiūros, moralinės sistemos. Mėnulis, kurio trokšta Kaligula, yra visų dramos veikėjų atsvaros taškas, išeities pozicija, padedanti susivokti, apsispręsti ir rasti savo vietą *absurdo pasaulyje*.

Kaligula – vienišas maištautojas, tragiškas herojus, pirmoji ir paskutinė savo aistros auka. Individualistinis maištas atveda į „amžinąją vienatvę". Dramos pabaigoje Kaligulos lūpomis išsakomas tokio maišto beprasmiškumas: „Aš nuėjau ne tuo keliu, kuriuo reikėjo, ir nieko nepasiekiau. Mano laisvė nėra gėris."[9]

Camus drama *Kaligula* laikytina individualistinio maišto studija, literatūrine „neigimo filosofijos" išraiška. 1949 m. sukurtos dramos *Teisieji* siužetas – kolektyvinis pasipriešinimas, kurio galimybės ir ribos buvo apibendrintos

[9] Ten pat, p. 278.

1951 m. paskelbtoje filosofinėje esė *Maištaujantis žmogus* (*L'Homme révolté*).

Teisiųjų siužeto pagrindas yra vienas rusų teroristų veiklos epizodų: 1905 m. vasario mėnesį įvykdytas pasikėsinimas į caro dėdę didįjį kunigaikštį Sergejų. Camus ypač domėjosi rusų terorizmo istorija. Jo rūpesčiu 1950 m. buvo išleistas rusų revoliucionierių atsiminimų rinkinys, o *Maištaujančiame žmoguje* rusų teroristų „portretui" paskirtas visas paskutinis skyrius – „Išrankūs žudikai". Rašytojas žavėjosi jaunaisiais revoliucijos riteriais, beatodairiškai, be jokio asmeninio išskaičiavimo sukilusiais prieš skurdą ir neteisybę, pavertusiais teisingumą religija ir dievu. Dramoje palikti svarbiausių veikėjų – romantiškųjų Ivano (Janeko) Kaliajevo ir Doros – vardai. Teroristų grupės vadovas Borisas Savinkovas (1879–1926) dramoje virto Borisu Anenkovu. Neišgalvota Kaliajevo mirtis ir didžiosios kunigaikštienės apsilankymas kalėjime.

Dramos veiksmas sutelktas į tris veikėjus – iš vienos pusės, į Kaliajevą ir Dorą, iš kitos, į Stepaną – ir jų idėjinį ginčą; Anenkovas ir Voinovas papildo kolektyvinį teroristų „portretą". Jie visi karštai, kaip būna greičiausiai tik jaunystėje, siekia įgyvendinti teisingumą, tačiau atėjo į revoliuciją vedami nevienodų paskatų. Kaliajevą ir Dorą į revoliuciją atvedė meilė gyvenimui, grožiui, Stepaną – neapykanta. Šiam dramos veikėjui teisingumas yra aukščiausias principas, jis vadovaujasi šūkiu „tikslas pateisina priemones". Paskutiniame veiksme Stepanas pripažįsta moralinį „poeto Janeko" pranašumą, bet jų idėjinis nesutarimas išlieka. Kaliajevas teigia, kad Stepanas yra linkęs senąjį despotizmą pakeisti nauju, kuriame, kaip ir senajame, nebus vietos žmogui. Bet ir Dora, ir

Kaliajevas mano, kad žmonės gyvena ne vien teisingumu, bet ir nekaltumu, – beje, Camus ilgai ieškojo šiai dramai pavadinimo, ir pirmasis variantas buvo *Nekaltieji*. Kaliajevas ir Dora yra įsitikinę, kad revoliucija neatskiriama nuo garbės, Stepanui ši sąvoka yra beprasmė.

Dramos *Teisieji*, kaip ir *Kaligulos*, veikėjai yra tragiški herojai, nes susiduria su neišsprendžiamais prieštaravimais: kilniam tikslui – išvaduoti žmones nuo priespaudos – jie naudoja nusikalstamas priemones – terorizmą. Kaliajevas, Dora, Anenkovas, Voinovas suvokia, kad teroras galų gale padidina pasaulio absurdą. Vidinis prieštaravimas dalinai numalšinamas gera valia pasirinkus mirtį kaip atpildą už nusikaltimą. Savanoriška mirtis – tarsi maištas prieš absurdą. Dramoje *Teisieji* Camus savitai interpretuoja savo labai mėgstamo rusų rašytojo Fiodoro Dostojevskio iškeltą nusikaltimo ir bausmės temą.

Dramos *Kaligula* ir *Teisieji*, kaip ir visa Camus kūryba, yra persmelktos egzistencinių problemų – klausimų ir atsakymų ar bandymų atsakyti. Jo dramos yra filosofinės, intelektualios, gana abstrakčios. Teisiuosius visose jų situacijose sužemina, sužmogina gyva emocija – poetiška Kaliajevo ir Doros meilė, didžiosios kunigaikštienės sielvartas ir jos troškimas išgelbėti Kaliajevo sielą. Abi Camus dramas galima vadinti metafizinėmis tragedijomis, savo ištakomis susijusiomis su antikos laikais. Jos nagrinėja skaudžią XX a. žmonių, išgyvenusių perversmus, revoliucijas, karus, patirtį.

Nuo pat pirmųjų jaunystės bandymų rašyti, kai kartu su draugais įkūrė Darbo, vėliau – „L'Équipe“ teatrą, bendradarbiavo Alžyro radijo trupėje, teatras, drama liko neblėstanti Camus aistra. Jis vaidino ir režisavo, pats rašė

ir pritaikė scenai kitų rašytojų ir dramaturgų – Aischilo, Lope's de Vegos, Pedro Calderóno, Fiodoro Dostojevskio, Williamo Faulknerio, André Malraux – kūrinius. Jis tikėjo ypatinga teatro žmonių bendryste, kuri suteikia tvirtą pagrindą teatrinio vyksmo laikinumui, savotiškam efemeriškumui. Camus ne kartą yra sakęs, kad scena – viena iš tų pasaulio vietų, kurioje jis jaučiasi tikrai laimingas.

GENOVAITĖ DRUČKUTĖ

Albert Camus
Kaligula
Teisieji

Iš prancūzų kalbos vertė
Birutė Gedgaudaitė (Kaligula)
Genovaitė Dručkutė (Teisieji)

Redaktorė
Dovilė Janušauskaitė

Maketavo
Eglė Jurkūnaitė

Viršelio dailininkas
Zigmas Butautis

2011-04-27
Tiražas 2 000 egz. Užsakymas nr. 5155
Išleido UAB „Baltų lankų" leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino „INDIGO print"
Piliakalnio g. 1, LT-46223 Kaunas
info@indigoprint.lt
www.indigoprint.lt

Prancūzų rašytojo Albert'o Camus (Albero Kamiu, 1913–1960) „emblemінės" dramos *Kaligula* ir *Teisieji* – ryški jo kūrybos visumos, tarsi architektūrinio statinio, dalis. Perfrazuojant žinomą autoriaus posakį apie filosofijos ir romano sąsają, galima tarti: jeigu nori būti filosofas, rašyk dramas.

Abiejų kūrinių siužetai istoriniai, tačiau būtų netikslu juos laikyti tradicinėmis istorinėmis dramomis. Rašytojui labiausiai rūpėjo sutelkta forma išreikšti jo filosofijai ir meninei sąmonei būdingas neigimo ir teigimo, absurdo ir maišto, vilties ir tikėjimo idėjas.

Dramos *Kaligula* ir *Teisieji*, kaip ir visa Camus kūryba, persmelktos egzistencinių problemų – klausimų ir atsakymų ar bandymų atsakyti, jas galima vadinti metafizinėmis tragedijomis, savo ištakomis susijusiomis su Antikos laikais. Įvairiose pasaulio scenose daugybę kartų inscenizuotuose kūriniuose nagrinėjama skaudi XX a. žmonių, išgyvenusių perversmus, revoliucijas, karus, patirtis.

www.baltoslankos.lt

ISBN 978-9955-23-452-4

9 789955 234524 >